

**НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА**

*Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису*

ХМІЛЬ ІГОР ВІКТОРОВИЧ

УДК 342.951:351.746.1

ДИСЕРТАЦІЯ

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ
МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **Хміль І.В.**

Науковий керівник – **Гагач Віталій Анатолійович**, кандидат юридичних наук

Київ – 2024

АНОТАЦІЯ

Хміль І. В. Адміністративно-правовий механізм міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки –
Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Науково-дослідний інститут публічного права, Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2024.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки. За результатами проведеного дослідження сформульовано низку висновків, пропозицій і рекомендацій, спрямованих на удосконалення зазначеного адміністративно-правового механізму.

З'ясовано, що адміністративно-правовий механізм міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки – це термінологічно-правова абстракція, яка позначає сукупність сутнісно відмінних, однак взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих складових адміністративно-правового характеру (нормативно-правова, інституційна, інструментальна, процедурна), синергізм яких уможливорює здійснення державами спільних взаємовигідних заходів щодо охорони та захисту відповідних національних інтересів від реальних і потенційних загроз.

Вказано, що адміністративно-правовий механізм міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки структурно представлений чотирма взаємопов'язаними і взаємодоповнюючими складовими адміністративно-правового характеру – нормативно-правовою, інституційною, інструментальною та процедурною.

Виявлено, що нормативно-правова складова представлена значною кількістю нормативно-правових актів, які в залежності від їх юридичної сили та природи запропоновано поділяти на: 1) основоположні – Конституція України та міжнародні договори; 2) первинні (законодавчі) – закони України,

що поділяються на: а) закони України з питань зовнішньої політики (зовнішніх зносин) б) закони України з питань національної безпеки, що поділяються на: концептуальні, інституційні; 3) вторинні (підзаконні) – укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, відомчі накази міністерств; 4) ідеологічні (публічно-політичні) – програмні документи, що затверджуються (схвалюються) указами Президента України, постановами, розпорядженнями Кабінету Міністрів України.

З'ясовано основні напрямки реалізації адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки. Ці напрямки, зважаючи на екзистенційний фактор збройної агресії Російської Федерації та з метою їх упорядкування запропоновано поділяти на два умовних блоки: екзогенні (євроінтеграційний, інтеграційний євроатлантичний, воєнно-оборонний, протиінтервенційний, глобально-безпековий, глобально-безпековий (перебудовувальний), дипломатичний, економічний, юрисдикційно-санкційний) та ендогенні (публічно-безпековий, цивільно-безпековий, енергетично-безпековий, критично-інфраструктурний, публічно-управлінський, антикорупційний, трансформаційний, відновлювальний, людиноцентричний) напрямки.

Визначено, що під системою суб'єктів міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки необхідно розуміти сукупність різногалузевих і взаємодоповнюючих публічно-владних інституцій, організованих засобами адміністративного права, що уповноважені на здійснення заходів міжнародного співробітництва від імені та виключно в національних інтересах України.

Окреслено систему суб'єктів міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки, яку у залежності від функціональної спрямованості й особливостей адміністративно-правового статусу, варто поділяти на: 1) суб'єкта загального керівництва; 2) суб'єктів загальної компетенції; 3) суб'єктів спеціальної компетенції, що включають: а) спеціалізованих суб'єктів; б) галузевих суб'єктів; 4) субсидіарних суб'єктів.

Розкрито види та форми міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки як сутнісно відмінні, проте взаємопов'язані категорії. Види реалізуються у відповідних формах і позначають конкретизоване міжнародне співробітництво, виокремлене із загального за певною ознакою чи критерієм. Основні види міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки диференційовано на: 1) двостороннє та багатостороннє (у залежності від кількості суб'єктів міжнародного співробітництва); 2) відомче та міжвідомче (за суб'єктним складом); 3) універсальне, регіональне, локальне (залежно від території (просторової сфери), на якій здійснюється міжнародне співробітництво); 4) стратегічне партнерство, партнерські відносини, тісні добросусідські відносини, прагматичні відносини, союзництво (залежно від особливостей міждержавної взаємодії); 5) воєнно-оборонне, глобально-безпекове, економічне, інтеграційне, публічно-безпекове, цивільно-безпекове й інше (за напрямками реалізації міжнародного співробітництва); 6) за участю глав держав, очільників парламентів, очільників урядів, міністрів закордонних справ та/або органів дипломатичної служби держав, керівників національних органів влади, зокрема інституцій, що входять до складу сектору безпеки та оборони, за участю інших уповноважених органів і посадових осіб, змішане (у залежності від рівня представництва); 7) договірне та бездоговірне (залежно від основи, що слугує підставою для здійснення міжнародного співробітництва); 8) короткострокове, довгострокове, безстрокове (за часовим фактором, тривалістю).

Запропоновано форми (формати) міжнародного співробітництва міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки систематизувати наступним чином: 1) за ознакою універсальності – на універсальні та спеціальні; 2) за рівнем формалізації – на інституційні й неінституційні; 3) у залежності від кількості і складу суб'єктів – на дуальні та мультисторонні.

Визначено, що адміністративна процедура міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки – це адміністративно-правова категорія, яка окреслює нормативно встановлений порядок здійснення уповноваженими суб'єктами заходів міжнародного співробітництва з метою охорони та захисту національних інтересів від реальних і потенційних загроз. Зазначено адміністративна процедура представлена сукупністю п'яти хронологічно впорядкованих стадій: 1) стадія планування; 2) стадія підготовки; 3) стадія реалізації; 4) стадія звітування; 5) стадія імплементації.

Обґрунтовано, що розвиток і спрямованість адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки визначаються насамперед глобальним геополітичним контекстом, згідно з яким: 1) цільові вектори міжнародного співробітництва щодо інтенсифікації, розвитку чи налагодження взаємодії з державами, здатними вплинути на захищеність національних інтересів, доцільно визначати з огляду на їх позиції та ставлення до російської агресії проти України; 2) важливим зовнішньополітичним завданням має стати налагодження прагматичного міжнародного співробітництва з державами, які задекларували свою нейтральність щодо російсько-української війни, з метою трансформації їх позицій на проукраїнські; 3) одним із пріоритетних напрямків міжнародного співробітництва має стати трансформація провідних міжнародних безпекових інституцій, насамперед Ради Безпеки ООН, оскільки російсько-українська війна засвідчила неспроможність глобальних і регіональних безпекових інституцій в частині запобігання та дієвої протидії глобальним загрозам і викликам; 4) утвердження чільного місця України в системі майбутнього світоустрою, потребує модернізації системи забезпечення зовнішніх відносин та комплексного нарощування власних спроможностей; 5) стратегічне значення для України мають питання інтеграції до Європейського Союзу й Організації Північноатлантичного договору (НАТО), що як у найближчій часовій перспективі, так і в подальшому, мають детермінувати спрямованість і розвиток зазначеного адміністративно-правового

механізму; б) адміністративно-правовий механізм міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки потребує удосконалення в частинах його концептуального та нормативно-правового забезпечення. Зокрема, назрілими є питання щодо оновлення й актуалізація двох базових документів довгострокового планування – Стратегії національної безпеки України та Стратегії зовнішньополітичної діяльності України, а також стосовно окреслення правових основ інституту стратегічного партнерства.

З метою удосконалення адміністративно-правового регулювання організації та здійснення міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки автором запропоновано: 1. розробити і прийняти нові Стратегію національної безпеки України та Стратегію зовнішньополітичної діяльності України; 2. розробити і прийняти Типове положення про організацію та здійснення міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки; 3. внести низку змін і доповнень до Закону України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII, а саме: 1) назву ст. 3 викласти у новій редакції та доповнити новою частиною; 2) ст. 24 виключити; 3) ч. 1 ст. 26 викласти у новій редакції; 4) Закон доповнити новою ст. 31-2; 5) доповнити його новим розділом під номером і назвою «IV-1. Міжнародне співробітництва у сфері національної безпеки»; 4. внести зміни до Закону України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики» від 01.07.2010 р. № 2411-V, а саме доповнити ч. 2 ст. 11 новим абзацом.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що наукові положення, висновки, пропозиції та рекомендації становлять науковий інтерес і мають практичне значення, використовуються та можуть бути використані у: науково-дослідній сфері – для подальших досліджень теоретичних і практичних питань щодо удосконалення адміністративно-правового регулювання організації та здійснення міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки; нормотворчій сфері – для вдосконалення національної законодавчої бази, що регламентує адміністративно-правовий механізм

міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки; правозастосовній сфері – для підвищення ефективності та дієвості організації та здійснення міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки; освітньому процесі – для підготовки матеріалів для викладання навчальних дисциплін «Адміністративне право України» та «Актуальні проблеми теорії адміністративного права», під час розробки посібників, їх розділів, лекцій і навчально-методичних матеріалів, а також у контексті інших суміжних дисциплін.

Ключові слова: адміністративні процедури міжнародного співробітництва, адміністративно-правове регулювання, адміністративно-правовий механізм, забезпечення національної безпеки, заходи міжнародного співробітництва, здійснення міжнародного співробітництва, міжнародне співробітництво, національна безпека, національні інтереси, організація міжнародного співробітництва, система суб'єктів міжнародного співробітництва, структура адміністративно-правового механізму.

SUMMARY

Khmil, I.V. Administrative and Legal Mechanism of International Cooperation in the Field of National Security. – *Qualification scientific work on the rights of the manuscript.*

The thesis for obtaining a scientific degree of Candidate of Juridical Science in speciality 12.00.07 «Administrative Law and Procedure; Financial Law; Information Law». – Scientific Institute of Public Law, Scientific Institute of Public Law, Kyiv, 2024.

The thesis is a comprehensive study of the administrative and legal mechanism of international cooperation in the field of national security. The results of the study are used to formulate a number of conclusions, proposals and recommendations aimed at improving this administrative and legal mechanism.

It is established that the administrative and legal mechanism of international cooperation in the field of national security is a terminological and legal abstraction which denotes a set of essentially different, but interrelated and complementary administrative and legal components (regulatory, institutional, instrumental, procedural), the synergy of which enables States to take joint mutually beneficial measures to protect and defend their respective national interests from real and potential threats.

It is stated that the administrative and legal mechanism of international cooperation in the field of national security is structurally represented by four interrelated and complementary administrative and legal components, such as regulatory, institutional, instrumental and procedural.

It is found that the regulatory and legal component is represented by a significant number of legal regulations, which, depending on their legal force and nature, are proposed to be classified into: 1) fundamental – the Constitution of Ukraine and international treaties; 2) primary (legislative) – laws of Ukraine, which are grouped into: a) laws of Ukraine on foreign policy (foreign relations) b) laws of Ukraine on national security, which are divided into: conceptual, institutional; 3) secondary (by-laws) – decrees of the President of Ukraine, resolutions of the

Cabinet of Ministers of Ukraine, departmental orders of ministries; 4) ideological (public-political) – programme documents approved by decrees of the President of Ukraine, resolutions, orders of the Cabinet of Ministers of Ukraine.

The main areas of implementation of the administrative and legal mechanism of international cooperation in the field of national security are identified. Given the existential factor of the armed aggression of the Russian Federation and with a view to streamlining them, it is proposed to divide these areas into two conditional blocks: exogenous (European integration, Euro-Atlantic integration, military and defence, counter-intervention, global security, global security (restructuring), diplomatic, economic, jurisdictional and sanctions) and endogenous (public security, civil security, energy security, critical infrastructure, public administration, anti-corruption, transformation, restoration, human-centred) areas.

It is determined that the system of actors involved in international cooperation in the field of national security should be understood as a set of diverse and complementary public institutions organised by means of administrative law and authorised to carry out international cooperation activities on behalf of and exclusively in the national interests of Ukraine.

The system of actors of international cooperation in the field of national security is outlined, and, depending on the functional orientation and specifics of administrative and legal status, it should be divided into: 1) actors of general management; 2) actors of general competence; 3) actors of special competence, including: a) specialised actors; b) sectoral actors; 4) subsidiary actors.

The types and forms of international cooperation in the field of national security are revealed as essentially different but interrelated categories. The types are implemented in appropriate forms and denote specific international cooperation, distinguished from the general one by a certain feature or criterion. The main types of international cooperation in the field of national security are differentiated into: 1) bilateral and multilateral (depending on the number of actors involved in international cooperation); 2) departmental and interdepartmental (by the parties involved); 3) universal, regional, local (depending on the territory (spatial area))

where international cooperation is carried out);4) strategic partnership, partnership relations, close good neighbourly relations, pragmatic relations, alliance (depending on the specifics of interstate cooperation); 5) military and defence, global security, economic, integration, public security, civil security and other (by the areas of international cooperation);6) involving heads of state, heads of parliaments, heads of government, ministers of foreign affairs and/or diplomatic service of states, heads of national authorities, including institutions within the security and defence sector, with the participation of other authorised bodies and officials, mixed (depending on the level of representation); 7) contractual and non-contractual (depending on the basis for international cooperation);8) short-term, long-term, indefinite (by time factor, duration).

It is proposed to systematise the forms (formats) of international cooperation in the field of national security as follows: 1) on the basis of universality, into universal and special; 2) by the level of formalisation, into institutional and non-institutional; 3) depending on the number and composition of actors, into dual and multilateral.

It is determined that the administrative procedure for international cooperation in the field of national security is an administrative and legal category which outlines the statutory procedure for implementation of international cooperation measures by authorised actors with the purpose of protecting and defending national interests from real and potential threats. This administrative procedure is represented by a set of five chronologically ordered stages: 1) planning stage; 2) preparation stage; 3) implementation stage; 4) reporting stage; 5) implementation stage.

It is proved that the development and orientation of the administrative and legal mechanism of international cooperation in the field of national security are determined primarily by the global geopolitical context, according to which: 1) the target vectors of international cooperation to intensify, develop or establish cooperation with the States which can affect the protection of national interests should be determined with due regard to their positions and attitudes towards the Russian aggression against Ukraine; 2) an important foreign policy task should be to

establish pragmatic international cooperation with states that have declared their neutrality in relation to the Russian-Ukrainian war in order to transform their positions into pro-Ukrainian ones; 3) one of the priority areas of international cooperation should be the transformation of leading international security institutions, especially the UN Security Council, as the Russian-Ukrainian war has shown the inability of global and regional security institutions to prevent and effectively counter global threats and challenges; 4) establishing Ukraine's leading position in the future world order requires modernisation of the system of ensuring foreign relations and comprehensive capacity building; 5) the issues of integration into the European Union and the North Atlantic Treaty Organisation (NATO) are of strategic importance for Ukraine, which should determine the direction and development of this administrative and legal mechanism both in the short term and in the future; 6) the administrative and legal mechanism of international cooperation in the field of national security needs to be improved in terms of its conceptual and regulatory support. In particular, there is a need to update and actualise the two basic documents of long-term planning – the National Security Strategy of Ukraine and the Foreign Policy Strategy of Ukraine, as well as to define the legal basis of the institution of strategic partnership.

For the purpose of improving the administrative and legal regulation of organisation and implementation of international cooperation in the field of national security, the author proposes to: 1. Develop and adopt a new National Security Strategy of Ukraine and the Foreign Policy Strategy of Ukraine; 2. Develop and adopt a Model Regulation on the Organisation and Implementation of International Cooperation in the Field of National Security; 3. Introduce a number of amendments and additions to the Law of Ukraine ‘On National Security of Ukraine’ No.2469-VIII of June 21, 2018, namely: 1) the title of Article 3 shall be rewritten and supplemented with a new part; 2) Article 24 shall be deleted; 3) part 1 of Article 26 shall be rewritten; 4) the Law shall be supplemented with a new Article 31-2; 5) a new section shall be added to the Law with the number and title ‘IV-1. International Cooperation in the Field of National Security’; 4. Amend the Law of Ukraine ‘On

the principles of domestic and foreign policy” No. 2411-V of January 1, 2010, namely, to add a new paragraph to part 2 of Article 11.

The practical significance of the results obtained is that the scientific provisions, conclusions, proposals and recommendations are of scientific interest and have practical significance, are used and can be used in: scientific research – for further studies of theoretical and practical issues related to the improvement of administrative and regulatory framework for the organisation and implementation of international cooperation in the field of national security; law-making – for improvement of the national legislative framework regulating the administrative and legal mechanism of international cooperation in the field of national security; law application – to increase the efficiency and effectiveness of organising and implementing international cooperation in the field of national security; educational process – to prepare materials for teaching the disciplines ‘Administrative Law of Ukraine’ and ‘Current Issues of Administrative Law Theory’, in the development of textbooks, their sections, lectures and teaching materials, as well as in the context of other related disciplines.

Keywords: administrative procedures of international cooperation, administrative and regulatory framework, administrative and legal mechanism, ensuring national security, international cooperation measures, implementation of international cooperation, international cooperation, national security, national interests, organisation of international cooperation, system of actors involved in international cooperation, structure of administrative and legal mechanism.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ***в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:***

1. Хміль І. В. Дефінітивна характеристика адміністративних процедур міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 843–846.
2. Хміль І. В. Адміністративно-правовий механізм міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки: поняття та сутність. *KELM*. 2024. № 1 (61). С. 121–127 (Республіка Польща).
3. Хміль І. В. Національні інтереси як інтегруюча категорія у сфері забезпечення національної безпеки. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. Вип. 1. С. 85–90.
4. Хміль І. В. Структурна характеристика адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. Вип. 2. С. 127–133.
5. Хміль І. В. Форми міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. Вип. 4. С. 111–115.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Хміль І. В. Ключові напрямки реалізації адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки. *Виклики сучасності та наукові підходи до їх вирішення* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12–13 серп. 2020 р.). Київ : Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2020. С. 232–234.
7. Хміль І. В. Конституційна основа адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки. *Науково-практичні засади розвитку наукової думки на сучасному етапі державотворення* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 22–23 верес. 2021 р.). Київ : Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2021. С. 271–273.

8. Хміль І. В. Стадії адміністративних процедур міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки. *Актуальні проблеми взаємодії правової науки та практики її застосування* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 16–17 берез. 2022 р.). Київ : Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2022. С. 118–120.

9. Хміль І. В. Види міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки. *Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 19–20 жовт. 2022 р.). Київ : Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2022. С. 127–129.

10. Хміль І. В. Міністерство оборони України як суб'єкт міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки. *Актуальні проблеми імплементції наукових досягнень у практичну діяльність* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 19–20 січ. 2022 р.). Київ : Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2022. С. 113–117.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	16
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ.....	26
1.1. Поняття та сутність адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки.....	26
1.2. Структура адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки.....	42
1.3. Основні напрямки реалізації адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки....	58
Висновки до розділу 1.....	79
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ЗДІЙСНЕННЯ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ.....	83
2.1. Система суб'єктів міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки.....	83
2.2. Види та форми міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки.....	107
2.3. Адміністративні процедури міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки.....	126
Висновки до розділу 2.....	148
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЗДІЙСНЕННЯ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ.....	153
3.1. Глобальний геополітичний контекст як визначальний чинник розвитку та спрямованості міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки.....	153

3.2. Розвиток адміністративного законодавства в частині вдосконалення адміністративно-правового регулювання організації та здійснення міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки.....	170
Висновки до розділу 3.....	189
ВИСНОВКИ.....	194
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	201
ДОДАТКИ.....	223

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Становлення України як суверенної, незалежної, демократичної держави нерозривно пов'язане із забезпеченням її національної безпеки. Особливо гостро означена проблематика постає за сучасних обставин, коли безпекові загрози та виклики глобалізуються, ускладнюються та дедалі більше набувають екзистенційного характеру. Водночас специфіка як власне явища національної безпеки, так і процесу її забезпечення, що мають зовнішній та внутрішній виміри, унеможлиблює досягнення цілей та виконання завдань щодо захисту всього спектру національних інтересів окремою державою самотужки.

Сформована система міжнародної (глобальної) безпеки, складовими якої є національні безпеки держав, характеризується високим рівнем фрагментації, невизначеності та зростанням геополітичної напруженості. Збільшення кількості і різноманітності глобальних загроз ставить перед державами завдання щодо повноцінного й ефективного забезпечення національної безпеки та, відповідно, актуалізує доцільність посилення цільового міжнародного співробітництва.

Підтвердженням зазначеного передусім є широкомасштабна збройна агресія російської федерації проти України, для протистояння якій здійснення міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки є вкрай необхідним. Цей акт воєнної агресії підірвав європейську та глобальну безпеку, негативно вплинув на світову економіку, енергетичну і продовольчу безпеку, спричинив масштабну хвилю міграції¹. Крім того, російсько-українська війна стала каталізатором змін, спрямованих на трансформацію наявного світового порядку, в оновленій архітектурі якого Україна має посісти чільне місце.

За таких обставин міжнародне співробітництво у сфері забезпечення національної безпеки в контексті сьогодення набуває виняткового значення.

¹ Доповідь до щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України». Київ : Нац. ін-т стратег. досліджень, 2022. 135 с.

Підтримання взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства задля забезпечення національних інтересів і безпеки – базисна та невід’ємна засада функціонування України, закріплена на рівні Конституції України. Водночас ключовим є те, що можливість здійснення такого співробітництва та його ефективність безпосередньо залежать від сформованого в державі адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки.

У контексті України такий адміністративно-правовий механізм, попри його об’єктивну загальнодержавну важливість, залишається системно не сформованим і характеризується низьким рівнем правової регламентації. Водночас актуальність проблематики пов’язана з низьким рівнем її науково-теоретичного осмислення.

Зв’язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. Проблематика адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки загалом предметного висвітлення наразі не отримала. У зв’язку з цим науково-теоретичну основу дисертації становлять праці вітчизняних і зарубіжних учених, присвячені питанням забезпечення національної безпеки або здійснення міжнародного співробітництва. Так, варті уваги праці М. Баймуратова, О. Бандурки, С. Баррета, З. Бжезинського, П. Богущького, О. Бодрука, О. Власюка, А. Войціховського, В. Головка, В. Горбуліна, Ф. Гроса, І. Грунберга, О. Дзьобаня, І. Дороніна, О. Дрозда, Є. Зозулі, А. Качинського, О. Кобзаря, Р. Коена, І. Легана, О. Лемака, В. Ліпкана, А. Мосейко, В. Настюка, Н. Нижник, І. Нуруллаєва, С. Папаяні, Б. Парахонського, Є. Паршутіна, С. Пауло, С. Перепьолкіна, І. Підберезних, О. Резнікову, Г. Ситника, Є. Скулиша, І. Смолія, М. Стерна, Т. Хейла, Л. Чекаленко, С. Чумаченка, В. Шакуна, Р. Шаповала, Р. Штеби, Г. Яворської, О. Яковенка та ін.

Окреме прикладне значення для потреб дослідження мали праці, присвячені питанням сутності та значенню адміністративно-правового механізму як правового явища, зокрема таких науковців, як В. Авер’янов,

С. Алфьоров, О. Андрійко, О. Безпалова, Ю. Битяк, А. Вархов, В. Гагач, В. Галуцько, Є. Гетьман, О. Джафарова, О. Дніпров, Л. Золотухіна, М. Калатур, Є. Кобко, А. Комзюк, А. Корнійченко, О. Косиця, А. Кошля, К. Куркова, С. Лекарь, Л. Луценко-Миськів, А. Манжула, Л. Могілевська, І. Наконечна, Т. Перун, В. Оксінь, В. Петков, Р. Сербин, Є. Соболь, Л. Сорока, Н. Тиндик, С. Шатрава, П. Шорський, Х. Ярмакі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація спрямована на реалізацію положень Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020, Стратегії воєнної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 25 березня 2021 р. № 121/2021, Стратегії людського розвитку, затвердженої Указом Президента України від 02 червня 2021 р. № 225/2021, Стратегії розвитку оборонно-промислового комплексу України, затвердженої Указом Президента України від 20 серпня 2021 р. № 372/2021, Стратегії зовнішньополітичної діяльності України, затвердженої Указом Президента України від 26 серпня 2021 р. № 448/2021.

Дослідження виконано відповідно до Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 31 грудня року, наступного після припинення або скасування воєнного стану в Україні, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 квітня 2024 р. № 476, та плану науково-дослідної роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0120U105390).

Мета та завдання дослідження. *Мета* дисертаційної роботи полягає в тому, щоб на основі сучасних доктринальних положень адміністративно-правової науки, релевантних наукових розробок здійснити комплексний аналіз адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки, розкрити теоретико-правові та практико-

реалізаційні аспекти цього механізму, виробити науково обґрунтовані пропозиції задля його вдосконалення та розвитку.

Для досягнення визначеної мети в дисертації необхідно вирішити такі основні завдання:

– визначити поняття та сутність адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки;

– розкрити структуру адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки;

– з'ясувати основні напрями реалізації адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки;

– окреслити систему суб'єктів міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки;

– встановити види та форми міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки;

– з'ясувати особливості адміністративних процедур міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки та окреслити їх види;

– розкрити глобальний геополітичний контекст як визначальний чинник розвитку та спрямованості адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки;

– схарактеризувати розвиток адміністративного законодавства в частині вдосконалення адміністративно-правового регулювання організації та здійснення міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі організації та здійснення міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки

Предметом дослідження є адміністративно-правовий механізм міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки.

Методи дослідження. Методологічною основою роботи є сукупність філософських, загальнонаукових і спеціально-наукових методів наукового пізнання, які забезпечили комплексний та системний підхід до досліджуваної тематики. Завдяки *діалектичному* методу було визначено послідовність здійсненого дослідження, а також структуру дисертації (розділи 1–3). Застосування методів *дедукції* та *індукції* дозволило визначити поняття та сутність адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки (підрозділ 1.1). *Структурно-функціональний* метод допоміг окреслити структуру адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки (підрозділ 1.2). За допомогою методів *аналізу* та *синтезу* сформовано основні напрями реалізації адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки (підрозділ 1.3). *Логіко-семантичний* метод використано під час дослідження організації та здійснення міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки, зокрема під час визначення системи суб'єктів міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки та розкриття видів і форм такого співробітництва (підрозділи 2.1, 2.2). Застосування *нормативно-догматичного* методу дозволило визначити адміністративні процедури міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки (підрозділ 2.3). Розкриття глобального геополітичного контексту як визначального чинника розвитку та спрямованості міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки, а також визначення розвитку адміністративного законодавства в частині вдосконалення адміністративно-правового регулювання організації здійснення відповідного міжнародного співробітництва стало можливим завдяки використанню *порівняльно-правового* методу, методів *моделювання* та *прогнозування* (розділ 3).

Науково-теоретичне підґрунтя дисертації становлять праці вітчизняних і зарубіжних учених, присвячені питанням забезпечення національної безпеки,

здійснення міжнародного співробітництва загалом та щодо забезпечення національної безпеки.

Емпіричну базу дослідження становлять відомості, розміщені на офіційних веб-сайтах органів публічної влади, що уповноважені на здійснення міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки, зокрема Президента України, Кабінету Міністрів України, Міністерства закордонних справ України, Міністерства оборони України, аналітичні матеріали Національного інституту стратегічних досліджень, звіти міжнародних організацій та їх спеціалізованих органів, звіти й аналітичні довідки інституцій громадянського суспільства, різногалузева довідникова література, правова публіцистика з питань національної безпеки та здійснення міжнародного співробітництва.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є першим комплексним науковим дослідженням, спрямованим на розкриття теоретичних і практичних особливостей функціонування та з'ясування недоліків вітчизняного адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки. У результаті дослідження сформульовано низку науково обґрунтованих положень, висновків і пропозицій, необхідних для вдосконалення та розвитку цього механізму, основними з яких є такі:

уперше:

– сформовано правову дефініцію міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки як, з одного боку, різновиду міжнародного співробітництва й одну з форм реалізації державної політики у сфері національної безпеки (ключова форма реалізації зовнішньої політики держави), що спрямована на захист національних інтересів, а з іншого – засновану на принципах і нормах міжнародного публічного права організовану, формально виражену та взаємовигідну спільну діяльність держав (в особах уповноважених органів і посадових осіб) щодо досягнення

цілей і виконання завдань, пов'язаних з охороною та захистом власних національних інтересів від реальних і потенційних загроз;

– означено структуру адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки, що представлена чотирма взаємопов'язаними і взаємодоповнюючими складовими (нормативно-правова, інституційна, інструментальна, процедурна);

– виокремлено основні напрями реалізації адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки, які диференційовано на два окремі блоки – екзогенні (євроінтеграційний, інтеграційний євроатлантичний, воєнно-оборонний, протиінтервенційний, глобально-безпековий, глобально-безпековий (перебудовувальний), дипломатичний, економічний, юрисдикційно-санкційний) та ендогенні (публічно-безпековий, цивільно-безпековий, енергетично-безпековий, критично-інфраструктурний, публічно-управлінський, антикорупційний, трансформаційний, відновлювальний, людиноцентричний);

– визначено стадії адміністративної процедури міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки (планування, підготовки, реалізації, звітування, імплементації);

– обґрунтовано, що для уніфікації процедур організації та здійснення міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки необхідно розробити Типове положення про організацію та здійснення міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки;

удосконалено:

– нормативно-правову складову адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки, що представлена значною кількістю нормативно-правових актів, які залежно від їх юридичної сили та природи запропоновано поділяти на основоположні; первинні (законодавчі), що поділяються на закони України з питань зовнішньої політики та закони України з питань національної безпеки, до яких

належать концептуальні й інституційні; вторинні (підзаконні) та ідеологічні (публічно-політичні);

– класифікацію видів міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки: залежно від кількості суб'єктів міжнародного співробітництва (двостороннє та багатостороннє); за суб'єктним складом (відомче та міжвідомче); залежно від території (просторової сфери), на якій здійснюється міжнародне співробітництво (універсальне, регіональне, локальне); залежно від особливостей міждержавної взаємодії (стратегічне партнерство, партнерські відносини, тісні добросусідські відносини, прагматичні відносини, союзництво); за напрямками реалізації міжнародного співробітництва (воєнно-оборонне, глобально-безпекове, економічне, інтеграційне, публічно-безпекове, цивільно-безпекове й інше); з огляду на рівень представництва (за участю глав держав, очільників парламентів, очільників урядів, міністрів закордонних справ та/або органів дипломатичної служби держав, керівників національних органів влади, зокрема інституцій, що входять до складу сектору безпеки та оборони, за участю інших уповноважених органів і посадових осіб, змішане); залежно від основи, що слугує підставою для здійснення міжнародного співробітництва (договірне та бездоговірне); за часовим фактором, тривалістю (короткострокове, довгострокове, безстрокове);

– науковий підхід до розуміння форм міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки як зовнішнього вираження (вияву) заходів його здійснення, на підставі чого встановлено, що вищою організаційною варіацією форми є формат, яким позначаються виважені й узгоджені моделі та механізми спільної діяльності держав, що мають конкретно-цільовий характер і який слугує інструментом міжнародного співробітництва, що дозволяє визначити чіткі межі й умови, згідно з якими здійснюватиметься відповідна спільна діяльність держав;

дістали подальшого розвитку:

– система суб'єктів міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки, яку залежно від функціональної спрямованості й особливостей адміністративно-правового статусу диференційовано на суб'єкта загального керівництва, суб'єктів загальної компетенції; суб'єктів спеціальної компетенції (включають спеціалізованих суб'єктів і галузевих суб'єктів) та субсидіарних суб'єктів;

– визначення правової категорії «адміністративна процедура міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки», якою слід розуміти адміністративно-правову категорію, що окреслює нормативно встановлений порядок здійснення уповноваженими суб'єктами заходів міжнародного співробітництва з метою охорони та захисту національних інтересів від реальних і потенційних загроз;

– обґрунтування доцільності вироблення нових Стратегії національної безпеки України та Стратегії зовнішньополітичної діяльності з метою встановлення належних концептуальних основ міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки, зважаючи на актуальні екзистенційні загрози та виклики.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що наукові положення, висновки, пропозиції та рекомендації становлять науковий інтерес і мають практичне значення, використовуються та можуть бути використані у:

– *науково-дослідній сфері* – для подальших досліджень теоретичних і практичних питань щодо вдосконалення адміністративно-правового регулювання організації та здійснення міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права);

– *нормотворчій сфері* – для вдосконалення національної законодавчої бази, що регламентує адміністративно-правовий механізм міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки;

– *правозастосовній сфері* – для підвищення ефективності організації та здійснення міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки;

– *освітньому процесі* – у межах підготовки матеріалів для викладання навчальних дисциплін «Адміністративне право України» та «Актуальні проблеми теорії адміністративного права», під час розроблення посібників, лекцій і навчально-методичних матеріалів, а також у контексті інших суміжних дисциплін.

Апробація матеріалів дисертації. Результати проведеного дослідження, його основні наукові ідеї, положення та висновки, викладені в дисертації, були оприлюднені на міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема: «Виклики сучасності та наукові підходи до їх вирішення» (м. Київ, 12–13 серпня 2020 р.), «Науково-практичні засади розвитку наукової думки на сучасному етапі державотворення» (м. Київ, 22–23 вересня 2021 р.), «Актуальні проблеми імплементації наукових досягнень у практичну діяльність» (м. Київ, 19–20 січня 2022 р.), «Актуальні проблеми взаємодії правової науки та практики її застосування» (м. Київ, 16–17 березня 2022 р.), «Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України» (м. Київ, 19–20 жовтня 2022 р.).

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, які містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 224 сторінки. Робота містить список використаних джерел зі 194 найменувань на 22 сторінках.

РОЗДІЛ 1.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

1.1 Поняття та сутність адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки

Для належного з'ясування поняття та сутності адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки перш за все необхідно розглянути та проаналізувати термінологічні елементи, що утворюють вказану правову категорію, а саме: «безпека», «національна безпека», «забезпечення національної безпеки», «міжнародне співробітництво», «адміністративно-правовий механізм».

Станом на сьогодні представниками різних галузей знань сформовано безліч підходів щодо трактування феномену безпеки та її природи. Проблематика безпеки, як зазначає Т. Подковенко, апріорі займає статус найвищого пріоритету в політиці держави, тому вона виступає предметом дослідження науковців різноманітних сфер діяльності: філософів, політологів, правознавців, економістів, психологів, представників органів державної влади тощо [95, с. 12]. Підвищена увага до безпекових питань, обумовлена об'єктивними соціальними і політико-правовими факторами, визначила безпеку у якості змістовно складної, міждисциплінарної та мінливої категорії.

Семантично українське слово «безпека» позначає стан, коли кому-, чому-небудь ніхто і ніщо не загрожує [16, с. 70]. Наведене тлумачення є загальним та найбільш універсальним, а тому слугує основою для низки визначень, сформованих дослідниками. Так, безпека розглядається як стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави в різних сферах життєдіяльності від внутрішніх і зовнішніх загроз

[22; с. 13; 76, с. 109]; стан відсутності будь-якої загрози, бажаний стан суспільства, держави й окремої особи. [156, с. 34]; стан відносин між суб'єктами, за якого їхньому існуванню та розвитку не загрожує небезпека; стан стійкості суспільного організму відносно будь-яких спроб силового тиску [137, с. 41] тощо. Відповідно до зазначених трактувань простежується, що зміст безпеки є варіативним і прямо залежить від контексту, в якому вона розглядається.

У свою чергу універсальне (семантичне) тлумачення вказує, що безпека характеризується як відсутність загроз, небезпеки. Таке розуміння також є доволі розповсюдженим і дає підставу окремим дослідникам стверджувати, що «безпека» є крайнім виявом небезпеки [137, с. 39]. Аналогічне значення слово «безпека» має, як приклад, в англійській і французькій мовах (безпека (англ. security) – відсутність небезпеки; захищеність [178]; безпека (фр. sécurité) – це об'єктивна ситуація, заснована на матеріальних, економічних і політичних умовах, що призводить до відсутності небезпеки (загрози) для людей або майна та визначає впевненість [181, с. 11]). У відповідному контексті вбачається, що безпека не є статичною величиною, адже залежить від конкретних умов, які визначають наявність або відсутність загроз і ризиків для відповідного об'єкта.

Зважаючи на вищевказане, логічним видається сприйняття безпеки з точки зору епістемології, а саме як характеристики, властивості та результату [65, с. 19]. При цьому відносно потреб нашого дослідження примітною є інтерпретація безпеки через аспект результату. Тобто безпека – захищеність певного об'єкта, що досягається внаслідок специфічної цілеспрямованої діяльності певних суб'єктів. Водночас процес досягнення та подальшого підтримання такого результату варто окреслювати поняттям «забезпечення».

Розглянуті трактування поняття «безпека» у загальному вигляді розкривають сутність її видового поняття «національна безпека», яка, відповідно, стосується таких об'єктів як нація, народ, держава тощо.

Проведений аналіз профільної літератури дає підстави стверджувати, що наразі усталеної дефініції поняття «національна безпека» не існує. Водночас доволі розповсюдженими є визначення, які розкривають цю категорію з позиції захищеності її об'єктів від певних загроз. Так, відповідно до тезауруса ЮНБІС (ООН), національна безпека (англ. national security) – це захищеність від зовнішньої агресії, включаючи оборону, розвідку, доступ до стратегічних матеріалів, здатність протистояти економічному тиску тощо [187]. На думку М. Косолапова національна безпека – це стан досить розумної динамічної захищеності від найбільш істотних з реально існуючих загроз і небезпек, а також здатність розпізнавати такі виклики і своєчасно вживати необхідні заходи для їх нейтралізації [52, с. 43]. О. Дзьобань й О. Соснін під національною безпекою розуміють показник здатності суспільства й держави, що захищають національні інтереси самостійно чи разом з іншими дружніми країнами (народами, націями), стримувати або усувати внутрішні й зовнішні загрози; ступінь захищеності інтересів особистості, суспільства й держави від зовнішніх та внутрішніх загроз [80, с. 77]. Представники Національного інституту стратегічних досліджень (НІСД) вказують, що національна безпека може розглядатися як: 1) захищеність життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз; 2) відсутність загроз національним цінностям і життєво важливим інтересам громадян, суспільства, держави; 3) сукупність чинників, які забезпечують сприятливі умови для розвитку країни [55, с. 5].

Наведені вище тлумачення підтримуються більшістю дослідників, а також є такими, що позитивно співвідносяться із офіційною дефініцією цього поняття, закріпленою у ч. 1 ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII, відповідно до якої національна безпека України – це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних і потенційних загроз [117]. Законодавець апелює до захищеності національних інтересів, що включають життєво важливі інтереси

людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет, прогресивний і демократичний розвиток держави, а також безпечні умови життєдіяльності та добробут громадян [117]. Означений підхід до трактування національної безпеки загалом є виправданим, проте варто зауважити, що він не відображає всього змісту цієї політико-правової категорії.

У відповідному контексті прикметно, що попередній Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 р. № 964-IV (втратив чинність) містив розгорнуте визначення національної безпеки. Так, встановлювалось, що національна безпека – це захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання та нейтралізація реальних і потенційних загроз національним інтересам у сферах правоохоронної діяльності, боротьби з корупцією, прикордонної діяльності й оборони, міграційної політики, охорони здоров'я, охорони дитинства, освіти та науки, науково-технічної та інноваційної політики, культурного розвитку населення, забезпечення свободи слова й інформаційної безпеки, кібербезпеки та кіберзахисту, соціальної політики та пенсійного забезпечення, житлово-комунального господарства, ринку фінансових послуг, захисту прав власності, фондових ринків та обігу цінних паперів, податково-бюджетної і митної політики, торгівлі та підприємницької діяльності, ринку банківських послуг, інвестиційної політики, ревізійної діяльності, монетарної та валютної політики, захисту інформації, ліцензування, промисловості та сільського господарства, транспорту та зв'язку, інформаційних технологій, енергетики й енергозбереження, функціонування природних монополій, використання надр, земельних і водних ресурсів, корисних копалин, захисту екології і навколишнього природного середовища та інших сферах державного управління при виникненні негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам [120]. З точки зору правотворчості ця дефініція хоч і була менш універсальною, однак

забезпечувала однозначність розуміння відповідного терміна. Зокрема, окреслення ключових сфер національної безпеки належно характеризувало її змістовний компонент.

У контексті з'ясування сутності адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки суттєвим є те, що вищевказаними законодавчими дефініціями визначено узагальнений об'єкт та основу національної безпеки – національні інтереси (життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави), навколо захисту яких і формується відповідна державна політика, а також належна система забезпечення.

Відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII національні інтереси України – це життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян [117]. Дещо відмінні тлумачення національних інтересів можна зустріти, аналізуючи наукові праці відповідного спрямування. Як приклад, В. Горбулін та А. Качинський зазначаються, що за своєю сутністю національні інтереси – це природні потреби такого стану суспільства, який забезпечує його нормальне існування і розвиток. Високий рівень легітимності національних інтересів окреслює правовий простір для діяльності інституцій, які зобов'язані відстоювати ці інтереси, регулювати соціальні, економічні, політичні процеси у суспільстві [22, с. 116, 123]. На думку О. Власюка національні інтереси – це усвідомлювані елітою суспільства потреби українського народу у збереженні та розвитку національних цінностей [17, с. 25]. У розумінні Г. Ситника та М. Орел національні інтереси – це інтегральна інтерпретація сукупності збалансованих інтересів (потреб) людини (громадянина), суспільства, держави в різних сферах їхньої життєдіяльності, реалізація яких гарантує, наприклад, збереження національних цінностей, державний суверенітет, територіальну

цілісність, прогресивний суспільно-політичний і соціально-економічний розвиток [137, с. 67-68].

На основі означеного вище вбачається, що з теоретичної точки зору національні інтереси – це узагальнююча категорія, що безпосередньо детермінує зміст і спрямованість державної політики у сфері національної безпеки та становить цілісний комплекс взаємоузгоджених, динамічних та кількісно невичерпних потреб, цінностей і запитів людини, суспільства та держави, забезпечення, реалізація і задоволення яких є необхідними для гарантування нормального існування та сталого розвитку останніх.

Розвиваючи таке розуміння національних інтересів, варто звернути увагу на їх сутнісні особливості, що забезпечують конкретизацію змісту національної безпеки, зокрема динамічність та невичерпність.

Цілком закономірно, що національні інтереси є не статичними, а, навпаки, динамічними та мінливими. Вони змінюються, коригуються, уточнюються залежно від ситуації у світі, його регіонах і конкретній країні. На кожному конкретному історичному етапі розвитку певної соціальної системи можуть формулюватися життєво важливі інтереси, реалізація яких є для неї пріоритетною метою чи завданням. Істотним фактором появи таких інтересів є внутрішні і зовнішні загрози [80, с. 87]. У зв'язку з цим сформована в державі система забезпечення національної безпеки повинна бути спроможною оперативно реагувати й адаптуватися до змін у зовнішньому і внутрішньому безпекових середовищах. Швидкість такої реакції та адаптації має слугувати показником ефективності відповідної державної політики.

У цьому контексті абз. 5 ч. 3 ст. 25 Закону України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII передбачає, що Рада національної безпеки і оборони України з урахуванням змін у безпековому середовищі визначає концептуальні підходи, напрями, заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, схвалює проекти стратегій, концепцій, державних програм та інших стратегічних документів, якими визначаються основні напрями і завдання державної політики у сферах національної безпеки

і оборони, здійснює координацію і контроль за їх виконанням [117]. Відтак, динаміку змін пріоритетних національних інтересів України можна прослідкувати, зокрема, шляхом аналізу документів довгострокового планування (стратегій) у сфері національної безпеки.

У свою чергу національні інтереси не мають кількісного вираження, є невичерпними. У сукупності вони являють собою досить різноманітну і суперечливу картину, що суттєво ускладнює процес їх методологічного аналізу [80, с. 87]. Одночасно охопити весь спектр національних інтересів і завдань, які вони обумовлюють, для держави практично неможливо. Тому важливим аспектом формування якісної державної політики у сфері національної безпеки є виважене визначення пріоритетних національних інтересів та/або побудова їх ієрархії.

Визначення ієрархії національних інтересів, як зазначають Г. Ситник і М. Орел, є істотним чинником (передумовою) прийняття адекватних управлінських рішень щодо забезпечення національної безпеки. За відсутності цієї ієрархії стає неможливим існування тієї чи іншої комбінації управлінських впливів із питань безпеки, а процес вибору оптимального управлінського рішення не може мати логічного завершення. З огляду на ступінь важливості для національної безпеки вказані науковці структурують національні інтереси на такі, що мають: 1) високий ступінь важливості (життєво важливі); 2) середній ступінь важливості (важливі); 3) низький ступінь важливості (периферійні) [137, с. 70-73]. Аналогічним чином національні інтереси попередньо вже групувались В. Горбуліним та А. Качинським [22, с. 116, 123].

На противагу вищевказаному, вітчизняний законодавець подібних ієрархій національних інтересів не вибудовує. Згідно із Законом України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII до національних інтересів України належать виключно життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави. Переліку таких інтересів Закон не містить, проте визначає фундаментальні національні інтереси України (ч. 3 ст. 3), до яких віднесено:

- 1) державний суверенітет і територіальну цілісність, демократичний конституційний лад, недопущення втручання у внутрішні справи України;
- 2) сталий розвиток національної економіки, громадянського суспільства і держави для забезпечення зростання рівня та якості життя населення;
- 3) інтеграцію України в європейський політичний, економічний, безпековий, правовий простір, набуття членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, розвиток рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами [117].

Змістовно вбачається, що фундаментальні національні інтереси України входять до складу національних інтересів України та перебувають ієрархічно вище, ніж життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави. З іншого боку, слідуючи за логікою законодавця, можемо зробити висновок, що всі інші національні інтереси України, які не віднесені до фундаментальних, є нефундаментальними. Зрозуміло, що така диференціація є неприпустимою, а тому концептуальні засади визначення національних інтересів України мають бути переглянуті на користь підходу, що передбачатиме побудову національних інтересів на основі їхньої важливості для забезпечення національної безпеки. Серед іншого принагідно зазначити, що:

по-перше, ще на законопроектній стадії Головним юридичним управлінням Апарату Верховної Ради України висловлювались зауваження про те, що по тексту проекту Закону України «Про національну безпеку України» вживаються терміни «фундаментальні національні інтереси України» та «національні інтереси України», однак у чому полягає різниця між значеннями цих термінів з тексту проекту не вбачається. Зазначене свідчить також про невідповідність законопроекту вимозі юридичної визначеності, як того вимагає принцип верховенства права [40];

по-друге, виокремлення конкретних національних інтересів, у тому числі фундаментальних чи пріоритетних, на рівні законодавчого акта, врахуючи окреслену вище властивість щодо їх динамічності, є спірним. Так, приміром, до фундаментальних національних інтересів України віднесено

інтеграцію в європейський політичний, економічний, безпековий, правовий простір, набуття членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору [117], тобто інтерес, який актуальний у поточний історичний період і, на відміну від державного суверенітету, територіальної цілісності чи демократичного конституційного ладу, існуватиме не постійно, а до моменту його повної реалізації. З огляду на означене вважаємо, що конкретні національні інтереси доцільно закріплювати у нормативному документі, що періодично переглядається й оновлюється, а саме Стратегії національної безпеки України.

Таким чином, з метою удосконалення адміністративно-правового регулювання основ національної безпеки, пропонуємо внести зміни до Закону України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII, виклавши ч. 3 ст. 3 у такій редакції:

«Пріоритети національних інтересів України визначаються у Стратегії національної безпеки України з урахуванням положень Конституції України, цього Закону й інших нормативно-правових актів».

З'ясування сутності й особливостей національних інтересів дозволяє зробити висновок, що саме вони становлять основу національної безпеки та визначають її зміст, навколо їх захисту формується відповідна державна політика, а також належна система забезпечення.

Поняття «забезпечення» має досить широке значення, котре трактується: як створювати надійні умови для здійснення чого-небудь; гарантувати щось; захищати, охороняти кого-, що-небудь від небезпеки [172, с. 85]. Правовий концепт «забезпечення» у контексті безпекового спрямування згідно із законодавчою термінологією, як влучно зазначає А. Вархов, позначає сукупність заходів, що об'єктивують конкретну діяльність, призначенням якої є запобігання ризикам (охорона), реагування на загрози (захист) і підтримка належного розвитку наявних механізмів її реалізації [14, с. 31]. Враховуючи, що забезпечення національної безпеки, окрім діяльнісного, містить й інші

компоненти, серед дослідників розповсюдженою є позиція, що така функціональна категорія є системною.

У відповідному контексті авторські визначення поняття «система забезпечення національної безпеки», як правило, є такими, що наслідують або розвивають визначення, яке свого часу було закріплене у Концепції (основах державної політики) національної безпеки України, схваленої Постановою Верховної Ради України від 16 січня 1997 р. № 3/97-ВР. Тобто трактують таку систему як організовану державою сукупність суб'єктів, об'єднаних цілями та завданнями щодо захисту національних інтересів, що здійснюють узгоджену діяльність у межах законодавства України [115]. Поряд з цим вченими відзначається, що: 1) основу цієї системи складають органи, сили, засоби та ресурси [63, с. 104; 22, с. 156]; 2) така система має цілі, завдання, функції та принципи функціонування [55, с. 8; 175, с. 13-14] тощо. Як бачимо, окреслюється й додатковий зміст, що не охоплюється наведеною нормативною дефініцією.

Тож вважаємо, що сприйняття системи забезпечення національної безпеки як сукупності суб'єктів є сутнісно помилковим, оскільки лише суб'єктів для формування такої складної системи недостатньо. При цьому погоджуємося із думкою В. Ліпкана, що означену систему доцільно називати механізмом [63, с. 105]. У свою чергу певна сукупність суб'єктів, об'єднаних спільними цілями та завданнями, утворює відповідну систему суб'єктів. Відносно нашого випадку – система суб'єктів забезпечення національної безпеки, яка входить до механізму (системи) забезпечення національної безпеки.

Таким чином, якщо говорити саме про забезпечення національної безпеки, а не відповідний механізм, то такий процес насамперед варто розуміти як врегульовану нормами права цілеспрямовану й узгоджену діяльність уповноважених органів державної влади й інших компетентних суб'єктів щодо досягнення цілей і виконання завдань, пов'язаних з охороною та захистом національних інтересів від реальних і потенційних загроз.

З огляду на отримані результати щодо поняття та сутності вихідних категорій проблематики, які були розглянуті вище, стає зрозумілим, що у сучасному світі фактично не існує держав, спроможних належно забезпечувати національну безпеку виключно власними силами, не вдаючись до заходів міжнародного співробітництва.

Відтак вмотивованою є думка Г. Ситника, що більшість того, що входить у поняття національні інтереси України, за своєю суттю можна віднести в одну із трьох категорій: потреби безпеки, потреби добробуту, потреби розвитку міжнародного співробітництва (в економічній, політичній та інших сферах). Інтереси міжнародного співробітництва, як зазначає вчений, зумовлюють цілі, досягнення яких передбачає забезпечення кращих можливостей для досягнення перших двох категорій інтересів. Вони надають потребам безпеки і добробуту зовнішнього спрямування, оскільки відображають тенденції все більшої взаємозалежності світового співтовариства [138, с. 311].

Поряд з цим заслуговує на увагу твердження, висловлене Групою високого рівня із загроз, викликів і змін у доповіді «Більш безпечний світ: наша спільна відповідальність» (ООН, 2004 р.), що жодна держава, якою б могутньою вона не була, не може захистити себе від сучасних загроз лише своїми зусиллями. Кожній державі для забезпечення власної безпеки необхідно, щоб інші держави співпрацювали з нею. Тому інтересам кожної держави відповідає співробітництво з іншими державами у справі боротьби з загрозами. У цьому ж контексті наголошується, що безпека навіть найбагатшої держави може прямо залежати, як приклад, від здатності найбіднішої держави стримати розповсюдження нової хвороби [177, с. 14, 16]. Тож цілком об'єктивно окреслюється важливість міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки, а також відповідний взаємозв'язок між національною і глобальною безпекою.

Розвиток двосторонніх і багатосторонніх міждержавних відносин є необхідним елементом у процесі побудови ефективної зовнішньої політики

будь-якої країни. Сучасні умови розвитку міжнародного безпекового середовища, а також тенденції, що прослідковуються сьогодні в регіональній системі безпеки, актуалізують для України питання підтримки та поглиблення стійкого стратегічного співробітництва з державами-партнерами, діяльності в рамках міжнародних організацій, побудови конструктивного діалогу з впливовими глобальними та регіональними гравцями [43, с. 7]. Таким чином, міжнародне співробітництво фактично виступає ключовою формою реалізації зовнішньої політики держави.

Відповідно до чинного законодавства зовнішньополітична діяльність України є відкритою та спрямовується на забезпечення її національних інтересів і безпеки, виходячи насамперед з необхідності гарантування безпеки, суверенітету та захисту територіальної цілісності, шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права [54; 101; 146]. З цього випливає, що міжнародне співробітництво обов'язково підлягає нормативному впорядкуванню (здійснюється на основі норм міжнародного публічного права) та має суто прагматичний характер для його учасників (повинно бути взаємовигідним).

Не вдаючись до поглибленого аналізу дефінітивної складової поняття «міжнародне співробітництво», варто вказати, що у широкому сенсі співробітництво – це завжди спільна діяльність, спільні дії [16, с. 1367]. Тому міжнародне співробітництво – взаємовигідна спільна діяльність суб'єктів міжнародного права.

Згідно з базовим розумінням співробітництво, як вказує С. Пауло, має місце тоді, коли його суб'єкти пристосовують свою поведінку до фактичних або очікуваних переваг інших. Тому міжнародне співробітництво передбачає взаємодію для досягнення спільних цілей, коли переваги відповідних суб'єктів можуть не співпадати [190, с. 3]. С. Перепьолкін та Є. Паршутін під міжнародним співробітництвом пропонують розуміти регулярну цілеспрямовану й координовану спільну діяльність учасників міжнародних

публічних відносин, що здійснюється на основі загально визнаних принципів і норм міжнародного права та спрямована на узгодження їх інтересів для досягнення спільних цілей [91, с. 9]. Наведені визначення підтверджують тезис про те, що міжнародне співробітництво – це спільна діяльність його сторін, а також вказують на фактор спільних цілей. Останнє, на нашу думку, є спірним, адже, як вказувалось вище, міжнародне співробітництво насамперед має прагматичний характер (має бути взаємовигідним для його учасників). За таких обставин, воно може спрямовуватися як на досягнення спільних, так і пов'язаних або відмінних цілей, що визначається конкретними інтересами сторін.

Відтак погоджуємося із визначеннями, які не відносять до ознак міжнародного співробітництва спільність цілей його сторін. Як приклад, на думку І. Смоля, міжнародне співробітництво являє собою спільну й узгоджену діяльність уповноважених органів різних країн, що регулюється нормами міжнародного і внутрішньодержавного права, по реалізації інтересів особистості, суспільства, держави та міжнародного співтовариства у певних сферах суспільної діяльності [142, с. 58]. А. Войціховський зазначає, що міжнародне співробітництво – це спільні дії суб'єктів у будь-якій сфері їх спільних інтересів, їх взаємопов'язана діяльність із узгодження своїх позицій, координації дій, вирішення проблем, що мають взаємне значення і ухвалення взаємоприйнятних рішень [19, с. 49]. Суттєвим аспектом, який також відзначається у наведених визначеннях, є те, що міжнародне співробітництво передбачає диференціацію за сферами.

Відповідно до ч. 1 ст. 24 Закону України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII міжнародне співробітництво з питань національної безпеки є однією з форм реалізації державної політики у сфері національної безпеки і спрямовується на захист національних інтересів України [117]. В узагальненому вигляді зміст міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки, зважаючи на актуальні пріоритети національних інтересів України та забезпечення національної безпеки, можна

сформулювати з огляду на зміст засади взаємодії, на якій ґрунтується Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020. Тобто як розвиток стратегічних відносин із ключовими іноземними партнерами, насамперед з Європейським Союзом і НАТО та їх державами-членами, Сполученими Штатами Америки, прагматичне співробітництво з іншими державами та міжнародними організаціями на основі національних інтересів України [146].

Отже, міжнародне співробітництво у сфері забезпечення національної безпеки – це:

по-перше, різновид міжнародного співробітництва та одна із форм реалізації державної політики у сфері національної безпеки (ключова форма реалізації зовнішньої політики держави), що спрямовується на захист національних інтересів;

по-друге, заснована на принципах і нормах міжнародного публічного права організована, формально виражена та взаємовигідна спільна діяльність держав (в особах уповноважених органів і посадових осіб) щодо досягнення цілей і виконання завдань, пов'язаних з охороною та захистом власних національних інтересів від реальних і потенційних загроз.

Згідно із запропонованим трактуванням до основних ознак міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки ми відносимо:

1) заснованість на принципах і нормах міжнародного публічного права (міжнародні джерела адміністративного права) – вихідна ознака, що, з одного боку, встановлює для держав обов'язковість здійснення та розвитку такого міжнародного співробітництва, а з іншого – визначає фундаментальні правила і процедури, на основі яких воно має здійснюватися;

2) організованість – ознака, що у поєднанні з вищевказаною ознакою, надає досліджуваному співробітництву належного та завершеного впорядкування. У відповідному контексті держави, враховуючи принципи і норми міжнародного права: а) формують внутрішнє законодавство

(національні джерела адміністративного права), що визначає концептуальні й організаційно-правові засади їх участі у такому співробітництві;
б) координують й узгоджують свою спільну діяльність з метою досягнення бажаних результатів;

3) формальну вираженість – ознака, згідно з якою міжнародне співробітництво у сфері забезпечення національної безпеки обов'язково має зовнішній вираз (здійснюється у відповідних формах);

4) взаємовигідність – сутнісна ознака будь-якого виду міжнародного співробітництва, що вказує на прагматичні мотиви його учасників (сторін), детерміновані потребами щодо ефективної реалізації національних інтересів.

Відтак об'єктивно вбачається, що міжнародне співробітництво у сфері забезпечення національної безпеки, окрім інституційної (суб'єктної), містить й інші невід'ємні складові, внаслідок системного поєднання яких стає можливим його здійснення. Означене дає підстави вести мову про механізм міжнародного співробітництва, який з огляду на публічно-правову сутність є адміністративно-правовим.

Традиційний підхід до лексичного визначення слова «механізм» полягає у його розумінні як внутрішньої будови, системи чого-небудь; сукупності станів процесів, з яких складається певне явище [44, с. 62]. У зв'язку з цим поняття «механізм» у якості родової наукової абстракції, як слушно зауважує Ю. Кривицький, доцільно застосовувати для характеристики значного переліку правових явищ. Водночас осмислення певного явища як механізму передбачає: 1) складність його внутрішньої будови; 2) системність, узгодженість організації його елементів (компонентів); 3) здатність до динаміки, визначеного цілеспрямованого функціонування; 4) його схильність до самоорганізації або зовнішнього управління [58, с. 18]. У контексті юридичної науки під терміном «механізм» розуміють сукупність методів, форм, прийомів, способів, завдяки правильному використанню яких можливо буде досягти оптимальної організації всіх елементів системи, їх ефективного

функціонування, що в результаті повинно привести до отримання бажаного результату [6, с. 37-38; 12, с. 153].

Таким чином, механізм міжнародного співробітництва – це термінологічна абстракція, якою позначається сукупність сутнісно відмінних, однак взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих складових, системне й організоване поєднання яких уможливорює здійснення міжнародного співробітництва.

У свою чергу прикметник «адміністративно-правовий» означає, що такий механізм є категорією адміністративного права та, відповідно, має правовий характер (ґрунтується на відповідних нормах права). Наукові погляди щодо змісту поняття «адміністративно-правовий механізм» можуть різнитися, однак об'єднуючим фактором є те, що більшість вчених-адміністративістів розглядають його як сукупність взаємопов'язаних елементів(систему) адміністративно-правових засобів, способів тощо. У відповідному контексті, як приклад: С. Алфьоров адміністративно-правовий механізм протидії корупції розкрив як систему правових засобів, які інтегровані й організовані таким чином, що дозволяють уповноваженим суб'єктам послідовно та ефективно здійснювати діяльність із протидії корупції за допомогою заходів адміністративно-правового характеру [4, с. 294]; С. Науменко під адміністративно-правовим механізмом взаємодії експертних установ з правоохоронними органами розуміє сукупність взаємопов'язаних адміністративно-правових засобів, способів і форм, за допомогою яких здійснюється регулювання спільної діяльності експертних установ з правоохоронними органами [79, с. 119]; В. Миргород-Карпова адміністративно-правовий механізм забезпечення контролю за міжнародними фінансами означила як взаємопов'язану та взаємозалежну систему заходів та засобів, що реалізуються органами державної влади та місцевого самоврядування, в порядку та в межах встановлених адміністративно-правовими нормами, з метою створення усіх необхідних умов для ефективного здійснення контролю за міжнародними фінансами [69, с. 137];

А. Корнійченко адміністративно-правовий механізм запобігання булінгу визначила як комплексну систему, яка складається із сукупності правових інструментів (способів, форм і засобів) та процедур, регламентованих нормами адміністративного права, за допомогою яких суб'єктами публічного адміністрування здійснюється адміністративно-правове регулювання відповідних відносин [57, с. 93-94].

Таким чином, узагальнюючи викладений матеріал, можемо визначити, що адміністративно-правовий механізм міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки – це термінологічно-правова абстракція, яка позначає сукупність сутнісно відмінних, однак взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих складових адміністративно-правового характеру, синергізм яких уможлиблює здійснення державами спільних взаємовигідних заходів щодо охорони та захисту відповідних національних інтересів від реальних і потенційних загроз.

У свою чергу подальша деталізація і розвиток концептуальних положень, вироблених у цьому підрозділі, зокрема щодо структури та напрямів адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки, знайдуть своє відображення у наступних підрозділах цього дослідження.

1.2 Структура адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки

У контексті з'ясування загальних характеристик адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки окремої уваги потребує питання щодо його структури.

Структура (лат. *structura* – побудова, розміщення, від *struo* – будує, зводжу) – 1) внутрішня будова чогось, певний взаємозв'язок складових частин цілого; 2) устрій, організація чого-небудь; 3) система установ, що має певну

організацію [140, с. 552]. У свою чергу структурованість адміністративно-правового механізму – це його універсальна ознака, адже кожен соціальний механізм має певну структуру, що складається із сукупності елементів, які взаємообумовлені та взаємозалежні [152, с. 59]. Не становить винятку і досліджуваний нами механізм.

Як відзначалось у попередньому підрозділі адміністративно-правовий механізм міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки представлений окремими складовими адміністративно-правового характеру, внаслідок системного поєднання яких стає можливим його здійснення. Тобто відносно одна одної такі складові є взаємопов'язаними і взаємодоповнюючими.

Водночас, конкретна структура (перелік внутрішніх елементів, частин, складових) адміністративно-правового механізму не є сталою та прямо залежить від явища чи сфери у контексті якої він існує та розглядається. У зв'язку з цим у чинному законодавстві поняття та структура адміністративно-правового механізму не визначаються, а у науковій площині щодо цього точаться дискусії.

Так, А. Вархов, досліджуючи структуру адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки, відзначає, що єдності наукової думки у контексті цієї проблематики бути не може через суб'єктивні інтерпретації вчених. У свою чергу автор вважає, що структуру означеного адміністративно-правового механізму формують: по-перше, нормативна складова, репрезентована нормативною базою у цій сфері; по-друге, організаційна складова, тобто об'єктно-суб'єктні одиниці та відповідні правовідносини; по-третє, інструментальна складова, об'єктивована системою адміністративно-правових засобів в інструментальному контексті [14, с. 64]. Дещо подібними є погляди Є. Кобка, який структурні елементи адміністративно-правового механізму забезпечення національної безпеки держави поділив на декілька груп: 1) нормативно-правові елементи (норми права, зокрема адміністративного);

юридичні факти; принципи та гарантії забезпечення національної безпеки); 2) інституційні елементи (суб'єкт й об'єкт забезпечення національної безпеки в Україні); 3) організаційно-функціональні елементи (адміністративно-правові форми й методи забезпечення національної безпеки; матеріально-технічне, фінансове, кадрове, інформаційне забезпечення діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки) [52, с. 96-98].

Змістовно схожим видається підхід А. Корнійченко, яка адміністративно-правовий механізм запобігання булінгу поділяє на два структурно-функціональні блоки – нормативно-правовий (норми права, принципи та акти застосування норм права) та організаційно-інституційний (система суб'єктів, порядок організації, форми та способи (методи) їх діяльності). Зазначені механізми, як зауважує дослідниця, можна розглядати як у комплексі, так і окремо, при цьому кожен із них визначатиметься самостійністю й логічною завершеністю [57, с. 100]. У цілому погоджуємося з логічністю такого поділу, та водночас вважаємо, що твердження авторки про самостійність виокремлених механізмів (блоків) є дещо спірним, адже поодиночі такі механізми (блоки) не є самодостатніми, щоб досягти кінцевого результату цього адміністративно-правового механізму.

Іншим прикладом є структура адміністративно-правового механізму забезпечення реалізації публічного інтересу, запропонована Л. Золотухіною. Вказаний механізм дослідниця структурує на два умовних рівні: 1) внутрішній (включає нормативно-правовий, організаційно-управлінський та правозахисний складники); 2) зовнішній (пов'язаний із налагодженням міждержавної взаємодії) [44, с. 62]. У цьому контексті викликає сумніви доцільність виокремлення зовнішнього рівня, адже реалізація цього складника обов'язково потребуватиме використання всього інструментарію внутрішнього рівня. При цьому, повертаючись до первинного розуміння поняття «структура», вбачається, що структура має позначати внутрішню будову чогось.

Також варто навести думку Н. Тиндик, яка до основних складових елементів адміністративно-правового механізму міграції відносить: правовідносини у сфері міграції, як різновид суспільних відносин, що регламентуються правовими нормами і забезпечують взаємодію останніх з відповідними суб'єктами міграції; норми права, що визначають права та обов'язки суб'єктів міграційних правовідносин; нормативно-правові акти, які регламентують різноманітні сторони міграційних процесів і формують комплексне та універсальне міграційне законодавство; державні органи, що покликані регулювати міграційними потоками, які виникають в державі, у процесі своєї повсякденної діяльності, створюючи належні умови для реалізації міграційного права; адміністративна відповідальність, як складова адміністративного примусу, що застосовується до суб'єктів міграційних процесів за умови порушення ними чинного законодавства України та покладає на них нові додаткові обов'язки [152, с. 59]. У цьому випадку відмінність структури адміністративно-правового механізму, на нашу думку, пов'язана із сутнісними особливостями явища міграції.

Зважаючи на вищевикладене, цілком закономірними є узагальнення І. Наконечної про те, що загалом адміністративно-правовий механізм забезпечення різних сфер включає: 1) організаційні елементи як-то: норми адміністративного права, об'єктивовані у системі нормативно-правових актів; суб'єкти встановлення й виконання встановлених для конкретного кола правовідносин правил поведінки; об'єкти забезпечення; 2) елементи, які поєднують організаційно-практичний прояв, зокрема такі як правовідносини у сфері його реалізації, принципи та гарантії щодо діяльності втілення його в дійсність; 3) практико-реалізаційні елементи – форми, методи, процедури діяльності уповноважених суб'єктів, а також інформаційно-аналітична діяльність [77, с. 94-95]. Про подібну закономірність зазначає і С. Лекарь, який на основі дослідження юридичної літератури відзначив, що найбільш точним є виділення в структурі адміністративно-правового механізму двох взаємопов'язаних елементів: правової основи, тобто сукупності правових

засобів, та інституційного блоку, тобто структури і діяльності відповідних державних органів. Це дозволило автору визначити такі структурні елементи адміністративно-правового механізму забезпечення економічної безпеки держави як: нормативно-правовий блок, інституційний блок, методологічний блок, блок інформаційного та матеріального забезпечення [62, с. 34]. Тож вважаємо, що окреслені тенденції стосовно структури адміністративно-правового механізму є обґрунтованими, а тому їх доцільно враховувати при визначенні структури адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки.

Водночас маємо звернути увагу, що станом на сьогодні проблематика адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки, у тому числі й питання щодо його структури, науковцями предметно не розглядалися. У зв'язку з цим для формування належного теоретичного базису також доцільно звернутися до напрацювань, які мають подібне або дотичне спрямування.

Так, С. Папаяні досліджувала конституційно-правовий механізм реалізації зовнішніх відносин в умовах міждержавної інтеграції, який, на її думку, становить: а) складну та розгалужену систему органів державної влади, законодавчо покликаних на реалізацію її зовнішньої політики, спрямованої на інтеграцію у міжнародний конституційно-правовий простір; б) організаційні та організаційно-правові форми діяльності цих органів; в) динаміку взаємозв'язків між вищезазначеними органами; г) зовнішні чинники, що впливають на його функціонування; г) нормативно-правові акти, які регулюють зазначену сферу [86, с. 56]. С. Федчишин визначив, що механізм державного управління закордонними справами – це сукупність таких його основних та взаємопов'язаних елементів, як суб'єкти управління – система органів управління закордонними справами та відносини між ними; норми права, які регулюють відповідну управлінську діяльність, а також принципи, функції, форми та методи управління закордонними справами [157, с. 145]. М. Баймуратов, розглядаючи механізм конституційно-правового забезпечення

зовнішньої політики України, у його структурі виокремив: 1) нормативний критерій (нормативний масив національного конституційного та міжнародного публічного права); 2) структурно-функціональний критерій (уповноважені суб'єкти); 3) інструментальний критерій (засоби та способи реалізації зовнішньополітичної діяльності уповноважених суб'єктів); 4) контрольню-юрисдикційний критерій (наявність органу конституційної юрисдикції). На його думку, взаємодія всіх наведених елементів створює відповідний механізм конституційно-правового забезпечення зовнішньої політики України [5, с. 20-21]. Таким чином, можемо зробити висновок, що, незалежно від авторських інтерпретацій, структура певного правового механізму має низку змістовних складників, які є спільними або характерними для більшості видових (родових) правових механізмів, як-то нормативно-правовий чи інституційний.

На основі вищевикладеного, а також враховуючи концептуальні положення, вироблені нами у попередньому підрозділі, вбачається, що адміністративно-правовий механізм міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки структурно представлений чотирма взаємопов'язаними і взаємодоповнюючими складовими адміністративно-правового характеру – нормативно-правовою, інституційною, інструментальною та процедурною.

Першою й основоположною складовою досліджуваного механізму є нормативно-правова, тобто та, що інкорпорує у собі сукупність адміністративно-правових норм, які регламентують весь спектр суспільних відносин, пов'язаних з міжнародним співробітництвом у сфері забезпечення національної безпеки та його механізмом. У свою чергу засобом зовнішнього виразу (прояву) цих норм є відповідні нормативно-правові акти (джерела адміністративного права) як загального, так і спеціального характеру.

Специфіка норм джерел права зумовлена їхньою юридичною силою, масштабом дії, цільовою спрямованістю та змістом. Ці норми мають дійсно юридичну сутність і встановлюють загальнообов'язкові правила поведінки.

Такі норми наділяють суб'єктів публічного та приватного права відповідними повноваженнями. Первинні джерела права є безпосередньою підставою для виникнення суб'єктивних прав і обов'язків, а похідні (судова та адміністративна практика) – уточнюють зміст первинних [150, с. 335]. Тобто у загальному вигляді під нормативно-правовою складовою ми розуміємо належні правові основи (засади) адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки.

Відповідно до ч. 1 ст. 3 Закону України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII правову основу державної політики у сферах національної безпеки і оборони становлять Конституція України, цей та інші закони України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також видані на виконання Конституції та законів України інші нормативно-правові акти.

Так, первинним і головним нормативно-правовим актом є Конституція України. Вона має найвищу юридичну силу, а закони й інші нормативно-правові акти приймаються на її основі та повинні відповідати їй [54]. При цьому у відповідних статтях, частинах статей тощо Конституція України є джерелом для усіх галузей національного права. Проте найбільша кількість її положень становить джерельну базу саме адміністративного права [67, с. 91].

Враховуючи висновки попереднього підрозділу про те, що міжнародне співробітництво у сфері забезпечення національної безпеки є одною із форм реалізації державної політики у сфері національної безпеки (ключовою формою реалізації зовнішньої політики держави), серед норм Конституції України, які для досліджуваного механізму відіграють роль вихідних засад і становлять джерельний базис, варто виокремити ті, що:

- 1) окреслюють змістовний компонент категорії «національні інтереси» (зокрема, ст. ст. 2, 3, 13-17, 22);
- 2) встановлюють зміст і спрямованість зовнішньополітичної діяльності держави (ст. 18);

3) визначають ключові інституції публічної влади та/або їх повноваження (ч. 2 ст. 19, ст.ст. 75, 85, 92, 102, 106, 107, 113, 116-119, 140, 143, 144), включаючи тих, що не відносяться до традиційного переліку суб'єктів публічного адміністрування, але наділені різними за змістом і обсягом адміністративними повноваженнями, – Верховна Рада України, Президент України, Рада національної безпеки і оборони України [67, с. 127-128].

У відповідному контексті варто деталізувати, що саме Конституцією України встановлюються: 1) заснованість міжнародного співробітництва на загально визнаних принципах і нормах міжнародного права, а також його спрямованість на забезпечення національних інтересів (ст. 18); 2) виключні повноваження Верховної Ради України щодо визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики та прийняття законів, якими визначаються основи національної безпеки та засади зовнішніх зносин (ст.ст. 85, 92); 3) виключні функції Президента України з гарантування державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції, прав і свобод людини і громадянина, а також повноваження щодо представлення України в міжнародних відносинах, здійснення керівництва зовнішньополітичною діяльністю держави, ведення переговорів й укладання міжнародних договорів; існування координаційного органу з питань національної безпеки і оборони при Президенті України – Ради національної безпеки і оборони України (ст.ст. 102, 106, 107); 4) виключні повноваження Кабінету Міністрів України як вищого органу виконавчої влади щодо забезпечення здійснення внутрішньої і зовнішньої політики держави, виконання Конституції і законів України, актів Президента України, здійснення заходів щодо забезпечення національної безпеки України [54].

Окрім Конституції України, правову основу адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки становлять відповідні закони України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, й видані на їх основі

підзаконні нормативно-правові акти. З метою систематизації такі акти можуть класифікуватися за безліччю критеріїв (як приклад, за суб'єктом правотворчості, характером (типом) норм, юридичною силою, видом, змістом, часом дії, сферою застосування тощо), проте загальноприйнятим (традиційним) є підхід, що передбачає ієрархічний поділ нормативно-правових актів, тобто за їх юридичною силою.

Відтак, наступними після Конституції України, яка має найвищу юридичну силу, йдуть чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Такі договори: 1) є частиною національного законодавства (ст. 9 Конституції України); 2) мають пріоритет застосування перед вітчизняними законодавчими актами (ч. 2 ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори України» від 29.06.2004 р. № 1906-IV).

Принагідно вказати, що загалом право національної безпеки формується під впливом міжнародного права, приймаючи як основні принципи, так і обов'язкові для застосування державою норм міжнародного права стосовно забезпечення миру й безпеки, а також у спосіб укладення та виконання колективних і двосторонніх міжнародних угод [149, с. 331]. Міжнародні договори виконують низку функцій щодо упорядкування міжнародних відносин. Вони є важливим й ефективним способом міжнародного співробітництва, а також засобом забезпечення національних інтересів. Як основне джерело міжнародного права міжнародні договірні документи можуть мати різні форми і найменування: акт, декларація, договір, конвенція, пакт, протокол, угода, хартія тощо. При цьому необхідно розрізняти міжнародні договори, що становлять правові основи для здійснення міжнародного співробітництва, у тому числі у сфері забезпечення національної безпеки, та міжнародні договори, які є результатом такої діяльності.

Наразі консолідованою є позиція, що при визначенні основоположних норм міжнародного права до уваги беруться 3 джерела, в яких держави прямо ставили за мету сформулювати основні принципи міжнародного права [149, с. 324; 19, с. 28], зокрема й ключові засади відповідного співробітництва:

1) Статут Організації Об'єднаних Націй, яким: а) міжнародне співробітництво закріплюється у якості норми-принципу, що зобов'язує держав-членів здійснювати міжнародне співробітництво у вирішенні міжнародних проблем економічного, соціального, культурного і гуманітарного характеру, заохоченні та розвитку поваги до прав людини; б) визначаються 7 основних принципів міжнародного права, що загалом концептуалізують й унормовують систему міжнародних відносин. Це принципи суверенної рівності держав-членів, мирного вирішення міжнародних спорів, незастосування сили або погрози силою, невтручання у внутрішні справи інших держав, здійснення співробітництва, рівності народів у правах і самовизначення народів, добросовісного виконання зобов'язань, передбачених цим Статутом [193];

2) Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй (1970 р.), – окремо закріплює 7 вищевказаних у якості основних принципів міжнародного права та надає їх розширене тлумачення, а також проголошує, що співробітництво є не стільки правом, скільки обов'язком держав, який включає спільну діяльність у різних сферах міжнародних відносин задля підтримання міжнародного миру і безпеки, сприяння міжнародній економічній стабільності і прогресу, загальному добробуту народів [179];

3) Заключний акт Наради з безпеки та співробітництва в Європі (1975 р.) – міжнародно-правовий документ, яким фактично було закріплено політичні територіальні підсумки Другої світової війни, а також узгоджено спільні принципи міждержавних відносин і мирного співіснування на континенті. Ключовим змістом акту, який і сьогодні лежить в основі Організації з безпеки і співробітництва в Європі, стала «Декларація принципів, якими держави-учасниці будуть керуватися у взаємних відносинах», що містить 10 принципів, включаючи принцип співробітництва між державами. Цим документом принцип співробітництва було сформульовано як норму, згідно з якою

держави зобов'язані розвивати своє співробітництво одна з одною в усіх сферах і відповідно до положень Статуту Організації Об'єднаних Націй [38; 50].

Окрім цього, у контексті досліджуваної проблематики, до переліку базисних міжнародно-правових актів також належать:

1) Віденська конвенція про право міжнародних договорів (1969 р.) – предметно регламентує порядок укладення міжнародних договорів між державами, набуття ними чинності, тлумачення, використання та припинення, умови їхньої дієвості тощо;

2) багатосторонні договори, що визначають засади зовнішніх зносин і правовий статус відповідних органів: а) Віденська конвенція про дипломатичні зносини (1961 р.); б) Віденська конвенція про консульські зносини (1963 р.); в) Конвенція про спеціальні місії (1969 р.); г) Віденська конвенція про представництво держав у їх відношеннях з міжнародними організаціями універсального характеру (1975 р.).

До наступної групи нормативно-правових актів, якими визначені правові основи адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки, належать закони України. Перелік таких актів є доволі численним, що обумовлено як відсутністю комплексного спеціального закону, так і юридичною багатосекторальністю досліджуваного механізму. У зв'язку з чим вбачаємо, що відповідну сукупність законодавчих актів доцільно розподілити на дві підгрупи:

1) закони України з питань зовнішньої політики (зовнішніх зносин), до переліку яких, зокрема, входять: закони України «Про правонаступництво України» від 12.09.1991 р. № 1543-XII, «Про транскордонне співробітництво» від 24.06.2004 р. № 1861-IV, «Про міжнародні договори України» від 29.06.2004 р. № 1906-IV, «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 01.07.2010 р. № 2411-VI, «Про дипломатичну службу» від 07.06.2018 р. № 2449-VIII;

2) закони України з питань національної безпеки, які, у свою чергу, умовно можна диференціювати на:

а) концептуальні – ті, що регламентують певний напрям або галузь суспільних відносин, пов'язані зі сферою національної безпеки, а також закладають підвалини для здійснення відповідного міжнародного співробітництва. Такими законодавчими актами, зокрема, є закони України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII, «Про оборону України» від 06.12.1991 р. № 1932-XII, «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» від 21.10.1993 р. № 3543-XII, «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 р. № 1264-XII, «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30.06.1993 р. № 3341-XII, «Про участь України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки» від 23.04.1999 р. № 613-XIV, «Про порядок допуску та умови перебування підрозділів збройних сил інших держав на території України» від 22.02.2000 р. № 1479-III, «Про порядок направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав» від 02.03.2000 р. № 1518-III, «Про боротьбу з тероризмом» від 20.03.2003 р. № 638-IV, «Про протидію торгівлі людьми» від 20.09.2011 р. № 3739-VI, «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. № 1700-VII, «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 05.10.2017 р. № 2163-VIII, «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 06.12.2019 р. № 361-IX, «Про розвідку» від 17.09.2020 р. № 912-IX, «Про критичну інфраструктуру» від 16.11.2021 р. № 1882-IX;

б) інституційні – ті, що визначають правовий статус суб'єктів публічного адміністрування, для яких забезпечення національною безпекою є основною (однією з основних) функцій. У цьому контексті варто виокремити закони України «Про Кабінет Міністрів України» від 27.02.2014 р. № 794-VII, «Про Збройні Сили України» від 06.12.1991 р. № 1934-XII, «Про Службу безпеки України» від 25.03.1992 р. № 2229-XII, «Про державну охорону

органів державної влади України та посадових осіб» від 04.03.1998 р. № 160/98-ВР, «Про Раду національної безпеки і оборони України» від 05.03.1998 р. № 183/98-ВР, «Про Державну прикордонну службу України» від 03.04.2003 р. № 661-IV, «Про Державну спеціальну службу транспорту» від 05.02.2004 р. № 1449-IV, «Про Службу зовнішньої розвідки України» від 01.12.2005 р. № 3160-IV, «Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України» від 23.02.2006 р. № 3475-IV, «Про Національну гвардію України» від 13.03.2014 р. № 876-VII, «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 р. № 580-VIII.

У свою чергу, окрім вищевикладеного, вагоме значення мають підзаконні нормативно-правові акти. Зазначені акти законодавства приймаються (видаються) уповноваженими суб'єктами публічного адміністрування на основі й на виконання Конституції та законів України, і задля їх реалізації. Вони складають окрему розгалужену систему, ключовими серед яких у контексті досліджуваної проблематики є:

1) укази Президента України «Про Консульський статут України» від 02.04.1994 р. № 127/94, «Про заходи щодо вдосконалення військово-технічного співробітництва України з іноземними державами» від 21.04.1999 р. № 422/99, «Про розмежування повноважень центральних органів виконавчої влади у сфері військово-технічного співробітництва з іноземними державами» від 20.03.2002 р. № 276/2002, «Про деякі питання передачі державної таємниці іноземній державі чи міжнародній організації» від 14.12.2004 р. № 1483/2004, «Про Положення про дипломатичного радника державного органу» від 31.12.2005 р. № 1901/2005, «Про деякі питання здійснення керівництва у сферах національної безпеки і оборони» від 04.06.2008 р. № 516/2008, «Питання європейської та євроатлантичної інтеграції» від 20.04.2019 р. № 155/2019, «Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави» від 08.11.2019 р. № 837/2019, «Про Положення про закордонні дипломатичні установи України» від 15.03.2021 р.

№ 99/2021, «Питання координації зовнішньополітичної діяльності держави» від 22.12.2021 р. № 671/2021 та інші;

2) постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок укладення, виконання та денонсації міжнародних договорів України міжвідомчого характеру» від 17.06.1994 р. № 422, «Про утворення Міжвідомчої робочої групи з питань реалізації двосторонніх угод про співробітництво у сфері безпеки» від 22.03.2024 р. № 329, «Про затвердження Положення про Міністерство оборони України» від 26.11.2014 р. № 671, «Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України» від 28.10.2015 р. № 878, «Про затвердження Положення про Міністерство закордонних справ України» від 30.03.2016 р. № 281 тощо;

3) відповідні відомчі накази міністерств, як приклад, наказ Міністерства оборони України «Про здійснення міжнародного співробітництва Міністерством оборони України та Збройними Силами України» від 23.07.2021 р. № 218.

Також окремо необхідно зазначити про програмні документи, що визначають стратегічні цілі державної політики у сфері національної безпеки, включаючи засадничі аспекти відповідного міжнародного співробітництва, і підлягають затвердженню (схваленню) указами Президента України або постановами, розпорядженнями Кабінету Міністрів України. Так, зважаючи на поточні національні інтереси України, першочергово заслуговують уваги:

Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020;

Стратегія воєнної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 25.03.2021 р. № 121/2021;

Національна стратегія у сфері прав людини, затверджена Указом Президента України від 24.03.2021 р. № 119/2021;

Стратегія зовнішньополітичної діяльності України, затверджена Указом Президента України від 26.08.2021 р. № 448/2021;

Концепція популяризації України у світі та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 11.10.2016 р. № 739-р;

Воєнно-медична доктрина України, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 31.10.2018 р. № 910 та інші.

Таким чином, послуговуючись традиційним розподілом нормативно-правових актів за їх юридичною силою, нами було з'ясовано сутнісний зміст нормативно-правової складової адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки. Зазначена структурна складова представлена значною кількістю нормативно-правових актів, зокрема вищевказаними, які в залежності від їх юридичної сили та природи ми пропонуємо класифікувати на:

- 1) основоположні – Конституція України та міжнародні договори;
- 2) первинні (законодавчі) – закони України, що поділяються на:
 - а) закони України з питань зовнішньої політики (зовнішніх зносин)
 - б) закони України з питань національної безпеки, що поділяються на:
 - концептуальні – ті, що регламентують певний напрям або галузь суспільних відносин, пов'язані зі сферою національної безпеки, а також закладають підвалини для здійснення відповідного міжнародного співробітництва;
 - інституційні – ті, що визначають правовий статус суб'єктів публічного адміністрування, для яких забезпечення національною безпекою є основною (однією з основних) функцій;
- 3) вторинні (підзаконні) – укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, відомчі накази міністерств;
- 4) ідеологічні (публічно-політичні) – програмні документи, що затверджуються (схвалюються) указами Президента України, постановами, розпорядженнями Кабінету Міністрів України.

Іншими складовими адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки є

інституційна, інструментальна та процедурна, з'ясування сутності та змісту яких буде проведено у межах відповідних підрозділів наступного розділу. Тому задля досягнення цілей цього підрозділу нами буде означена лише узагальнена характеристика вказаних складових.

Так, інституційна складова досліджуваного механізму включає в себе систему суб'єктів, уповноважених безпосередньо здійснювати міжнародне співробітництво у сфері забезпечення національної безпеки та/або формувати необхідні умови для його практичної реалізації (насамперед правові й організаційні). Ця складова займає центральне місце у структурі адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки, а спектр суб'єктів, яких вона включає, є розгалуженим і полісекторальним.

Принагідно погоджуємося з думкою С. Лекаря, що загалом інституційний блок адміністративно-правового механізму реалізує відповідний напрям державної діяльності. Він включає цілеспрямовану діяльність органів державної влади, до компетенції яких входить вирішення певних питань держави. Інституційний блок характеризує органи державної влади з точки зору їх структури, статусу та повноважень [62, с.35], тобто крізь призму їх адміністративно-правового статусу.

Інструментальна складова адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки позначає сукупність інструментів, що є необхідними для досягнення цілей такого співробітництва та використовуються суб'єктами, що входять до інституційної складової.

Виокремлення та розуміння цієї складової пов'язане із сучасними поглядами на адміністративно-правову науку, відповідно до яких інструментами публічного адміністрування є комплекс адміністративно-правових заходів, які безпосередньо використовують адміністративні органи з метою забезпечення прав, свобод і законних інтересів приватних осіб та публічного інтересу держави й суспільства загалом [2, с. 268]. Таким чином,

інструментальна складова включає в себе сукупність адміністративно-правових засобів, форм і методів реалізації адміністративних процедур, обумовлених сутнісними особливостями міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки та необхідних уповноваженим суб'єктам для його ефективного здійснення.

У свою чергу, зважаючи на вищевикладене, цілком закономірно, що здійснення міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки передбачає існування процедурної складової. Тобто структурної частини адміністративно-правового механізму, що об'єднує та комплексно характеризує конкретні порядки практичної реалізації міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки.

Таким чином, узагальнюючи викладений матеріал, можемо зробити висновок, що структура адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки – це універсальна характеристика, що конкретизує його внутрішню будову та розкриває особливості взаємозв'язку відповідних структурних елементів (складових). Структурно вказаний механізм представлений чотирма взаємопов'язаними і взаємодоповнюючими складовими адміністративно-правового характеру, а саме: 1) нормативно-правовою (сукупність адміністративно-правових норм); 2) інституційною (система уповноважених суб'єктів); 3) інструментальною (засоби, форми та методи здійснення); 4) процедурною (порядки практичної реалізації).

1.3 Основні напрямки реалізації адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки

Адміністративно-правовий механізм міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки як складне системне явище, що є

функціонально необхідним для ефективного здійснення державами спільних взаємовигідних заходів щодо захисту власних національних інтересів, окрім структурної (внутрішньої) впорядкованості, потребує виваженого визначення основних напрямків його реалізації.

Означений аспект лежить в основі процесу цілевстановлення для досліджуваного механізму та, відповідно, забезпечує його концептуальну завершеність. Іншими словами, такі напрямки нерозривно пов'язані з цільовими компонентами, що детермінують призначення адміністративно-правового механізму.

У рамках соціального управління цілевстановлення, як зазначає В. Авер'янов, передбачає визначення напрямів спільної діяльності, її проміжних і кінцевих результатів, заради досягнення яких і здійснюється управлінський вплив [3, с. 73]. Водночас політика національної безпеки: 1) охоплює всі дії, за допомогою яких певне суспільство намагається забезпечити свою життєздатність, а також втілити свої завдання на міжнародній арені [51]; 2) є процесом, що включає різні заходи, які гарантують тривале і вільне існування та національний розвиток, включаючи захист та оборону держави як політичного інституту, і захист людей та всього суспільства, їхніх благ і природного середовища від різного роду загроз [184, с. 31]. Тому цілком закономірно, що впорядкування як діяльності щодо забезпечення національної безпеки, так і відповідного міжнародного співробітництва, шляхом диференціювання на спеціальні напрямки є об'єктивною потребою для створення умов стосовно їх цілеспрямованої та ефективної реалізації.

Відносно потреб нашого дослідження багатозначне поняття «напрямок» доцільно розуміти як шлях діяльності, розвитку кого-, чого-небудь, спрямованість певної дії чи явища [16, с.731]. Тож напрямки реалізації адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки – це шляхи діяльності уповноважених суб'єктів інституційної складової, що передбачають виконання заходів

міжнародного співробітництва, об'єднаних певною галузевою належністю (спрямованістю) та спеціальними цілями щодо захисту національних інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз.

Водночас, враховуючи, що міжнародне співробітництво з питань національної безпеки є однією з форм реалізації державної політики у сфері національної безпеки і в цілому спрямовується на захист національних інтересів України [117], означене питання насамперед доцільно розглядати через призму загальної мети та функціонального призначення такого співробітництва. Тобто з точки зору спрямованості на забезпечення та гарантування всього спектру національних інтересів, адже саме необхідність досягнення основної мети обумовлює визначення відповідних їй напрямків.

Таким чином, напрямки забезпечення національної безпеки держави, як слушно зазначає Є. Кобко, безпосередньо залежать від тих чи інших сфер суспільного буття, щодо яких існують реальні чи потенційні загрози [52, с. 125]. У відповідному контексті попередній Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 р. № 964-IV (втратив чинність) визначав ключові загрози національним інтересам і безпеці України, групуючи їх за 10 сферами (ст. 7), та аналогічним чином встановлював основні напрями державної політики з питань національної безпеки (ст. 8). До означених сфер вказаний Закон відносив: 1) зовнішньополітичну; 2) сферу державної безпеки; 3) воєнну сферу та сферу безпеки державного кордону України; 4) внутрішньополітичну; 5) економічну; 6) соціальну та гуманітарну; 7) науково-технологічну; 8) сферу цивільного захисту; 9) екологічну; 10) інформаційну [120]. Зважаючи на виокремлення цих сфер на основі критерію галузевої спрямованості, вбачається, що фактично ними окреслювалися і загальні напрямки забезпечення національної безпеки. У свою чергу конкретизовані напрямки, визначені у рамках таких сфер, по суті є відповідними піднапрямами. Проте вважаємо, що така диференціація має структурно-логічні недоліки.

По-перше, викликає запитання одночасне виокремлення загальних, тобто широких за змістом, напрямків (сфер) – зовнішньополітичного і внутрішньополітичного, та спеціальних – всіх інших напрямків (сфер). Так, і для законодавчої, і для наукової площини усталеним є підхід, що у цілому передбачає поділ державної політики на два базових блоки – блок внутрішньої політики та блок зовнішньої політики, а її наступний розподіл, зокрема за сферами, здійснюється в межах цих блоків. У відповідному контексті Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 01.07.2010 р. № 2411-VI до внутрішніх політик відносить: політику у сфері національної безпеки і оборони; політику в економічній сфері; політику в соціальній сфері; політику в гуманітарній сфері; політику в екологічній сфері тощо [101]. Тобто внутрішньополітичний напрям державної політики з питань національної безпеки є таким, що змістовно охоплює воєнний, економічний, соціальний та гуманітарний, екологічний та інші напрямки (сфери) цієї ж політики, окрім зовнішньополітичного.

По-друге, аналіз піднапрямків державної політики з питань національної безпеки України (ст. 8 Закону України «Про основи національної безпеки України») дозволяє зробити висновок про умовність їхнього групування, адже серед них наявні такі, що можуть бути характерними одночасно для декількох напрямків (сфер). Приміром ті, що мають зовнішньополітичний аспект – боротьба з міжнародною злочинністю (передбачений сферою державної безпеки); поглиблення транскордонного співробітництва (передбачений воєнною сферою та сферою безпеки державного кордону); забезпечення зовнішньої захищеності національної валюти, здійснення зовнішніх запозичень (передбачені економічною сферою); зменшення негативного впливу глобальних екологічних проблем на стан екологічної безпеки України (передбачений екологічною сферою) тощо.

На протипагу окресленому вище, чинний Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII спеціальних норм, що визначають конкретні загрози національній безпеці та напрямки

державної політики у сфері національної безпеки, не містить. Натомість цим Законом встановлюється, що державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямовується на:

1) захист людини і громадянина (їхніх життя і гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності), суспільства (його демократичних цінностей, добробуту та умов для сталого розвитку), держави (її конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності), території, навколишнього природного середовища (від надзвичайних ситуацій) (ч. 1 ст. 3);

2) забезпечення воєнної, зовнішньополітичної, державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, безпеки критичної інфраструктури, кібербезпеки України та на інші її напрямки (ч. 4 ст. 3) [117].

Тобто профільним законодавчим актом одночасно передбачається два варіанти визначення напрямків державної політики у сфері національної безпеки:

перший – за об'єктом національної безпеки – захист людини і громадянина, захист суспільства, захист держави, захист території та навколишнього природного середовища;

другий – за ключовими галуззями (сферами) національної безпеки – зовнішньополітична, воєнна, державна, економічна, інформаційна, екологічна безпеки, кібербезпека, безпека критичної інфраструктури тощо. При цьому прикметним є те, що законодавець вказує на невичерпність таких напрямків.

Окрім цього, ст. 26 Закону України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII закріплено, що основні напрямки державної політики у сфері національної безпеки та, зокрема, основні напрямки зовнішньополітичної діяльності держави для забезпечення її національних інтересів і безпеки, визначаються Стратегією національної безпеки України.

Чинною Стратегією національної безпеки України, затвердженою Указом Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020, основні напрямки державної політики у сфері національної безпеки визначено на основі

пріоритетів національних інтересів України, які були актуальними на момент її розроблення. До таких напрямків віднесено:

– відновлення миру, територіальної цілісності та державного суверенітету на тимчасово окупованих територіях у Донецькій і Луганській областях України на основі міжнародного права;

– здійснення міжнародно-правових, політико-дипломатичних, безпекових, гуманітарних та економічних заходів, спрямованих на припинення Російською Федерацією незаконної окупації Автономної Республіки Крим;

– продовження реалізації заходів з оборони та стримування, активного використання переговорних форматів та консолідації міжнародного тиску на Російську Федерацію як гарантії недопущення ескалації конфлікту, зменшення напруги та припинення Російською Федерацією збройної агресії;

– використання всіх наявних механізмів ООН, Ради Європи, ОБСЄ, інших міжнародних організацій для консолідації міжнародної підтримки України у протидії російській агресії, відновленні територіальної цілісності та державного суверенітету України;

– розвиток відносин зі Сполученими Штатами Америки, Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії, Канадою, Федеративною Республікою Німеччина, Французькою Республікою, сусідніми й іншими державами, а також із міжнародними організаціями для забезпечення міжнародної безпеки та протидії спільним викликам і загрозам;

– повна імплементація Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, та модернізація її параметрів там, де необхідно, з метою набуття повноправного членства України у Європейському Союзі;

– розвиток партнерства з Організацією Північноатлантичного договору з метою набуття повноправного членства України в НАТО;

- посилення спроможностей Збройних Сил України, інших органів сектору безпеки і оборони;
- сталий розвиток національної економіки та її інтеграція в європейський економічний простір;
- розвиток людського капіталу України, зокрема через модернізацію освіти і науки, охорони здоров'я, культури, соціального захисту;
- захист особи, суспільства та держави від правопорушень, зокрема корупційних, забезпечення відновлення порушених прав, відшкодування заподіяної шкоди;
- забезпечення екологічної безпеки, створення безпечних умов життєдіяльності людини, зокрема на територіях, що постраждали внаслідок бойових дій, розбудова ефективної системи цивільного захисту;
- посилення спроможностей національної системи кібербезпеки;
- розвиток державно-приватного партнерства [146].

Частина з вищенаведених напрямків залишаються актуальними і на сьогодні. Водночас, зважаючи на те, що відсіч і протидія широкомасштабній збройній агресії Російської Федерації наразі мають найвищий пріоритет для України та Українського народу, об'єктивним є судження щодо необхідності їх перегляду та/або корегування. Саме означений пріоритет має визначати подальшу диференціацію державної політики у сфері національної безпеки на спеціальні напрямки та, відповідно, детермінувати всю систему забезпечення національної безпеки в найближчих часових перспективах.

У зв'язку з цим та враховуючи, що згідно із ч. 1 ст. 26 Закону України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII Президент України у разі необхідності може вносити зміни до Стратегії національної безпеки України, маємо констатувати доцільність внесення змін до поточної Стратегії національної безпеки України наразі є особливо назрілою.

Своєю чергою, окрім окресленого, варто звернути увагу на напрямки зовнішньополітичної та внутрішньополітичної діяльності України щодо забезпечення національних інтересів, яким у Стратегії національної безпеки

України, затвердженій Указом Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020, присвячено окремий розділ. Однак, попри найменування такого розділу «Основні напрямки зовнішньополітичної та внутрішньополітичної діяльності держави для забезпечення її національних інтересів і безпеки», чіткого поділу на внутрішні і зовнішні напрямки він не передбачає.

Так, у п. 32 зазначеної Стратегії у черговий раз наголошується, що зовнішньополітична діяльність України спрямовується на забезпечення незалежності і державного суверенітету та відновлення територіальної цілісності держави. Тобто наслідуються відповідні положення Конституції України та Закону України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. Поряд з цим, у п. 33 Стратегії окреслюються ключові вектори участі України (на основі співробітництва) у забезпеченні і підтриманні міжнародного порядку, серед яких протидія тероризму, розповсюдженню зброї масового ураження, міжнародній злочинності, наркоторгівлі, торгівлі людьми, політичному та релігійному екстремізму, нелегальній міграції, кіберзагрозам, негативним наслідкам зміни клімату, а також попередження та подолання наслідків надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру [146].

На основі аналізу напрямків діяльності держави, віднесених до зовнішньо- та внутрішньополітичних [146], вбачається, що для забезпечення національних інтересів і безпеки Україна планує:

- 1) незворотно реалізовувати європейський та євроатлантичний інтеграційні курси;
- 2) здійснювати всебічне співробітництво зі Сполученими Штатами Америки, Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії, Канадою, Федеративною Республікою Німеччина, Французькою Республікою, а також розвивати стратегічне партнерство, практичну взаємодію, різнопланові партнерські та прагматичні відносини з низкою інших держав;
- 3) посилювати власні оборонні, безпекові та воєнні спроможності, зміцнювати міжнародну підтримку та досягнути найвищого рівня консолідації

міжнародної спільноти в інтересах України і глобального безпекового середовища, насамперед для протистояння та протидії Російській Федерації як державі-агресору та подолання наслідків, спричинених збройною агресією;

4) запроваджувати та розвивати національну систему стійкості, у тому числі щодо критичної інфраструктури, з метою забезпечення високого рівня готовності суспільства і держави до реагування на широкий спектр загроз;

5) продовжувати позовну роботу у міжнародних судових інстанціях із притягнення Російської Федерації до міжнародно-правової відповідальності, посилювати санкційний тиск на об'єкти застосування санкцій та вдосконалювати механізми їх накладення;

6) всебічно захищати права людини та громадянина, утверджувати конституційні принципи, зокрема верховенства права; створювати сприятливі умови для розвитку людського капіталу;

7) реалізовувати заходи щодо цифрової трансформації публічного сектору та розвитку системи національної кібербезпеки;

8) реалізовувати морський і річковий потенціали, розвивати торговельний і військовий флот, захищати свободу судноплавства, сприяти ефективному використанню водних об'єктів;

9) вживати заходів для забезпечити сталого економічного зростання, забезпечення економічної, енергетичної екологічної безпеки тощо.

Також шляхом аналізу положень Закону України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII та Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020, можемо дійти до висновку, що основні напрямки реалізації адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки позитивно співвідносяться зі сферами національної безпеки і оборони, у контексті яких здійснюється державно-політичне планування (розроблення стратегій, концепцій, програм, планів).

У відповідному контексті п. 66 зазначеної Стратегії передбачає, що Стратегія національної безпеки України є основою для розроблення таких

документів щодо планування у сферах національної безпеки і оборони як: Стратегія людського розвитку; Стратегія воєнної безпеки України; Стратегія громадської безпеки та цивільного захисту України; Стратегія розвитку оборонно-промислового комплексу України; Стратегія економічної безпеки; Стратегія енергетичної безпеки; Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату; Стратегія біобезпеки та біологічного захисту; Стратегія інформаційної безпеки; Стратегія кібербезпеки України; Стратегія зовнішньополітичної діяльності; Стратегія забезпечення державної безпеки; Стратегія інтегрованого управління кордонами; Стратегія продовольчої безпеки; Національна розвідувальна програма [146].

Тобто до сфер національної безпеки і оборони України, визначених у якості ключових, належать: 1) людський розвиток; 2) зовнішньополітична діяльність; 3) державна безпека; 4) воєнна безпека й управління державними кордонами; 5) розвиток оборонно-промислового комплексу; 6) громадська безпека та цивільний захист; 7) економічна безпека; 8) інформаційна безпека; 9) кібернетична безпека; 10) енергетична безпека; 11) екологічна та біологічна безпеки; 12) продовольча безпека; 13) розвідувальна діяльність. Тож основні напрямки реалізації адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки можуть визначатися відповідно до наведених сфер національної безпеки і оборони.

До визначення дещо подібних напрямків можемо дійти й через законодавче розуміння основних засад внутрішньої політики у сфері національної безпеки і оборони, передбачене ст. 6 Законом України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 01.07.2010 р. № 2411-VI. Проте, у контексті цього Закону, більшої уваги заслуговують основні засади зовнішньої політики.

Так, варто нагадати, що міжнародне співробітництво у сфері забезпечення національної безпеки є ключовою формою реалізації зовнішньої політики держави, яка, у свою чергу, відповідно до ст. 18 Конституції України,

спрямована на забезпечення національних інтересів і безпеки України. Тому до основних напрямків зовнішньої політики України законодавцем віднесено:

- забезпечення захисту суверенітету, територіальної цілісності та непорушності державних кордонів України, її політичних, економічних, енергетичних та інших інтересів;

- утвердження і розвиток України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної та правової держави;

- створення сприятливих зовнішньополітичних умов для розвитку української нації, її економічного потенціалу, історичної свідомості, національної гідності українців;

- утвердження та зміцнення міжнародного авторитету держави;

- сприяння міжнародному миру і безпеці у світі;

- поглиблення співпраці з Організацією Північноатлантичного договору з метою набуття членства у цій організації;

- підтримка зміцнення ролі міжнародного права у міжнародних відносинах, забезпечення дотримання та виконання чинних, вироблення нових принципів і норм міжнародного права;

- запобігання конфліктам у регіонах, що межують з Україною, та врегулювання наявних конфліктів;

- забезпечення захисту прав та інтересів громадян і юридичних осіб України за кордоном;

- створення сприятливих умов для задоволення національно-культурних і мовних потреб українців, які проживають за межами України;

- забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний та правовий простір;

- підтримка розвитку торговельно-економічного, науково-технічного та інвестиційного співробітництва України з іноземними державами;

- забезпечення інтеграції економіки у світову економічну систему;

– залучення іноземних інвестицій, новітніх технологій та управлінського досвіду в національну економіку в інтересах її реформування, модернізації та інноваційного розвитку;

– підтримка інтеграції України у світовий інформаційний простір [101].

Прикметно, що змістовно подібні вектори свого часу окреслювались і Законом України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 р. № 964-IV (втратив чинність). До пріоритетних піднапрямків зовнішньополітичного спрямування законодавець відносив: а) створення сприятливих зовнішньополітичних умов для прогресивного економічного і соціального розвитку; б) запобігання втручанню у внутрішні справи України і відвернення посягань на її державний суверенітет і територіальну цілісність; в) поглиблення співпраці з Організацією Північноатлантичного договору з метою набуття членства у цій організації; г) сприяння усуненню конфліктів, насамперед у регіонах, що межують з Україною; ґ) участь у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки; д) участь у заходах щодо боротьби з міжнародними організованими злочинними угрупованнями та міжнародним тероризмом, протидія поширенню ядерної та іншої зброї масового ураження і засобів її доставки; е) адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу [120].

Поряд з цим, варто погодитись із судженням, що кожна країна визначає основні напрями зовнішньої політики, виходячи з власних національних інтересів та потреб. В узагальненому вигляді до основних напрямів зовнішньополітичної діяльності у сучасному світі можуть бути віднесені:

– проведення активного зовнішньополітичного курсу;

– повноправна участь країни в глобальних і регіональних економічних і політичних структурах;

– зміцнення ключових механізмів управління світовими політичними і економічними процесами;

– сприяння врегулюванню конфліктів, включаючи миротворчу діяльність під егідою ООН та інших міжнародних організацій;

- підтримка стратегічної стабільності в світі на основі виконання державами своїх міжнародних зобов'язань в цій сфері;

- виконання взаємних зобов'язань у галузі скорочення і ліквідації озброєнь, здійснення заходів по зміцненню довіри і стабільності, розробка, за необхідності, нових угод щодо заходів зміцнення довіри і безпеки;

- забезпечення сприятливих умов для економічного і соціального розвитку країни, для охорони глобальної і регіональної стабільності;

- розвиток міжнародної співпраці у галузі боротьби з транснаціональною злочинністю і тероризмом [174, с. 538].

Водночас центральне місце в рамках зовнішньополітичної діяльності України займає інтеграційний курс держави, що закріплений на рівні Основного Закону і спрямований на набуття повноправного членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору (НАТО). Реалізація відповідної політики має на меті забезпечення та відстоювання національних інтересів, а також налагодження співробітництва з відповідними країнами. До цього ж особливої важливості реалізація інтеграційного курсу для України набуває у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації, протистояння якій потребує підтримки і консолідації зусиль зі сторони міжнародних безпекових структур та держав-партнерів.

Відтак, умотивованим за змістом є п. 3 Стратегії зовнішньополітичної діяльності України, затвердженої Указом Президента України від 26.08.2021 р. № 448/2021, відповідно до якого забезпечення незалежності і державного суверенітету України, відновлення її територіальної цілісності, протидія агресії Російської Федерації, курс на набуття повноправного членства в ЄС та в НАТО, просування українського експорту і залучення іноземних інвестицій, захист прав та інтересів громадян України за кордоном, утвердження позитивного іміджу України у світі є пріоритетними напрямками зовнішньополітичної діяльності [145], а отже входять і до переліку основних напрямків реалізації адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки.

Серед іншого, погоджуємося з думкою Р. Штеби про те, що в сучасних умовах ключовими напрямками міжнародного співробітництва України з метою забезпечення необхідного рівня її національної безпеки та стабільності на Європейському континенті на найближчу перспективу залишаються:

а) перемога у війні з російськими окупантами та відновлення територіальної цілісності України;

б) проведення спільних цивільних і військових операцій;

в) співробітництво у межах заходів щодо нерозповсюдження зброї масового ураження, контролю над озброєннями та зміцнення безпеки у воєнній сфері;

г) протидія нелегальній міграції, торгівлі людьми, організованій злочинності, проявам екстремізму та тероризму, боротьба з трафіком наркотичних і психотропних речовин тощо [175, с. 158].

На основі вищевикладеного можемо зробити висновок, що Україна з метою реалізації державної політики з питань національної безпеки визначила свої національні інтереси та відповідні їм геополітичні пріоритети. При цьому суттєво, що така політика базується на загальновизнаних принципах і нормах міжнародного права та наразі має сталу концептуальну основу і прогнозовану спрямованість. У зв'язку з цим основні напрямки реалізації адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки у певній мірі є сформованою категорією, хоча й не мають предметної систематизації.

За відповідних обставин основні напрямки реалізації адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки, зважаючи на екзистенційний фактор збройної агресії Російської Федерації, з метою їх упорядкування пропонуємо поділяти на два умовних блоки, а саме на екзогенні (напрямки зовнішньодержавного характеру) й ендогенні (напрямки внутрішньодержавного характеру).

Екзогенними є напрямки, що передбачають реалізацію заходів задля зміцнення авторитету й утвердження провідного місця України на

міжнародній арені, забезпечення її національних інтересів (насамперед державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу, життєво важливих інтересів суспільства і держави) та їх захисту від зовнішніх загроз.

Ендогенними є напрямки, що передбачають реалізацію заходів задля забезпечення національних інтересів України та їх захисту від внутрішніх загроз, утвердження і сприяння розвитку України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної, правової держави, в якій створено належне безпекове середовище й умови для сталого розвитку людського капіталу й економіки.

До блоку екзогенних напрямків реалізації адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної ми відносимо:

1. Євроінтеграційний – передбачає реалізацію різнорівневих заходів міжнародного співробітництва задля набуття повноправного членства України в Європейському Союзі. Такий напрям є стратегічним для України, адже у цілому відповідає її національним інтересам. Потенціал відповідного членства, особливо у контексті безпекової політики, складно переоцінити. Навіть у поточному форматі взаємовідносин, між Європейським Союзом та Україною здійснюється активне міжнародне співробітництво у сфері зовнішньої та безпекової політики, включаючи реалізацію заходів у рамках Спільної політики безпеки і оборони (CSDP – Common Security and Defence Policy) та Постійного структурованого співробітництва у сфері безпеки і оборони (PESCO – Permanent Structured Cooperation).

Відповідно до ст. 7 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікованої Законом України від 16.09.2014 р. № 1678-VII, сторони зобов'язались, зокрема, розглядати питання недопущення конфліктів та антикризового управління, регіональної стабільності, роззброєння, нерозповсюдження, контролю над

озброєннями та експортом зброї, а також поліпшення взаємовигідного діалогу у космічній сфері, а також визначили, що відповідне співробітництво ґрунтуватиметься на спільних цінностях та інтересах і спрямовуватиметься на посилення політичної конвергенції й ефективності [154].

Разом з цим Європейський Союз є стратегічним партнером України у питаннях підвищення рівня стабільності на європейському континенті та консолідації міжнародного політичного й економічного тиску на Російську Федерацію з метою припинення її агресії проти України та відновлення територіальної цілісності України [145]. 28.02.2022 р., після початку повномасштабної збройної агресії Російської Федерації, Україна подала заявку на членство в Європейському Союзі. Цей крок є асиметричною відповіддю на екзистенційну загрозу, що покликаний захистити національні інтереси, насамперед територіальні, та зберегти досягнуті євроінтеграційні здобутки.

2. Інтеграційний євроатлантичний – передбачає реалізацію різнорівневих заходів міжнародного співробітництва задля набуття повноправного членства України в Організації Північноатлантичного договору (НАТО). Означений напрям також має стратегічне значення для України та комплексно відповідає її національним інтересам, насамперед у сферах воєнної безпеки та оборони.

У загальнодержавному вимірі розвиток особливого партнерства з НАТО задля набуття членства в ньому розглядається як гарантія національної безпеки України [145]. Відносини між Україною і НАТО беруть відлік зі здобуття Україною незалежності. Після подій 2014 року співробітництво між Україною і НАТО активізувалось у низці ключових галузей. Також у зв'язку зі широкомасштабним вторгненням Російської Федерації НАТОта відповідні держави-члени надають Україні допомогу на безпрецедентному рівні. У цьому контексті НАТО, зокрема, стало майданчиком забезпечення оборонної підтримки України шляхом започаткування Контактної групи з питань оборони України (Ukraine Defense Contact Group) – так званого формату «Рамштайн».

У рамках реалізації заходів міжнародного співробітництва, поряд з політичною підтримкою, Альянсом надається практична допомога для України, оформлена у вигляді Комплексної програми допомоги (Comprehensive Assistance Package), що має на меті підвищити спроможність України у питаннях забезпечення власної безпеки та комплексно сприяти у впровадженні воєнно-оборонних реформ на основі стандартів НАТО, євроатлантичних принципів та передової практики [189].

Також варто вказати, що станом на початок 2022 року спектр міжнародного співробітництва України з НАТО включав близько 15 системних векторів [8, с. 75-76]. У зв'язку із широкомасштабною збройною агресією Російської Федерації проти України кількість таких векторів суттєво збільшилась.

3. Воєнно-оборонний – передбачає реалізацію різнорівневих заходів міжнародного співробітництва з метою розвитку оборонних і безпекових спроможностей для унеможливлення збройної агресії проти України.

Ключовим питанням у зазначеному напрямку є розвиток потенціалу стримування, в основі якого знаходиться завдання щодо формування боєздатних Збройних Сил України та загалом сектору безпеки та оборони, здатного ефективно реагувати на воєнні загрози. У зв'язку з цим діяльність воєнно-оборонного спрямування в умовах порушення суверенітету та територіальної цілісності України потребує диференційованого розвитку міжнародного співробітництва, зокрема, у рамках:

– воєнно-політичного піднапрямку (розвиток рівноправних взаємовигідних відносин з державами-партнерами й іншими державами світу в інтересах зміцнення обороноздатності);

– військово-технічного піднапрямку (оснащення Збройних Сил України сучасним озброєнням, військовою та спеціальною технікою, іншими товарами військового призначення та подвійного використання, розвиток оборонно-промислового комплексу);

– військового піднапрямку (розвиток спроможностей Збройних Сил України, підвищення рівня їх сумісності зі збройними силами держав-членів НАТО та Європейського Союзу, реалізація міжнародних договорів і програм професійної військової освіти, підготовки військ, розвитку доктринальної бази тощо) [46].

4. Протиінтервенційний – передбачає реалізацію різнорівневих заходів міжнародного співробітництва з метою недопущення втручання суб'єктами міжнародного права у внутрішні справи України невоєнними методами.

5. Глобально-безпековий – передбачає реалізацію різнорівневих заходів міжнародного співробітництва з метою попередження та протидії глобальним викликам і загрозам, зокрема тероризму, розповсюдженню зброї масового ураження, міжнародній злочинності, наркоторгівлі, торгівлі людьми, політичному та релігійному екстремізму, нелегальній міграції, кіберзагрозам, негативним наслідкам зміни клімату.

Належне здійснення цього напрямку забезпечується шляхом його внутрішньої диференціації на цільові піднапрямки, що визначаються у відповідності до конкретного глобального виклику (загрози).

6. Глобально-безпековий (перебудовувальний) – передбачає реалізацію ініціатив та різнорівневих заходів міжнародного співробітництва з метою вибудовування нової архітектури глобальної безпеки, спроможної ефективно відповідати на виклики сьогодення.

У відповідному контексті погоджуємося з думкою О. Резнікової, що руйнування створеної після Другої світової війни системи міжнародної безпеки й послаблення впливу міжнародних організацій, які мають забезпечувати дотримання норм міжнародного права, доцільно визначити джерелом окремої групи загроз національній безпеці України. Зазначені глобальні процеси знизили ефективність наявних інструментів кризового врегулювання, знецінили безпекові гарантії, надані різним державам, провокували нові міждержавні конфлікти і поширення міжнародної злочинності за відсутності системи ефективних стримувань і покарань [130].

Криза існуючої та невизначеність засад нової системи міжнародної безпеки, розмивання системи міжнародних угод у галузі стратегічної стабільності, послаблення ролі міжнародних безпекових інструментів – усе це в комплексі з недосконалою системою міжнародного права уможливорює безкарне застосування сили на міжнародній арені для реалізації власних інтересів. Повернення до права сили у міжнародних відносинах означає посилення ризиків колапсу міжнародної системи безпеки, що матиме наслідком подальше неконтрольоване наростання загроз [133, с. 446]. У зв'язку з цим постає необхідність переосмислення системи міжнародної (глобальної) безпеки як інституційно, так і концептуально.

7. Дипломатичний – передбачає реалізацію заходів міжнародного співробітництва з метою формування позитивного іміджу України у світі (у контексті власних національних інтересів), утвердження її як активного учасника регіональних і світових політичних, культурних, економічних та інших процесів, а також як держави, що генерує та пропонує рішення глобальних проблем.

8. Економічний – передбачає реалізацію заходів міжнародного співробітництва з метою забезпечення сталого розвитку національної економіки, її стійкості та конкурентоспроможності на світовому ринку, включаючи просування власного експорту, інтересів вітчизняних товаровиробників, залучення іноземних інвестицій, розширення зон вільної торгівлі товарами та послугами.

9. Юрисдикційно-санкційний – передбачає реалізацію різнорівневих заходів міжнародного співробітництва з метою притягнення суб'єктів міжнародного права, що здійснюють агресивну зовнішню політику, порушують міжнародні норми і принципи та, відповідно, становлять загрозу глобальному безпековому порядку, до міжнародно-правової відповідальності.

До блоку ендогенних напрямків реалізації адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної ми відносимо:

1. Публічно-безпековий – передбачає реалізацію різномісних заходів міжнародного співробітництва з метою підтримання публічної безпеки і порядку на належному рівні, включаючи протидію злочинності проти основ національної безпеки, посяганням на права і свободи людини та будь-яким деструктивним впливам на усталений державний лад України.

2. Цивільно-безпековий – передбачає реалізацію різномісних заходів міжнародного співробітництва з метою захисту населення, територій, навколишнього природного середовища, майна від надзвичайних ситуацій та інших небезпечних подій, запобігання їх виникненню, ліквідації наслідків таких подій і ситуацій.

3. Енергетично-безпековий – передбачає реалізацію різномісних заходів міжнародного співробітництва з метою забезпечення енергетичної безпеки України, включаючи сприяння диверсифікації джерел і маршрутів постачання енергетичних ресурсів та розширенню енергетичних потенціалу та незалежності держави.

4. Критично-інфраструктурний – передбачає реалізацію різномісних заходів міжнародного співробітництва задля раннього виявлення загроз критичній інфраструктурі, забезпечення її безпеки та стійкості.

5. Публічно-управлінський – передбачає реалізацію різномісних заходів міжнародного співробітництва задля підвищення ефективності публічного адміністрування в Україні та його поступового реформування на основі концепції належного врядування.

6. Антикорупційний – передбачає реалізацію різномісних заходів міжнародного співробітництва з метою запобігання та протидії корупції в Україні, утвердження в суспільстві нульової терпимості до корупції та підвищення інституційної спроможності суб'єктів антикорупційного спрямування.

7. Трансформаційний – передбачає реалізацію різномісних заходів міжнародного співробітництва з метою підтримки та сприяння послідовному

впровадженню пріоритетних для України реформ, пов'язаних зі сферою забезпечення національної безпеки.

8. Відновлювальний – передбачає реалізацію різнорівневих заходів міжнародного співробітництва з метою консолідованого відновлення, відбудови, модернізації та економічного зростання України як у короткочасовій (реалізація проєктів оперативного (поточного) відновлення), так і довгостроковій (реалізація проєктів системної повоєнної відбудови та модернізації) перспективах, а також задля створення привабливих інвестиційного та бізнес-кліматів.

9. Людиноцентричний – передбачає реалізацію різнорівневих заходів міжнародного співробітництва з метою розвитку людського капіталу України, створення належних безпекових умов для всебічного розвитку людини протягом життя, розширення можливостей для реалізації її потенціалу та свободи особистості.

Таким чином, підсумовуючи вищевикладений матеріал, можемо зазначити, що з огляду на масштабність змісту і сутнісні особливості адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки встановити вичерпну кількість напрямків його реалізації вкрай складно. Водночас відсіч і протидія широкомасштабній збройній агресії Російської Федерації наразі мають найвищий пріоритет, а тому повинні детермінувати основну спрямованість державної політики у сфері забезпечення національної безпеки.

У зв'язку з цим основні напрямки реалізації адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки, з метою їх упорядкування, доцільно поділяти на два умовних блоки: 1. Екзогенні – напрямки зовнішньодержавного характеру, до яких належать: євроінтеграційний, інтеграційний євроатлантичний, воєнно-оборонний, протиінтервенційний, глобально-безпековий, глобально-безпековий (перебудовувальний), дипломатичний, економічний, юрисдикційно-санкційний. 2. Ендогенні – напрямки внутрішньодержавного характеру, до

яких належать: публічно-безпековий, цивільно-безпековий, енергетично-безпековий, критично-інфраструктурний, публічно-управлінський, антикорупційний, трансформаційний, відновлювальний, людиноцентричний.

Висновки до розділу 1

1. Узагальненим об'єктом національної безпеки є національні інтереси (життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави), навколо захисту яких і формується відповідна державна політика, а також належна система забезпечення.

2. Національні інтереси – це узагальнююча категорія, що безпосередньо детермінує зміст і спрямованість державної політики у сфері національної безпеки та становить цілісний комплекс взаємоузгоджених, динамічних та кількісно невичерпних потреб, цінностей і запитів людини, суспільства та держави, забезпечення, реалізація і задоволення яких є необхідними для гарантування нормального існування та сталого розвитку останніх.

До сутнісних особливостей національних інтересів, що забезпечують конкретизацію змісту національної безпеки, належать їх динамічність та невичерпність.

3. Забезпечення національної безпеки варто розуміти як врегульовану нормами права цілеспрямовану й узгоджену діяльність уповноважених органів державної влади й інших компетентних суб'єктів щодо досягнення цілей і виконання завдань, пов'язаних з охороною та захистом національних інтересів від реальних і потенційних загроз.

4. Міжнародне співробітництво у сфері забезпечення національної безпеки – це:

по-перше, різновид міжнародного співробітництва та одна із форм реалізації державної політики у сфері національної безпеки (ключова форма

реалізації зовнішньої політики держави), що спрямовується на захист національних інтересів;

по-друге, заснована на принципах і нормах міжнародного публічного права організована, формально виражена та взаємовигідна спільна діяльність держав (в особах уповноважених органів і посадових осіб) щодо досягнення цілей і виконання завдань, пов'язаних з охороною та захистом власних національних інтересів від реальних і потенційних загроз.

До основних ознак міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки належать: 1) заснованість на принципах і нормах міжнародного публічного права; 2) організованість; 3) формальна вираженість; 4) взаємовигідність.

5. Механізм міжнародного співробітництва – це термінологічна абстракція, якою позначається сукупність сутнісно відмінних, однак взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих складових, системне й організоване поєднання яких уможливорює здійснення міжнародного співробітництва.

6. Адміністративно-правовий механізм міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки структурно представлений чотирма взаємопов'язаними і взаємодоповнюючими складовими адміністративно-правового характеру – нормативно-правовою, інституційною, інструментальною та процедурною.

7. Нормативно-правова є основоположною складовою, оскільки визначає правові засади адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки. Вона інкорпорує у собі сукупність адміністративно-правових норм, які регламентують весь спектр суспільних відносин, пов'язаних з таким міжнародним співробітництвом та його механізмом.

Зазначена структурна складова представлена значною кількістю нормативно-правових актів, які в залежності від їх юридичної сили та природи ми поділяємо на:

1) основоположні – Конституція України та міжнародні договори;

2) первинні (законодавчі) – закони України, що поділяються на:

а) закони України з питань зовнішньої політики (зовнішніх зносин)

б) закони України з питань національної безпеки, що поділяються на: концептуальні, інституційні;

3) вторинні (підзаконні) – укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, відомчі накази міністерств;

4) ідеологічні (публічно-політичні) – програмні документи, що затверджуються (схвалюються) указами Президента України, постановами, розпорядженнями Кабінету Міністрів України.

8. Інституційна складова стосується системи суб'єктів, уповноважених безпосередньо здійснювати міжнародне співробітництво у сфері забезпечення національної безпеки та/або формувати необхідні умови для його практичної реалізації (насамперед правові й організаційні), і займає центральне місце у структурі відповідного механізму.

9. Інструментальна складова адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки позначає сукупність інструментів (правових засобів, форм і методів), які є необхідними для досягнення цілей такого співробітництва та використовуються суб'єктами, що входять до інституційної складової цього механізму.

10. Процедурна складова є структурною частиною адміністративно-правового механізму, що об'єднує та комплексно характеризує конкретні порядки практичної реалізації міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки.

11. Напрямки реалізації адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки – це шляхи діяльності уповноважених суб'єктів інституційної складової, що передбачають виконання заходів міжнародного співробітництва, об'єднаних певною галузевою належністю (спрямованістю) та спеціальними цілями щодо захисту національних інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз.

12. Відсіч і протидія широкомасштабній збройній агресії Російської Федерації для України та Українського народу наразі мають найвищий пріоритет. Відповідні умови й обставини повинні обумовлювати диференціацію державної політики у сфері національної безпеки на спеціальні напрямки та, відповідно, детермінувати систему забезпечення національної безпеки.

13. Україна з метою реалізації державної політики з питань національної безпеки визначила свої національні інтереси та відповідні їм геополітичні пріоритети. Відповідна політика базується на загально визнаних принципах і нормах міжнародного права та наразі має сталу концептуальну основу і прогнозовану спрямованість. Основні напрямки реалізації адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки у певній мірі є сформованою категорією, однак не мають предметної систематизації та потребують часткового перегляду й змістовного уточнення з огляду на поточні загрози і виклики.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ЗДІЙСНЕННЯ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

2.1 Система суб'єктів міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки

З метою систематичного й ефективного здійснення міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки, тобто взаємовигідної спільної діяльності держав щодо досягнення цілей і виконання завдань, пов'язаних з охороною та захистом власних національних інтересів, кожною державою в обов'язковому порядку формується спеціальна система суб'єктів, уповноважених на реалізацію відповідних заходів від її імені.

Система суб'єктів, уповноважених безпосередньо здійснювати міжнародне співробітництво у сфері забезпечення національної безпеки та/або формувати необхідні умови для його практичної реалізації, відповідно до висновків, отриманих у підрозділі 1.2 цього дисертаційного дослідження, охоплюється інституційною складовою адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки. Така складова займає центральне місце у структурі досліджуваного механізму, а спектр суб'єктів, яких вона включає, є розгалуженим і полісекторальним.

При цьому також варто нагадати, що міжнародне співробітництво у сфері забезпечення національної безпеки є різновидом міжнародного співробітництва та однією з форм реалізації державної політики у сфері національної безпеки (ключовою формою зовнішньополітичної діяльності держави). Серед іншого, закономірно, що система суб'єктів міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки співвідноситься із загальною системою суб'єктів забезпечення національної безпеки як частина і ціле.

У самому широкому розгляді проблеми під суб'єктом забезпечення національної безпеки, на думку О. Данильяна й О. Дзьобаня, розуміється суспільство, оскільки суб'єктом предметно-практичної діяльності може виступати не тільки окрема людина чи об'єднання людей (соціальний інститут), але й суспільство в цілому. Дослідники відзначають, що суспільство як суб'єкт забезпечення національної безпеки має багаторівневу диференціацію: рівень органів державної влади, рівень інститутів держави, рівень суспільно-політичних та громадсько-політичних об'єднань, рівень творчих об'єднань громадян, рівень окремих громадян. Провідне місце у системі суб'єктів забезпечення національної безпеки, що цілком зрозуміло, належить воєнній організації держави [80, с. 465-466]. З останнім складно не погодитися, проте варто зауважити, що повноцінне забезпечення національної безпеки досягається виключно за умов захищеності всього спектру національних інтересів як від воєнних, так і невоєнних загроз.

Забезпечення національної безпеки в нинішніх умовах розвитку держави та сучасної геополітичної ситуації, як зазначають Є. Григоренко та А. Журавель, набуває вагомого значення та постає як актуальна проблема з високим наукознавчим рівнем і складна державотворча задача, що покладається на широкий спектр органів публічної влади. Разом з тим слід вважати аксіоматичним, що найбільше коло завдань у цій сфері покладається саме на органи державної влади [26, с. 204]. Схожих думок дотримується Л. Рябовол, яка відзначає, що провідну роль серед суб'єктів забезпечення національної безпеки відіграють державні інституції, оскільки, саме вони наділені державно-владними повноваженнями і ресурсами для досягнення мети функціонування системи національної безпеки [132, с. 29]. О. Резнікова зазначає, що суб'єктами системи забезпечення національної безпеки виступають – держава (у тому числі її інститути, посадові особи), суспільство (соціальні верстви та групи, громадські організації), а також окремі громадяни. При цьому, головним суб'єктом забезпечення національної безпеки, на думку дослідниці, виступає держава, яка здійснює свої функції

через органи законодавчої, виконавчої та судової гілок влади [55, с. 6-7]. Наведені твердження щодо виключної і провідної ролі органів державної влади стосуються і суб'єктів міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки.

При цьому варто враховувати, що відповідно до ч. 2 ст. 19 Конституції України органи державної влади, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [54]. Відтак, до системи суб'єктів міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки належать державні інституції та посадові особи, повноваженнями яких прямо передбачено здійснення заходів відповідного міжнародного співробітництва.

Так, відповідно до ч. 3 ст. 24 Закону України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII міжнародне співробітництво з питань національної безпеки здійснюється під загальним керівництвом Президента України [117]. Він є главою держави і виступає від її імені, представляє Україну в міжнародних відносинах, веде переговори й укладає відповідні міжнародні договори, призначає та звільняє глав дипломатичних представництв, приймає вірчі і відкличні грамоти дипломатичних представників іноземних держав [54].

Водночас Президент України наділений повноваженнями щодо визначення та реалізації засад зовнішньої політики. У цьому контексті він: а) звертається зі щорічними і позачерговими посланнями до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України, в яких пропонується визначення та коригування засад зовнішньої політики; б) загалом здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави й у сфері національної безпеки і оборони; в) має право законодавчої ініціативи та право вето щодо прийнятих Верховною Радою України законів; г) реалізує кадрову політику, зокрема вносить до Верховної Ради України подання про призначення Міністра оборони України, Міністра закордонних справ України; г) видає укази і розпорядження, які є обов'язковими до виконання на території України [101].

Таким чином, за функціональним спрямуванням Президент України є суб'єктом міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки з дуальним правовим статусом. Тобто він: по-перше, самостійно реалізує відповідні заходи міжнародного співробітництва; по-друге, не відносячись до системи органів виконавчої влади, фактично здійснює публічне адміністрування зовнішньополітичною діяльністю держави, що спрямовується на забезпечення єдності зовнішньополітичного курсу держави та скоординованості суб'єктів міжнародного співробітництва.

Щодо останнього Президентом України, як приклад, було видано Указ «Питання координації зовнішньополітичної діяльності держави» від 22.12.2021 р. № 671/2021 [93], яким визначено основні засади здійснення зовнішніх зносин державними органами.

Здійснення Президентом України визначених Конституцією України повноважень, зокрема й вищевказаних, забезпечує постійно діючий допоміжний орган – Офіс Президента України, до основних функцій якого віднесено: 1) проведення експертного аналізу політичних, економічних, соціальних, гуманітарних та інших процесів, що відбуваються в Україні і світі, та підготовку за його результатами пропозиції з питань формування та реалізації зовнішньої політики держави; 2) забезпечення підготовки пропозицій щодо здійснення керівництва зовнішньополітичною діяльністю держави; 3) опрацювання пропозицій щодо здійснення Президентом України керівництва у сферах національної безпеки та оборони України [122].

Водночас для виконання вказаних функцій Офіс Президента України вправі взаємодіяти з органами іноземних держав і міжнародних організацій. У зв'язку з цим у структурі Офісу діють такі підрозділи як: Служба Державного Протоколу та Церемоніалу, Департамент з питань зовнішньої політики та стратегічного партнерства, Департамент з питань європейської та євроатлантичної інтеграції, Департамент з питань національної безпеки та оборони, та передбачено посаду Спеціального уповноваженого Президента

України з питань реалізації міжнародних безпекових гарантій та розвитку сил оборони України [122; 92].

Принагідно відзначити, що Спеціальний уповноважений Президента України з питань реалізації міжнародних безпекових гарантій та розвитку сил оборони України для вітчизняного простору є новою інституцією. До його компетенції, зокрема, віднесено: 1) внесення пропозицій щодо розвитку міжнародної співпраці з питань реалізації міжнародних безпекових гарантій та розвитку сил оборони; 2) сприяння реалізації домовленостей щодо міжнародних безпекових гарантій та розвитку сил оборони; 3) участь у співробітництві з представництвами іноземних держав, міжнародних організацій [127]. Таким чином, Спеціальний уповноважений є допоміжною публічно-правовою структурою у сфері відання Глави держави.

У системі суб'єктів міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки чільне місце також відводиться парламенту – Верховній Раді України. У цьому контексті Верховна Рада, як і Президент України, має дуальну компетенцію, тобто: 1) через уповноважених посадових осіб та органи, що діють від її імені, здійснює міжнародне співробітництво; 2) реалізує виключні законодавчі повноваження щодо визначення засад зовнішньої політики, зовнішніх зносин та основ національної безпеки (шляхом формування законодавчої бази у таких сферах, огляд якої було проведено у підрозділі 1.2 цього дослідження при окресленні змісту нормативно-правової складової адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки).

Серед іншого, Верховна Рада України: 1) затверджує рішення про надання позик та економічної допомоги іноземним державам, а також про одержання від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій позик, не передбачених Державним бюджетом України; 2) схвалює рішення про надання військової допомоги іншим державам, про направлення підрозділів Збройних Сил України до іншої держави чи про

допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України; 3) надає згоду на обов'язковість міжнародних договорів, денонсує їх [54].

Отже, варто погодитися з думкою В. Денисова, що парламент як загальнонаціональний орган виступає центром узгодження інтересів суспільства та досягнення консенсусу. Він відрізняється від інших державних органів, передусім, своїм представницьким характером, здатністю визначати зовнішньополітичні проблеми, що хвилюють суспільство та законодавчо їх врегульовувати [30, с. 62]. Водночас, окрім галузевої законотворчості, зовнішньополітична компетенція Верховної Ради України охоплює безпосереднє здійснення заходів міжнародного співробітництва, спрямованих на всебічне забезпечення національної безпеки.

За ст. 204 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10.02.2010 р. № 1861-VI співробітництво з парламентами іноземних держав Верховною Радою реалізується на основі щорічного плану [123].

Відповідно до ст. 88 Конституції України у зносинах з органами влади інших держав Верховну Раду України представляє її Голова [54]. Також, зважаючи на припис ч. 1 ст. 17 Закону України «Про статус народного депутата України» від 17.11.1992 р. № 2790-XII, вбачається, що заходи міжнародного співробітництва від імені Парламенту вправі здійснювати народні депутати, які на це спеціально уповноважені [128]. У відповідному контексті народні депутати, зокрема, утворюють депутатські групи Верховної Ради України з міжпарламентських зв'язків з іноземними державами, до головних цілей і завдань яких належить: 1) участь в організації і координації двостороннього міжпарламентського співробітництва; 2) сприяння співробітництву парламентських комітетів, комісій; 3) співпраця з відповідними дипломатичними представництвами в Україні та за кордоном [121]. Згідно з відомостями, розміщеними на офіційному вебсайті Парламенту, станом на момент виконання цього дослідження налічувалось 120 означених депутатських груп [32]. При цьому пріоритети щодо утворення таких депутатських груп визначаються на основі ключових напрямів зовнішньої політики держави

комітетом Верховної Ради України, до предмету відання якого належить питання засад зовнішньої політики.

Відтак, окреме місце у системі забезпечення здійснення міжнародного співробітництва Верховною Радою України належить її комітетам – спеціальним органам, що утворюють з числа народних депутатів для здійснення законопроектної роботи за окремими напрямками.

Такі комітети, відповідно до ст. 23 Закону України «Про комітети Верховної Ради України» від 04.04.1995 р. № 116/95-ВР, за погодженням з Головою Парламенту взаємодіють з відповідними органами парламентів іноземних держав, представництвами міжнародних організацій, беруть участь у заходах міжнародних організацій з питань, віднесених до предметів відання комітетів [114].

Відносно досліджуваної тематики профільними є комітети, до предметів відання яких належать питання засад зовнішньої політики та національної безпеки, тобто – Комітет з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва та Комітет з питань національної безпеки, оборони та розвідки.

У свою чергу маємо відзначити й Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. На відміну від окреслених вище органів Парламенту, Уповноважений здійснює свою діяльність незалежно та з метою доповнення існуючих засобів захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина. Виокремлення цієї інституції вбачається доцільним з огляду на визначені пріоритети національних інтересів України та забезпечення національної безпеки [146], до яких, зокрема, віднесено захист прав, свобод і законних інтересів громадян України.

Відповідно до ст. 101 Конституції України Уповноважений здійснює парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина. Однією з цілей такого контролю є поліпшення і подальший розвиток міжнародного співробітництва в галузі захисту прав і свобод людини і громадянина [54; 129]. Таким чином, Уповноважений

безпосередньо здійснює належні заходи міжнародного співробітництва, спрямовані на забезпечення національної безпеки, та, відповідно, взаємодіє з інституціями з прав людини іноземних держав, їх дипломатичними представництвами і консульськими установами, міжнародними і регіональними урядовими організаціями тощо.

Поряд з окресленими суб'єктами особливе значення, враховуючи адміністративно-правову спрямованість нашого дослідження, мають Кабінет Міністрів України та органи виконавчої влади, наділені компетенцією у сфері забезпечення національної безпеки, які він спрямовує, координує та контролює.

Кабінет Міністрів України є вищим органом у системі органів виконавчої влади, діяльність якого спрямовується на забезпечення інтересів Українського народу шляхом виконання Конституції та законів України, актів Президента України, Програми діяльності Кабінету Міністрів України, вирішення питань державного управління у сфері економіки та фінансів, соціальної політики, праці та зайнятості, охорони здоров'я, освіти, науки, культури, спорту, туризму, охорони навколишнього природного середовища, екологічної безпеки, природокористування, правової політики, законності, забезпечення прав і свобод людини та громадянина, запобігання і протидії корупції, розв'язання інших завдань внутрішньої і зовнішньої політики, цивільного захисту, національної безпеки та обороноздатності [113].

Відповідно до своєї компетенції і повноважень, визначених Конституцією України та Законом України «Про Кабінет Міністрів України» від 27.02.2014 р. № 794-VII, Уряд у сферах національної безпеки та зовнішньої політики: 1) забезпечує державний суверенітет та виконання Конституції і законів України, актів Президента України; 2) забезпечує здійснення зовнішньої політики держави та реалізацію стратегічного курсу на набуття повноправного членства в Європейському Союзі й Організації Північноатлантичного договору; 3) забезпечує вирішення питань щодо укладення та виконання міжнародних договорів України; 4) вживає заходів для забезпечення прав і свобод людини і громадянина; 5) здійснює заходи

щодо забезпечення обороноздатності і національної безпеки України, охорони та захисту державного кордону і території України, боєздатності та оснащеності Збройних Сил України й інших військових формувань, безпеки критичної інфраструктури, б) вирішує питання забезпечення участі військовослужбовців України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки; 7) визначає пріоритетні напрями розвитку оборонно-промислового комплексу; 8) здійснює керівництво єдиною системою цивільного захисту України; 9) видає постанови і розпорядження, які є обов'язковими до виконання [54; 113].

Враховуючи окреслену вище спрямованість Кабінет Міністрів України (в особі Прем'єр-міністра, Першого віце-прем'єр-міністра, віце-прем'єр-міністрів) здійснює заходи міжнародного співробітництва. Зокрема Прем'єр-міністр України, відповідно до п. 10 ч. 1 ст. 42 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» від 27.02.2014 р. № 794-VII, вступає у відносини з урядами іноземних держав, веде переговори і підписує міжнародні договори [113].

У свою чергу Кабінет Міністрів України здійснює відповідну виконавчу владу через міністерства й інші центральні органи виконавчої влади, які згідно з наданою компетенцією здійснюють спеціалізоване (галузеве) міжнародне співробітництво, спрямоване на забезпечення певного спектру національних інтересів.

Міністерства й відомства України, як зазначає А. Войціховський, є органами зовнішніх зносин держави спеціальної компетенції і діють на підставі положень про відповідне міністерство або відомство, що затверджуються Кабінетом Міністрів України. У підґрунті організації системи зовнішніх зносин міністерств і відомств України лежить функціональний підхід – об'єктивна необхідність здійснення міжнародних контактів з аналогічними міністерствами та відомствами закордонних держав з метою більш ефективного вирішення питань, що належать до профільної компетенції цих органів, за допомогою обміну або запозичення закордонного досвіду або з метою об'єднання зусиль для колективного вирішення різних проблем [19, с.193].

Водночас, враховуючи, що зовнішньополітична діяльність у будь-якому випадку спрямовується на забезпечення національних інтересів і безпеки України [54], а спектр суб'єктів вказаної діяльності є розгалуженим, зовнішньополітичний курс держави насамперед має реалізовуватися на засадах єдності.

Забезпечення єдності зовнішньополітичного курсу держави передбачає узгодження діяльності, що провадиться державними органами у сфері зовнішніх зносин, із Міністерством закордонних справ України (МЗС) як центральним органом виконавчої влади, відповідальним за формування та реалізацію єдиної державної політики у сфері зовнішніх зносин [145].

За своїм адміністративно-правовим статусом, визначеним згідно з Положенням про Міністерство закордонних справ України, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 30.03.2016 р. № 281, та Указом Президента України від 22.12.2021 р. № 671/2021 «Питання координації зовнішньополітичної діяльності держави», МЗС є суб'єктом публічного адміністрування, що:

1) дипломатичними засобами і методами забезпечує захист суверенітету, територіальної цілісності, непорушності кордонів, а також захист інших національних інтересів України у сфері міжнародних відносин;

2) реалізує зовнішньополітичний курс держави, безпосередньо провадить зовнішньополітичну діяльність, вживає заходів з метою розвитку і підтримання зв'язків з іноземними державами та міжнародними організаціями;

3) координує діяльність державних органів у сфері зовнішніх зносин та забезпечує їх необхідною аналітичною інформацією, оцінює ризики, розробляє та вносить в установленому порядку на розгляд Президентіві України, до Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, інших державних органів пропозиції з питань зовнішньополітичної діяльності;

4) сприяє утвердженню міжнародного авторитету України, піднесенню у світі її іміджу як надійного і передбачуваного партнера, зокрема поширює за кордоном інформацію про Україну, її місце і роль у світі;

5) бере участь у формуванні та реалізації державної політики, спрямованої на інтеграцію України в європейський політичний, економічний, безпековий, правовий простір, набуття членства в Європейському Союзі й Організації Північноатлантичного договору;

6) вносить пропозиції щодо ініціатив міжнародного характеру, здійснення заходів, спрямованих на підвищення ефективності співпраці з іноземними державами і міжнародними організаціями;

7) сприяє залученню допомоги від іноземних держав та міжнародних організацій та в одержанні міжнародної технічної допомоги;

8) здійснює захист прав та інтересів України під час вирішення міжнародних спорів за участю України й інших суб'єктів міжнародного права;

9) здійснює обмін ратифікаційними грамотами і передачу грамот про ратифікацію міжнародних договорів України на зберігання депозитаріям;

10) здійснює керівництво органами дипломатичної служби України;

11) здійснює функції дипломатичного протоколу у сфері забезпечення зовнішніх зносин з іноземними державами та міжнародними організаціями;

12) здійснює протокольне та організаційне забезпечення візитів в Україну високих посадових осіб іноземних держав;

13) забезпечує взаємодію з дипломатичними представництвами, консульськими установами іноземних держав, представництвами міжнародних організацій в Україні, а також дипломатичним корпусом, акредитованим в Україні;

14) у межах окреслених повноважень видає накази, обов'язкові для виконання центральними органами виконавчої влади, місцевими держадміністраціями, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями незалежно від форми власності та громадянами [106; 93].

Вищевказані повноваження МЗС здійснює як безпосередньо (насамперед через свої структурні підрозділи – Департамент міжнародної безпеки та військово-технічного співробітництва, Департамент ЄС і НАТО), так і через систему органів дипломатичної служби, яку разом із зазначеним Міністерством складають:

а) представництва Міністерства закордонних справ України на території України (територіальні органи, що утворюється в регіонах, де діють іноземні консульські установи чи представництва міжнародних організацій);

б) закордонні дипломатичні установи України (посольства, представництва та місії при міжнародних організаціях, консульські установи).

У загальному вигляді функціонування дипломатичної служби, спрямовується на реалізацію зовнішньої політики, захист національних інтересів України у сфері міжнародних відносин, а також прав та інтересів громадян і юридичних осіб України за кордоном [100].

Поряд з цим, як зазначалось вище, міністерства й інші центральні органи виконавчої влади здійснюють спеціалізоване (галузеве) міжнародне співробітництво, спрямоване на забезпечення спектру національних інтересів у відповідності до своєї компетенції. У відповідному контексті першочергове значення мають державні інституції, що входять до складу сектору безпеки і оборони. Так, важливим профільним суб'єктом міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки є Міністерство оборони України (Міноборони).

Адміністративно-правовий статус Міноборони як суб'єкта міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки регламентується Законом України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII та Положенням про Міністерство оборони України, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 26.11.2014 р. № 671. Згідно з вказаними нормативно-правовими актами Міністерство оборони України:

1) є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику з питань національної безпеки у війсьній сфері, сферах оборони і військового будівництва у мирний час та особливий період;

2) визначає засади воєнної, військової кадрової та військово-технічної політики у сфері оборони;

3) забезпечує реалізацію державної політики з оборонних питань, що пов'язані з використанням повітряного простору України та захистом суверенітету держави;

4) організовує отримання міжнародної технічної допомоги у війсьній сфері;

5) здійснює міжнародне співробітництво за воєнно-політичним, військово-технічним та іншими напрямками з відповідними органами іноземних держав і міжнародними організаціями, координує та контролює організацію і здійснення військового співробітництва;

б) у межах окреслених повноважень видає накази, обов'язкові для виконання центральними органами виконавчої влади, місцевими держадміністраціями, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями незалежно від форми власності та громадянами [107; 117].

Водночас Міноборони є органом військового управління, у підпорядкуванні якого перебувають Збройні Сили України та Державна спеціальна служба транспорту.

З метою організації та здійснення міжнародного співробітництва з відповідними органами іноземних держав і міжнародними організаціями за воєнно-політичним, військово-технічним та іншими напрямками наказом Міністерства оборони України від 23.07.2021 р. № 218 було затверджено Інструкцію з організації та здійснення міжнародного співробітництва в системі Міністерства оборони України [112], що визначає механізм реалізації міжнародного співробітництва як самим Міноборони, так і підпорядкованими

йому Збройними Силами України та Державною спеціальною службою транспорту. Вважаємо, що предметна регламентація питань, пов'язаних зі здійснення міжнародного співробітництва у відповідній сфері національної безпеки, є безумовно позитивним кроком, що має наслідуватися й іншими суб'єктами міжнародного співробітництва.

Серед іншого, вищевказана Інструкція констатує, що, окрім Міноборони, до суб'єктів міжнародного співробітництва також належать Збройні Сили України та Державна спеціальна служба транспорту.

Відповідно до п. 1.6 Інструкції з організації та здійснення міжнародного співробітництва в системі Міністерства оборони України, затвердженої наказом Міноборони від 23.07.2021 р. № 218, міжнародне співробітництво в системі цього Міністерства здійснюється через органи міжнародного співробітництва, до яких належать:

1) структурний підрозділ апарату Міноборони, відповідальний за організацію та координацію воєнно-політичного співробітництва Міноборони та Збройних Сил, – Департамент міжнародного оборонного співробітництва Міністерства оборони України.

Воєнно-політичне співробітництво належить до сфери зовнішньополітичної діяльності держави та спрямоване на реалізацію міжнародної політики шляхом розвитку взаємовигідних воєнно-політичних відносин з державами-партнерами й іншими державами світу в інтересах зміцнення обороноздатності та захисту національних інтересів України, а також з метою набуття повноправного членства України в ЄС та НАТО (п. 2.2 Інструкції);

2) структурний підрозділ апарату Міноборони, відповідальний за організацію та координацію військово-технічного співробітництва, – Департамент військово-технічної політики, розвитку озброєння та військової техніки Міністерства оборони України.

Військово-технічне співробітництво є складовою зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної діяльності держави і спрямоване на захист

національних інтересів у військово-технічній та економічній сферах, оснащення Збройних Сил сучасним озброєнням, військовою та спеціальною технікою, іншими товарами військового призначення та подвійного використання, підвищення експортного, науково-технічного та технологічного потенціалу оборонно-промислового комплексу та національної економіки України (п. 2.4 Інструкції);

3) орган військового управління, відповідальний за організацію та координацію військового співробітництва, – Головне управління військового співробітництва Збройних Сил України.

Військове співробітництво спрямоване на розвиток необхідних та критичних спроможностей Збройних Сил, підвищення рівня їх оперативної сумісності зі збройними силами держав-членів НАТО та ЄС, реалізацію відповідних міжнародних договорів і програм з метою посилення обороноздатності України, а також на забезпечення участі України в міжнародній діяльності з підтримання миру і безпеки (п. 2.6 Інструкції);

4) структурний підрозділ розвідувального органу Міноборони, відповідальний за організацію та координацію міжнародного співробітництва за відповідними напрямками діяльності, – відповідний орган Головного управління розвідки Міністерства оборони України;

5) інші структурні підрозділами, до завдань та функцій яких віднесено організацію та/або здійснення заходів міжнародного співробітництва [112].

Таким чином, Міністерство оборони України є одним з ключових суб'єктів міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки, що має виключну зовнішньополітичну компетенцію воєнно-політичного, військово-технічного та військового спрямування.

Наступним суб'єктом, що має галузеву компетенцію з питань міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки та входить до складу сектору безпеки і оборони, є Міністерство внутрішніх справ України (МВС).

Відповідно до Закону України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII та Положення про Міністерство внутрішніх справ України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 р. № 878, МВС – це головний орган у системі центральних органів виконавчої влади, що:

1) забезпечує формування державної політики у сферах: а) забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку; б) захисту державного кордону; в) цивільного захисту.

2) забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері дотримання норм міжнародного гуманітарного права на території України (у частині координації розшуку осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, та вирішення інших пов'язаних з цим питань) [117; 105].

Відповідно до вищевказаних повноважень МВС забезпечує міжнародне співробітництво, бере участь у розробленні проектів та укладенні міжнародних договорів України, виконання укладених міжнародних договорів України [105]. Забезпечення відповідного діяльнісного напрямку МВС покладається на його спеціальні структурні підрозділи, зокрема Департамент міжнародних зв'язків [31] і Директорат стратегічного планування та європейської інтеграції [35].

Реалізацію державної політики у сферах, віднесених до компетенції МВС (забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку; захисту державного кордону; цивільного захисту), здійснюють публічні інституції, відносно яких Міністр внутрішніх справ України має повноваження зі спрямування та координації їх діяльності або військово-політичного й адміністративного керівництва. До останніх належать Національна поліція України, Національна гвардія України, Державна прикордонна служба України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій.

Національна поліція України є центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Відповідно до ст. 4 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 р. № 580-VIII та пп. 31 п. 4 Положення про Національну поліцію, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 р. № 877:

1) Національна поліція відповідно до покладених на неї завдань здійснює міжнародне співробітництво, бере участь у розробленні проєктів та укладенні міжнародних договорів України з питань боротьби із злочинністю та інших питань, що належать до її компетенції;

2) міжнародне співробітництво Національної поліції з органами інших держав та міжнародними організаціями базується на міжнародних договорах, установчих актах і правилах міжнародних організацій, членом яких є Україна;

3) поліцейські можуть направлятися до іноземних держав та міжнародних організацій з метою забезпечення координації співробітництва з питань, що належать до повноважень Національної поліції; а також залучатися до участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки [108; 119].

Національна гвардія України є військовим формуванням з правоохоронними функціями, призначеним для виконання завдань із захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань, охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, а також у взаємодії з іншими органами – із забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону України, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань, організованих злочинних груп і організацій. Згідно з п. 13 ч. 1 ст. 12 Закону України «Про Національну гвардію України» від 13.03.2014 р. № 876-VII участь у міжнародному співробітництві, міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки на підставі міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких

надана Верховною Радою України, у порядку і на умовах, визначених законами України, є обов'язком Національної гвардії України [118].

Державна прикордонна служба України є правоохоронним органом спеціального призначення, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону України. Управління зазначеною Службою здійснює Адміністрація Державної прикордонної служби України, що має статус центрального органу виконавчої влади та як суб'єкт міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки:

1) реалізує заходи міжнародного співробітництва у сфері захисту державного кордону, бере участь в укладенні міжнародних договорів України з прикордонних питань та з питань взаємних поїздок громадян, організовує залучення та використання міжнародної технічної допомоги;

2) співпрацює з іноземними дипломатичними і консульськими установами в питаннях, що належать до компетенції Державної прикордонної служби України і стосуються обмеження чи поновлення прав іноземців та осіб без громадянства [98; 102; 117].

Державна служба України з надзвичайних ситуацій є центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб[117].

Відповідно до Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 р. № 1052, вказана Державна служба як суб'єкт міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки галузевої компетенції:

1) здійснює міжнародне співробітництво;

2) бере участь у діяльності міжнародних організацій, у тому числі шляхом представництва України в міжнародних організаціях з питань цивільного захисту;

3) забезпечує реалізацію державної політики у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції;

4) здійснює заходи із залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги;

5) здійснює функції національного координатора участі України в Механізмі цивільного захисту Європейського Союзу; забезпечує співробітництво з органами Європейського Союзу й іншими міжнародними організаціями з обміну даними про об'єкти підвищеної небезпеки [104].

З-поміж суб'єктів, що входять складу сектору безпеки і оборони та мають галузеву компетенцію з питань міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки, також варто виокремити Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості України (Мінстратегпром) – центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику.

Відповідно до ч. 1 ст. 23 Закону України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику, разом з іншими органами сектору безпеки і оборони визначає пріоритетні напрями розвитку оборонно-промислового комплексу, забезпечує нормативно-правове регулювання у цій сфері, аналізує стан та тенденції розвитку оборонно-промислового комплексу України, розробляє та організовує виконання державних програм розвитку оборонно-промислового комплексу [117]. На виконання установчої компетенції Мінстратегпром:

1) бере участь у переговорах, спрямованих на забезпечення розвитку договірних відносин з Європейським Союзом; забезпечує та здійснює співробітництво з Європейським Союзом у сфері інновацій у стратегічних галузях промисловості й іншими міжнародними організаціями, а також

Організацією Північноатлантичного договору (НАТО) з питань розвитку стратегічних галузей промисловості;

2) разом з Міноборони організовує і координує діяльність центральних органів виконавчої влади у сфері військово-технічного співробітництва;

3) організовує отримання міжнародної технічної допомоги у сфері стратегічних галузей промисловості, оборонно-промислового комплексу, здійснює контроль за виконанням відповідних програм (проектів);

4) бере участь у здійсненні заходів, пов'язаних із міжнародними передачами товарів, робіт і послуг військового призначення та подвійного використання;

5) здійснює заходи щодо розвитку міжнародного військово-технічного співробітництва, підготовки, укладення міжнародних договорів з цих питань;

6) організовує співробітництво України з іншими державами та міжнародними організаціями у космічній галузі;

7) здійснює міжнародні заходи, спрямовані на формування позитивного інвестиційного іміджу України;

8) сприяє міжнародній співпраці виробників продукції стратегічних галузей промисловості [33].

Галузеве міжнародне співробітництво у сфері забезпечення національної безпеки також здійснює Служба безпеки України (СБУ) – державний орган спеціального призначення з правоохоронними функціями, що забезпечує державну безпеку України. У межах визначеної законодавством компетенції на СБУ покладається захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, науково-технічного і оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, а також забезпечення охорони державної таємниці, а також попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень проти миру і безпеки людства, тероризму та інших

протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України [126].

У межах наданих повноважень СБУ систематично взаємодіє з іноземними державами, їх спецслужбами та правоохоронними органами, насамперед державами-членами Європейського Союзу й Організації Північноатлантичного договору (НАТО), а також безпековими структурами міжнародних організацій. Тобто здійснює відомче міжнародне співробітництво. Так, Закон України «Про Службу безпеки України» від 25.03.1992 р. № 2229-ХІІ встановлює, що:

1) для вирішення покладених завдань СБУ може встановлювати контакти з органами безпеки іноземних держав і взаємодіяти з ними на підставі норм міжнародного права, відповідних договорів та угод (ст. 16);

2) СБУ зобов'язана здійснювати за участю Міністерства закордонних справ України міжнародне співробітництво щодо подання пропозицій до комітетів Ради Безпеки ООН та до іноземних держав про включення (виключення) фізичних, юридичних осіб та організацій до відповідних санкційних переліків (п. 20 ч. 1 ст. 24) [126].

Серед інших суб'єктів варто відзначити Службу зовнішньої розвідки України – державний орган, що здійснює розвідувальну діяльність у політичній, економічній, військово-технічній, науково-технічній, інформаційній та екологічній сферах з метою сприяння реалізації національних інтересів України та протидії зовнішнім загрозам.

Здійснення співробітництва з компетентними органами іноземних держав і міжнародними організаціями, відповідно до ст. 6 Закон України «Про розвідку» від 17.09.2020 р. № 912-ІХ, є одним із основних завдань Служби зовнішньої розвідки України [124]. У рамках реалізації цього важливого напрямку Службою зовнішньої розвідки України встановлені й ефективно використовуються в інтересах держави партнерські контакти з багатьма закордонними розвідувальними, спеціальними органами, правоохоронними структурами та міжнародними інституціями. Особливий акцент у діяльності

Служби зроблено на розвитку співпраці у сфері міжнародного співробітництва з компетентними органами країн-членів НАТО, ЄС та Азіатсько-Тихоокеанського регіону. З огляду на складну військово-політичну ситуацію, пов'язану з військовою агресією Російської Федерації проти України, зусилля Служби зовнішньої розвідки України спрямовуються, передусім, на консолідацію дій ключових партнерів у забезпеченні національної безпеки України, збереженні її суверенітету і територіальної цілісності [71].

Ще одним важливим органом державної влади, що входить до складу сектору безпеки і оборони та системи суб'єктів міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки, є Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України (Держспецзв'язку).

Згідно із Законом України «Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України» від 23.02.2006 р. № 3475-IV Держспецзв'язку – це державний орган, призначений, зокрема, для формування та реалізації державної політики у сферах криптографічного та технічного захисту інформації, кіберзахисту, активної протидії агресії у кіберпросторі [99].

Управління цією Службою здійснює Адміністрація Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, що має статус центрального органу виконавчої влади із спеціальним статусом і безпосередньо здійснює міжнародне співробітництво, розробляє пропозиції щодо укладення відповідних міжнародних договорів України, взаємодіє відповідно до міжнародних договорів з міжнародними організаціями з питань, що належать до повноважень Держспецзв'язку [103].

Окреслених вище суб'єктів міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки доцільно вважати ключовими, тобто такими, що формують основну інституційну сукупність у відповідній системі. Оскільки, відповідно до Закону України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII, вони віднесені до складу сектору безпеки і оборони України. Водночас передчасно вважати, що означена система суб'єктів вичерпується ними.

Враховуючи висновки, отримані у попередніх підрозділах про динамічність та невичерпність національних інтересів, а також виокремлені напрямки реалізації адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки, цілком закономірно, що заходи міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки також здійснюють й інші публічно-владні інституції, наділені спеціальною (галузевою) компетенцією. До переліку останніх, приміром, варто віднести:

1) міністерства – Міністерство економіки України (як профільний орган у сфері економічної безпеки); Міністерство енергетики України (як профільний орган у сфері енергетичної безпеки); Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України (як профільний орган у сфері екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату); Міністерство аграрної політики та продовольства України (як профільний орган у сфері продовольчої безпеки); Міністерство освіти і науки України, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство культури та інформаційної політики України, Міністерство соціальної політики України (як профільні органи у сфері людського розвитку), а також інші центральні органи виконавчої влади, що забезпечують пріоритетні національні інтереси України та за своїм правовим статусом уповноважені на здійснення міжнародного співробітництва;

2) правоохоронні органи – органи прокуратури, Національне антикорупційне бюро України, Бюро економічної безпеки України, Державне бюро розслідувань, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони тощо.

Підсумовуючи викладений матеріал, можемо зробити висновок, що система суб'єктів міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки – це сукупність різногалузевих і взаємодоповнюючих публічно-владних інституцій, організованих засобами адміністративного

права, що уповноважені на здійснення заходів міжнародного співробітництва від імені та виключно в національних інтересах України.

З огляду на те, що така система охоплює значну кількість суб'єктів, а чинним законодавством та юридичною наукою станом на сьогодні не вироблено підходів щодо їхньої класифікації, вбачається за доцільне проведення відповідного поділу самостійно. Так, враховуючи функціональну спрямованість та особливості адміністративно-правового статусу, пропонуємо сукупність суб'єктів міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки диференціювати на:

- 1) суб'єкта загального керівництва – Президент України;
- 2) суб'єктів загальної компетенції – Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України;
- 3) суб'єктів спеціальної компетенції, що включають:
 - а) спеціалізованих суб'єктів – публічно-владні інституції, для яких здійснення міжнародного співробітництва є основним (первинним) завданням, – Міністерство закордонних справ України, представництва Міністерства закордонних справ України на території України, закордонні дипломатичні установи України;
 - б) галузевих суб'єктів – публічно-владні інституції, для яких здійснення міжнародного співробітництва є вторинним завданням (реалізується з метою досягнення цілей, обумовлених основною (галузевою) компетенцією), – Міністерство оборони України, Збройні Сили України, Державна спеціальна служба транспорту, Міністерство внутрішніх справ України, Національна поліція України, Національна гвардія України, Державна прикордонна служба України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості України, Служба безпеки України, Служба зовнішньої розвідки України й інші суб'єкти, наділені спеціальною (галузевою) компетенцією;
- 4) субсидіарних суб'єктів – допоміжні та/або доповнюючі інституції, що всіляко сприяють вищевказаним суб'єктам у здійсненні міжнародного

співробітництва, – Офіс Президента України, Спеціальний уповноважений Президента України з питань реалізації міжнародних безпекових гарантій та розвитку сил оборони України (відносно Президента України), комітети Верховної Ради України (відносно Верховної Ради України), Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (відносно всієї досліджуваної системи суб'єктів), апарати (секретаріати) міністерств та інших центральних органів виконавчої влади тощо.

2.2 Види та форми міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки

Міжнародне співробітництво у сфері забезпечення національної безпеки є ключовою формою реалізації відповідної державної політики, що з огляду на масштабність внутрішнього змісту диференціюється за певними видами. Основу ж такого співробітництва складає діяльнісний аспект – практичне виконання спільних і взаємовигідних заходів його суб'єктами, які цілком закономірно здійснюються у певних специфічних формах. Водночас проблематика видів і форм міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки станом на сьогодні предметного висвітлення у науковій літературі не отримала. У зв'язку з чим існує необхідність проведення цього дослідження. Також розгляд означеної тематики обумовлений потребами щодо забезпечення комплексності і системності матеріалу дисертації.

У відповідному контексті, насамперед, маємо зазначити, що міжнародне співробітництво у сфері забезпечення національної безпеки є різновидом міжнародного співробітництва, а тому співвідноситься з останнім як частина і ціле та має тотожні і похідні від нього ознаки. За таких обставин більшість традиційних класифікацій міжнародного співробітництва можуть бути застосовані й до його видових категорій.

Так, приміром, у залежності від кількості суб'єктів міжнародне співробітництво у сфері забезпечення національної безпеки можна поділити на: 1) двостороннє; 2) багатостороннє.

Аналогічну класифікацію застосовують, зокрема, С. Перепьолкін та Є. Паршутін щодо міжнародного співробітництва у сфері правоохоронної діяльності [91, с. 11], І. Леган стосовно міжнародного співробітництва у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності [61, с. 93]. При цьому дослідниками вказується, що: а) двостороннє, багатостороннє співробітництво відповідно передбачає укладання двосторонніх, багатосторонніх міжнародних договорів (угод) та здійснення на їх основі визначених взаємозв'язків; б) багатостороннє співробітництво реалізується в рамках діяльності (роботи) міжнародних організацій чи конференцій. У свою чергу вважаємо такі висновки дещо спірними, адже:

по-перше, держави можуть здійснювати співробітництво і за відсутності міжнародного договору (угоди), діючи на засадах взаємності. Прикладом такого (бездоговірного) співробітництва є міжнародне співробітництво під час кримінального провадження;

по-друге, багатостороннє співробітництво може провадитися державами самостійно та без посередництва міжнародних інституцій у рамках транскордонних, регіональних чи інших спеціальних ініціатив.

У нормативній площині двостороннє та багатостороннє міжнародне співробітництво визначається, як приклад, Стратегією зовнішньополітичної діяльності України, затвердженою Указом Президента України від 26.08.2021 р. № 448/2021, згідно з якою:

– розвиток двосторонніх і багатосторонніх міжнародних відносин на основі національних інтересів визначено складовою принципу прагматизму;

– ключовими елементами системи відносин пріоритетного стратегічного характеру є двостороннє співробітництво у політичній, безпековій та військовій сферах;

– невід’ємним чинником утвердження України як відповідального, передбачуваного і надійного міжнародного партнера є її активна та ініціативна участь у міжнародних організаціях, договірних (конвенційних) органах, багатосторонніх міжнародних ініціативах, що становить основу багатостороннього співробітництва (глобальний вимір) [145].

На основі вищевказаного також убачається, що багатостороннє співробітництво може провадитися й поза межами міжнародних організацій.

Іншим прикладом є Інструкція з організації та здійснення міжнародного співробітництва в системі Міністерства оборони України, затверджена наказом Міністерства оборони України від 23.07.2021 р. № 218, згідно з якою виокремлюється три види міжнародного співробітництва: 1) двостороннє; 2) багатостороннє; 3) з міжнародними організаціями [112]. Вважаємо такий поділ цілком логічним, зважаючи на особливий (похідний) правовий статус міжнародних організацій як суб’єктів міжнародного права. Водночас прикметним є те, що така класифікація фактично поєднує два критерії поділу – у залежності від кількості суб’єктів та їх виду, що, на нашу думку, доцільно розмежовувати.

З іншого боку виокремлення міжнародного співробітництва з міжнародними організаціями як окремого виду певного міжнародного співробітництва може бути дискусійним. Так, наразі серед науковців поширеною є позиція про те, що співробітництво держав у контексті міжнародних організацій – це не вид, а одна з основних форм міжнародного співробітництва [142, с. 60; 75, с. 35], адже міжнародні інституції виникають внаслідок міжнародної співпраці держав та створюються задля поглиблення такого співробітництва [19, с. 49]. На наше переконання, такий підхід є виправданим та узгоджується з концептуальним розумінням міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки, закладеним у підрозділі 1.1 дисертації.

Звідси логічним є твердження, що двостороннє і багатостороннє співробітництво залежно від території (просторової сфери), на якій воно

здійснюється, поділяється на: 1) універсальне (в рамках діяльності універсальних міжнародних організацій); 2) регіональне (в рамках діяльності регіональних міжнародних організацій); 3) локальне або субрегіональне (виникає між державами певного географічного регіону, здебільшого між суміжними державами, стосовно об'єктів, розташованих у цьому регіоні); 4) партикулярне (найпоширеніший вид міжнародного співробітництва, оскільки може виникати між будь-якими державами, з приводу будь-яких об'єктів, незалежно від географічного розташування держав і географічних особливостей об'єктів співробітництва) [91, с. 11-12].

Окрім цього, міжнародне співробітництво у сфері забезпечення національної безпеки може бути диференційоване й за низкою інших чинників. Належними критеріями для такого поділу можуть стати напрямки реалізації, суб'єктний склад, рівні представництва, основа здійснення, тривалість тощо.

Так, враховуючи висновки підрозділу 1.3 дисертації, можемо класифікувати міжнародне співробітництво у сфері забезпечення національної безпеки за напрямками його реалізації, зокрема, на:

- воєнно-оборонне (зادля розвитку оборонних і безпекових спроможностей сторін);
- глобально-безпекове (з метою попередження та протидії глобальним викликам і загрозам, зокрема тероризму, розповсюдженню зброї масового ураження, міжнародній злочинності, наркоторгівлі, торгівлі людьми, політичному та релігійному екстремізму, нелегальній міграції, кіберзагрозам, негативним наслідкам зміни клімату тощо);
- економічне (спрямоване на забезпечення сталого розвитку економіки сторін, її стійкості та конкурентоспроможності на світовому ринку);
- інтеграційне (щодо набуття стороною (сторонами) членства у міжнародних організаціях);
- публічно-безпекове (з метою підтримання публічної безпеки і порядку на належному рівні, включаючи протидію злочинності проти основ

національної безпеки, посяганням на права і свободи людини та будь-яким деструктивним впливам на усталений державний лад сторін);

– трансформаційне (спрямоване на надання підтримки та сприяння у послідовному впровадженню пріоритетних для сторін реформ, пов'язаних зі сферою забезпечення національної безпеки);

– цивільно-безпекове (щодо захисту населення, територій, навколишнього природного середовища від надзвичайних ситуацій та інших небезпечних подій, запобігання їх виникненню, ліквідації наслідків таких подій і ситуацій);

– юрисдикційно-санкційне (з метою притягнення суб'єктів міжнародного права, що здійснюють агресивну зовнішню політику, порушують міжнародні норми і принципи до міжнародно-правової відповідальності).

Вищенаведений перелік видів міжнародного співробітництва не є вичерпним, оскільки формується на основі напрямків, що, у свою чергу, мають значну кількість критеріїв для їх визначення.

За суб'єктним складом міжнародне співробітництво у сфері забезпечення національної безпеки можемо поділити на: 1) відомче (здійснюється виключно між органами державної влади сторін, що мають аналогічну предметну (галузеву) компетенцію); 2) міжвідомче (здійснюється між органами державної влади сторін, що мають різну предметну (галузеву) компетенцію).

У залежності від рівня представництва досліджуване міжнародне співробітництво може бути: 1) за участю глав держав; 2) за участю очільників парламентів держав; 3) за участю очільників урядів держав; 4) за участю міністрів закордонних справ та/або органів дипломатичної служби держав; 5) за участю керівників національних органів влади, зокрема інституцій, що входять до складу сектору безпеки та оборони; 6) за участю інших уповноважених органів і посадових осіб; 7) змішане.

У свою чергу міжнародне співробітництво у сфері забезпечення національної безпеки залежно від основи, що слугує підставою для його

здійснення, можна диференціювати на: 1) договірне (реалізується на підставі відповідного договору (угоди) про співробітництво між державами); 2) бездоговірне (реалізується без укладеного договору (угоди) про співробітництво між державами – на засадах взаємності).

За часовим фактором (тривалістю) досліджуване міжнародне співробітництво може поділятися на: 1) короткострокове; 2) середньострокове; 3) довгострокове; 4) безстрокове.

Окреслені класифікації та виокремлені на їх основі види міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки доцільно розуміти як основні, адже загалом критеріїв, що можуть слугувати підставою для певного розподілу, існує безліч.

У свою чергу суміжним питанням, що потребує розгляду поряд із видами досліджуваного міжнародного співробітництва та в їх контексті, є проблематика відповідних форм. При цьому погоджуємося з твердженням А. Вархова, що питання про види та форми взаємодії у сфері державного управління є доволі дискусійною проблематикою. Нерідко терміни «форма» та «вид» вживаються як синоніми або ж розкриття специфіки одного здійснюється через інтерпретацію сутності іншого [14, с. 87]. Так, приміром, означене має місце відносно міжнародного співробітництва у рамках міжнародних організацій, про що зазначалося вище.

Іншим прикладом у цьому ж контексті є розуміння І. Серединського, який, досліджуючи міжнародне співробітництво у сфері підготовки поліцейських, виділяє: 1) двосторонню та багатосторонню форми співпраці (за кількістю учасників міжнародної комунікації); 2) глобальну та регіональну форми співпраці (за масштабом); 3) універсальну та цільову форми співпраці (за характером); 4) оплатну та безоплатну форми співпраці (за фінансовою складовою); 5) формальну та неформальну форми співпраці (за нормативно-правовою регламентацією) [135, с. 57-58]. Тобто фактично автор виокремлює види міжнародного співробітництва, хибно інтерпретуючи їх як форми.

Відсутність у наукових колах уніфікованого бачення щодо загального змісту та розмежування категорій «форми» і «види» відзначає А. Корнійченко у рамках проблематики булінгу. Разом з цим, говорячи про співвідношення видів та форм цього явища, дослідниця вказує, що форми можуть виступати одним із критеріїв класифікації видів булінгу [57, с. 53-54]. У свою чергу, уникаючи невинуватої наукової полеміки, маємо зазначити, що категорії «види» і «форми» – безумовно відмінні категорії як сутнісно, так і змістовно.

Вид – це окрема галузь роботи, заняття, різновид у ряді предметів, явищ тощо; тип; підрозділ, що об'єднує ряд предметів чи явищ за спільними ознаками і входить до складу загальнішого вищого розділу – роду [16, с. 132]. Так, міжнародне співробітництво у сфері забезпечення національної безпеки є складовою (різновидом) міжнародного співробітництва.

Поняття ж «форма» має етимологію від латинського слова «forma», яким позначається спосіб вчинення, прояв дії [81, с. 665]. Водночас, це поняття є багатозначним і може тлумачитися як: 1) обриси, контури, зовнішні межі предмета, що визначають його зовнішній вигляд; 2) будова, спосіб організації чого-небудь; зовнішній вияв якого-небудь явища, пов'язаний з його сутністю, змістом; 3) видимість, зовнішній бік чого-небудь; 4) спосіб здійснення, виявлення будь-якої дії [16, с. 1543].

Зважаючи на вищевказане, закономірною є позиція вчених, які розглядають форму певної діяльності як її зовнішній прояв. Так, визначається, що форма управління – це зовнішній вияв (вираження) конкретних дій (цілеспрямованої діяльності) уповноваженого суб'єкта щодо реалізації функцій та/або поставлених перед ним завдань [1, с. 134; 85, с. 82; 77, с. 145, 155]. До цього ж, маємо вказати, що чинне законодавство України дефініцій як загального поняття «форма діяльності», так і спеціального – «форма міжнародного співробітництва», не містить.

За таких обставин погоджуємося з думкою А. Вархова, що формою взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки є фізичний прояв способу досягнення її мети, у той час

як її вид залежить від різновиду адміністративно-правових зв'язків, що опосередковують цей процес. Причому в залежності від виду слід виокремлювати конкретну форму взаємодії [14, с. 88]. Таким чином, говорячи про співвідношення видів і форм міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки, варто вказати, що: по-перше, вони є відмінними, проте взаємопов'язаними категоріями; по-друге, види міжнародного співробітництва реалізуються (набувають фізичного прояву) у конкретних формах.

Також, як указувалося у підрозділі 1.1 нашого дослідження, формальна вираженість міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки – це його основна ознака, згідно з якою досліджуване співробітництво обов'язково має зовнішній вираз (здійснюється у відповідних формах).

На думку С. Перепьолкіна та Є. Паршутіна, безпосереднє здійснення міжнародного співробітництва у сфері правоохоронної діяльності відбувається у договірній (шляхом укладення та виконання міжнародних договорів) та інституційній (шляхом спільної участі у діяльності різних міжнародних організацій та роботі спеціально скликаних міжнародних конференцій чи створених міжнародних комісій і комітетів) формах [91, с. 13]. Аналогічних поглядів, зокрема, дотримуються І. Леган, який вважає, що держави, здійснюючи взаємодію у правоохоронній сфері, використовують дві основні правові форми – договірно-правову (конвенційну) й інституційну [61, с. 89-90], та І. Смолій [142, с. 60].

Дещо ширше форми галузевого міжнародного співробітництва розуміють О. Нагорічна та В. Слободян. До основних форм міжнародного співробітництва в галузі митної справи вчені відносять: 1) співробітництво в межах міжнародних організацій; 2) співробітництво шляхом укладання міжнародних угод; 3) співробітництво шляхом укладання міждержавних угод або союзів держав; 4) співробітництво в межах міжнародних конференцій [75, с. 35].

У свою чергу слушним є твердження М. Баймуратова, що традиційною формою здійснення зовнішньої політики держави, яка базується на тисячолітньому досвіді міждержавних відносин, є встановлення дипломатичних відносин між державами, відкриття представництв держав при міжнародних організаціях або членство в них. Наявність стійких каналів зв'язку із зарубіжними партнерами дозволяє державі урізноманітнити поєднання засобів і методів зовнішньополітичної діяльності, здійснювати регулярний обмін інформацією, візитами на різних рівнях, укладати договори з різних питань [5, с. 16].

Зважаючи на вищенаведені форми міжнародного співробітництва, не можемо не зазначати про ключову роль міжнародних організацій, які, на думку А. Войціховського, є найвищою формою міжнародного співробітництва сьогодення [19, с. 49]. Вони, як указувалося попередньо, виникають внаслідок міжнародної співпраці держав та створюються задля поглиблення такого співробітництва. Тому вкрай вагоме значення міжнародних інституцій у системі сучасного міжнародного права є об'єктивним і зрозумілим. Водночас варто зауважити, що міжнародні організації – не абсолют і як основа для результативного міжнародного співробітництва вони не позбавлені недоліків. Особливо відчутнім останнє стало внаслідок фрагментації світового порядку та фактичної кризи системи глобальної безпеки, обумовленої, зокрема, збройною агресією Російської Федерації проти України.

Так, у Щорічній доповіді Мюнхенської безпекової конференції (2024 р.) констатується, що звичний порядок міжнародного співробітництва виявився малоефективним і більше не забезпечує вирішення нових політичних криз. Серед іншого, у документі йдеться про зростання геополітичної напруженості й економічної невизначеності, про падіння привабливості глобалізаційних процесів та прагнення національних урядів отримати не меншу за інших частку «пирога» (the proverbial pie), що негативно позначається на динаміці глобального співробітництва і збільшує політичну невизначеність [83; 185].

За таких обставин закономірною є тенденція щодо формування так званого неінституційного міжнародного співробітництва. У відповідному контексті С. Горовенко вказує, що поряд зі сталими міжнародними механізмами координації зовнішньополітичних зусиль, в останній час все більшого і більшого значення набувають досягнення України в утворенні неінституалізованих (часто неформальних) міжнародних союзів, які формують як регіональний, так і світовий порядок денний, та виступають оптимальними гнучкими майданчиками для формування міждержавної архітектури безпеки у регіоні. Під неінституалізованим полюсом безпеки дослідник розуміє гнучкий механізм міждержавного співробітництва з метою досягнення швидких та конкретних результатів, який не обтяжений формальними обмеженнями й утворюється хаотично-органічно, фактично *ad hoc* [24, с. 558-559].

Проте у контексті нашого дослідження інтерес насамперед становлять зовнішні вирази заходів, що мають місце при неінституційному безпековому співробітництві держав, тобто їх відповідні форми. Так, зокрема, виділяються:

- Спільна слідча група (Joint investigation team) для розслідування злочинів Російської Федерації на території України;
- Міжнародна робоча група незалежних експертів з питань санкцій щодо Російської Федерації (Група Єрмака-Макфола);
- Дорадча група з розслідування воєнних злочинів і злочинів проти людяності (Atrocity Crimes Advisory Group for Ukraine);
- Ключова група із напрацювання моделі спеціального трибуналу щодо злочину агресії, вчиненого проти України (Core Group to establish the Special Tribunal for the Crime of Aggression against Ukraine);
- Тимчасовий офіс прокурора (Interim Prosecutor's Office);
- Контактна група з питань оборони України (Ukraine Defence Contact Group) – так званий формат «Рамштайн»;
- Координаційна платформа донорів України (Ukraine Multi-agency Donor Coordination Platform);
- «Антикремлівська коаліція» [24, с. 558-560].

Серед іншого, варто виокремити й інші приклади неінституційного міжнародного співробітництва України з метою протидії збройній агресії Російської Федерації, зокрема Міжнародну конференцію з питань відновлення України (Ukraine Recovery Conference) [70] та Глобальний саміт миру (Summit on Peace in Ukraine) [192].

Отже, серед неінституційних (ad hoc) форм міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки, що активно використовуються Україною, ключовими є групи (слідчі, робочі, дорадчі, контактні тощо), саміти, конференції, координаційні платформи, міждержавні коаліції та тимчасові офіси. Водночас суттєво, що в сутнісно подібних чи аналогічних формах може здійснюватися й традиційне міжнародне співробітництво.

Так, відповідно до п. 4.1 Положення про депутатські групи Верховної Ради України з міжпарламентських зв'язків з іноземними державами, затвердженого розпорядженням Голови Верховної Ради України від 28.12.1998 р. № 580, діяльність депутатських груп Верховної Ради України з міжпарламентських зв'язків з іноземними державами здійснюється у формах засідань, круглих столів, зустрічей з членами парламентів та іншими представниками іноземних держав [121].

Згідно з п. 2.13 Інструкції з організації та здійснення міжнародного співробітництва в системі Міністерства оборони України, затвердженої наказом Міністерства оборони України від 23.07.2021 р. № 218, відповідні заходи міжнародного співробітництва проводяться в таких формах:

- 1) візити (офіційний, робочий, неофіційний, проїздом, у статусі особистого гостя тощо);
- 2) переговори;
- 3) дипломатичні прийоми;
- 4) робочі зустрічі;
- 5) міжнародні телефонні переговори та відеоконференції;
- 6) консультації;

- 7) конференції, симпозіуми, семінари, брифінги, засідання, форуми, фестивалі, виступи тощо;
- 8) навчання (підготовка, перепідготовка, підвищення кваліфікації, стажування) в Україні та за кордоном;
- 9) фахова (теоретична та практична) допомога іноземних спеціалістів (радників);
- 10) відвідування військових та інших об'єктів;
- 11) багатонаціональні навчання (командно-штабне навчання, тактичне навчання, командно-штабне навчання із залученням військ, тренування, комп'ютерне навчання тощо) у частині, що стосується загальної координації питань участі іноземних представників (підрозділів);
- 12) спостереження за проведенням військових навчань;
- 13) оперативні чергування у складі багатонаціональних військових формувань;
- 14) виставки (презентації), спостереження за демонстрацією нових видів озброєння і військової техніки;
- 15) інспектування;
- 16) місії спостережних польотів, сертифікація літаків спостереження;
- 17) надання літаків спостереження в оренду;
- 18) офіційні заходи, пов'язані з заходженням/перебуванням іноземного військового корабля (судна) у портах України;
- 19) обмін інформацією, передбаченою міжнародними договорами та угодами;
- 20) лікування (реабілітація) за кордоном;
- 21) спортивні змагання, участь у засіданнях міжнародних спортивних комітетів тощо [46].

Переважає більшість вищевказаних форм міжнародного співробітництва характерна і для інших органів публічної влади. Відтак убачається, що вони є універсальними. Провівши моніторинг зовнішньополітичної діяльності суб'єктів міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної

безпеки, встановлено, що найпоширенішими формами здійснюваних ними заходів міжнародного співробітництва є робочі візити та зустрічі, бесіди і переговори (у тому числі теле-, відеопереговори), консультації та обміни досвідом, обміни інформацією, конференції, круглі столи, засідання та форуми.

Поряд із цим погоджуємося із позицією А. Куліша стосовно доцільності розгляду форм певної діяльності у контексті її напрямків [60, с. 323-328]. Тобто цілком закономірно, що, як приклад, міжнародне співробітництво у формах, передбачених Інструкцією з організації та здійснення міжнародного співробітництва в системі Міністерства оборони України, затвердженою наказом Міністерства оборони України від 23.07.2021 р. № 218, реалізується у рамках воєнно-оборонного напрямку. Водночас, як зазначалося попередньо, деякі з таких форм є універсальними. У зв'язку з цим, інші форми, що не мають універсального характеру та притаманні виключно одному напрямку міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки, доцільно розуміти як спеціальні.

У відповідному контексті до спеціальних форм міжнародного співробітництва воєнно-оборонного спрямування ми відносимо: відвідування військових та інших об'єктів; багатонаціональні навчання, тренування із залученням військ, спостереження за проведенням військових навчань; оперативні чергування у складі багатонаціональних військових формувань; виставки (презентації), спостереження за демонстрацією нових видів озброєння і військової техніки; місії спостережних польотів, сертифікація літаків спостереження; заходження/перебування іноземного військового корабля (судна) у порт; обмін розвідувальною інформацією; участь в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки тощо.

Аналогічним чином можуть бути окреслені форми досліджуваного міжнародного співробітництва у рамках будь-якого іншого напрямку, що був виокремлений нами у підрозділі 1.3 дисертації. Так, у межах євроінтеграційного напрямку універсальними формами міжнародного

співробітництва будуть робочі зустрічі, переговори, консультації, конференції, засідання та інше. Коли ж, зокрема, пояснювальні сесії, що проводяться в межах офіційного скринінгу, є спеціальними формами євроінтеграційного міжнародного співробітництва. У рамках інтеграційного євроатлантичного напрямку прикладом спеціальної форми міжнародного співробітництва є Комплексна програма допомоги (Comprehensive Assistance Package), у рамках дипломатичного напрямку – встановлення дипломатичних відносин і т.д.

На противагу окресленому вище, цікавим є розуміння К. Степаненка, який зазначає, що міжнародна співпраця охоплює різні компоненти: посилення дипломатичної співпраці; надання консультативної допомоги; адаптацію заходів співробітництва до потреб і можливостей країни; механізми адаптації заходів співробітництва до потреб окремих суб'єктів; системи моніторингу та оцінки для відстеження прогресу й успіху заходів співробітництва. Разом з цим, дослідник на основі положень Стратегії національної безпеки України до форм міжнародного співробітництва України у сфері національної безпеки відносить: стратегічне партнерство (відносини пріоритетного стратегічного характеру і відносини стратегічного характеру), партнерські відносини, тісні добросусідські відносини, прагматичні відносини [144, с. 604]. У свою чергу вважаємо таке розуміння форм міжнародного співробітництва спірним з підстав наступного.

Дійсно, стратегічне партнерство, партнерські відносини, тісні добросусідські відносини, прагматичні відносини визначаються Стратегією національної безпеки України, затвердженою Указом Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020 [146], здебільшого у контексті основних напрямків зовнішньополітичної діяльності держави для забезпечення національних інтересів і безпеки. Проте трактувань цих категорій чи позначень їх у якості форм міжнародного співробітництва у сфері національної безпеки вказана Стратегія не містить. Зважаючи на сутність таких категорій, убачається, що вони вказують не стільки на форми міжнародного співробітництва, скільки на характер взаємовідносин між державами та їх особливості.

На прикладі стратегічного партнерства можемо вказати, що це поняття вживається у змісті зовнішньополітичної діяльності держави ним позначаються міждержавні відносини особливого змісту, однак у чинному законодавстві України закріплення воно не отримало. Принагідно погоджуємося із думкою Л. Чекаленко, що стратегічне партнерство є вищою сходинкою співробітництва у порівнянні зі звичайними відносинами. Продиктована конкретними інтересами сторін, подібна співпраця стає можливою між тими партнерами, серед яких відсутні взаємні територіальні претензії, та наявна взаємна прихильність принципам територіальної недоторканості і непорушності кордонів [169, с. 187-188].

Ю. Седляр та Н. Кравченко розглядають стратегічне партнерство як тип міждержавної співпраці та вказують, що класифікація міждержавного співробітництва на партнерство, стратегічне партнерство, союзництво може вважатися загальноприйнятою. Стратегічне партнерство у відносинах між країнами, на думку дослідників, є особливим типом взаємодії держав-партнерів із реалізації спільних стратегічних інтересів. При цьому стратегічні інтереси мають довготривалий характер і повинні збігатися хоча б в двох сферах, а іноді – переходити з однієї в іншу [134, с. 73, 75]. Тобто стратегічне партнерство окреслюється авторами відносно міжнародного співробітництва у якості видової категорії, що виокремлюється разом із союзництвом і звичайним партнерством за критерієм особливостей типу міждержавної взаємодії.

Схожих поглядів дотримуються Б. Парахонський та Г. Яворська, які зазначають, що стратегічне партнерство – тип міждержавних відносин, побудований як послідовна система взаємодії держав в напрямі реалізації спільних стратегічних завдань, інтересів та цілей. У широкому розумінні стратегічне партнерство – це система взаємодії двох або кількох держав, яка ґрунтується на визнанні спільних цінностей та/або бачення, високому рівні співробітництва у визначених сферах, обопільній зовнішньополітичній підтримці, зокрема, в рамках міжнародних організацій, узгодженні позицій у

кризових ситуаціях та при вирішенні міжнародних конфліктів. У вузькому розумінні стратегічне партнерство може бути побудовано на більш прагматичних засадах, навколо реалізації масштабних міждержавних проєктів, зокрема, в торгівельно-економічній, транспортно-інфраструктурній, політичній, безпековій та інших галузях [89].

Водночас суттєвим є твердження зазначених дослідників про те, що відносини стратегічного партнерства формалізуються у відповідних угодах і домовленостях та втілюються у поточну практику взаємодії країн-партнерів. Такі відносини нерідко передбачають наявність певних інституційних основ у вигляді постійно діючих або *ad hoc* консультативних механізмів тощо. Відсутність формалізованого належним чином механізму функціонування відносин стратегічного партнерства створює ситуацію невизначеності процесу їх імплементації [89]. Отже, стратегічне партнерство, партнерські відносини, тісні добросусідські відносини, прагматичні відносини, союзництво тощо є категоріями, що позначають види (типи) міжнародного співробітництва, у тому числі у сфері забезпечення національної безпеки. У свою чергу сприйняття та трактування їх як форм міжнародного співробітництва, на нашу думку, є хибними, оскільки ці категорії обов'язково набувають певного зовнішнього виразу (формалізуються, здійснюються у відповідних формах).

Продовжуючи, доцільно повторно відзначити, що чинне законодавство України дефініції поняття «форма міжнародного співробітництва» не містить. Зокрема, у зв'язку з цим погляди на сутність цієї проблематики суттєво різняться. Разом з цим проведений аналіз засвідчив, що для нормативно-правової площини характерною є тенденція щодо одночасного використання понять «форма» і «формат» при конкретизації заходів міжнародного співробітництва.

Так, Стратегія зовнішньополітичної діяльності України, затверджена Указом Президента України від 26.08.2021 р. № 448/2021, визначає, що:

– задля покращення міжнародного безпекового середовища зовнішньополітичні зусилля України будуть спрямовані, зокрема, на

максимальне використання існуючих регіональних форматів (Організація з безпеки та співробітництва в Європі, Бухарестська дев'ятка, Вишеградська група, Люблінський трикутник, Організація за демократію та економічний розвиток, Організація Чорноморського Економічного Співробітництва, Веймарський трикутник тощо);

– на євроінтеграційному шляху одним із завдань зовнішньополітичної діяльності України є розвиток тристороннього формату посиленої співпраці України, Грузії та Республіки Молдова (взаємодії у рамках «Асоційованого тріо»);

– до пріоритетів зовнішньополітичної діяльності України у відносинах з Європейським Союзом належать залучення до деокупаційних заходів, зокрема у рамках міжнародного консультативно-координаційного формату «Кримська платформа», розширення форматів політичних консультацій з регіональних і міжнародних безпекових питань;

– основними інституційними форматами двосторонньої співпраці виступатимуть Комісія стратегічного партнерства Україна – США, Українсько-Американська рада з торгівлі й інвестицій, Українсько-американська робоча група з питань нерозповсюдження та експортного контролю, кібернетичний діалог, стратегічний енергетичний діалог, Українсько-американська Робоча група з науки і технологій;

– Україна вживатиме заходів для відновлення формату двосторонніх українсько-німецьких міждержавних консультацій на чолі з Президентом України та Федеральним канцлером Федеративної Республіки Німеччина, а також розвиватиме всебічне співробітництво з Французькою Республікою, у тому числі шляхом започаткування нових форматів співпраці (ради з торгівлі та інвестицій, розширення співробітництва у кібернетичній та енергетичній сферах тощо);

– пріоритетне значення у розбудові стратегічного партнерства з Турецькою Республікою матиме підтримання політичного діалогу на рівні глав держав, зокрема у форматі Стратегічної ради високого рівня між

Україною і Турецькою Республікою, а також розвиток формату «Квадрига» – нового механізму політико-безпекових консультацій на рівні міністрів закордонних справ і міністрів оборони;

– Україна вживатиме заходів для започаткування тісної взаємодії у форматах «трикутників» Україна – Республіка Польща – Румунія, Україна – Румунія – Республіка Молдова з метою вирішення актуальних питань у сферах зовнішньої політики, безпеки, оборони, економіки, регіонального співробітництва й інше [145].

При цьому прикметно, що ні в зазначеній Стратегії, ні в інших нормативно-правових актах визначення понять «формат міжнародного співробітництва», «формат міжнародної співпраці», «формат міжнародної взаємодії» тощо не наводяться.

Змістовно ж слово формат (франц. format, від лат. formatus – сформований [141, с. 821]) може розумітися як визначена та погоджена форма проведення заходів, організації підрозділів, укладання документів і т. ін. [158].

Відтак, зважаючи на вищенаведені формати міжнародного співробітництва, можемо зробити висновок, що фактично формат є вищою організаційною варіацією форми. Вбачається, що ними позначаються організаційно виважені й узгоджені моделі та механізми спільної діяльності держав, що мають конкретно-цільовий характер. Водночас формат міжнародного співробітництва є інструментом, що дозволяє визначити чіткі рамки й умови, згідно з якими здійснюватиметься відповідна міждержавна взаємодія. Від вибору формату може залежати ефективність і результативність міжнародного співробітництва.

У свою чергу значна кількість форм і форматів міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки обумовлює доцільність їхньої систематизації.

Як відзначалося вище, однією із підстав для поділу форм (форматів) міжнародного співробітництва є ознака їхньої універсальності, на основі якої ми виокремлюємо:

1) універсальні форми (формати) міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки – ті, що можуть реалізовуватися різними суб'єктами у межах будь-яких напрямків такого співробітництва, (візити, зустрічі, бесіди, переговори, обміни інформацією, консультації, робочі групи, конференції, круглі столи, засідання, форуми, «трикутники» тощо);

2) спеціальні форми (формати) міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки – ті, що не мають універсального характеру та можуть реалізовуватися різними суб'єктами виключно в межах одного напрямку такого співробітництва, (відвідування військових та інших об'єктів, обмін розвідувальною інформацією; участь в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки, формат «Квадрига» (воєнно-оборонний напрямок); пояснювальні сесії (євроінтеграційний напрямок); встановлення дипломатичних відносин (дипломатичний напрямок) тощо).

За рівнем формалізації форми (формати) міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки, на нашу думку, доцільно поділяти на:

1) інституційні – формалізовані форми (формати) міжнародного співробітництва, тобто ті, що базуються на чітко визначених процедурах і договорах (угодах);

2) неінституційні – неформалізовані, у тому числі *ad hoc*, форми (формати) міжнародного співробітництва, тобто ті, що реалізуються без формальних зобов'язань чи процедур, на бездоговірній основі.

У залежності від кількості і складу суб'єктів форми (формати) міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки можуть розрізнятися на:

1) дуальні – форми (формати), що передбачають двостороннє міжнародне співробітництво;

2) мультисторонні – форми (формати), що передбачають багатостороннє міжнародне співробітництво.

Отже, підсумовуючи викладений матеріал, можемо зробити висновки, що: 1) види та форми міжнародного співробітництва у сфері забезпечення

національної безпеки є сутнісно відмінними, проте взаємопов'язаними категоріями; 2) вид позначає конкретизоване міжнародне співробітництво, виокремлене із загального за певною ознакою чи критерієм (за кількістю суб'єктів, територією здійснення, напрямками реалізації, суб'єктним складом, рівнем представництва, часовим фактором тощо); 3) форма вказує на зовнішній вираз (прояв, вияв) заходу міжнародного співробітництва; 4) види міжнародного співробітництва реалізуються у певних формах; 5) вищою організаційною варіацією форми є формат.

2.3 Адміністративні процедури міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки

Зважаючи на попередньо викладений матеріал та відповідно отримані результати, не викликає сумнівів те, що здійснення міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки відбувається на основі спеціально вироблених правових процедур. Процедурна складова вказаного міжнародного співробітництва комплексно характеризує конкретні порядки його практичної реалізації, а тому проведення її дослідження є логічним продовженням і частковим підсумком базової частини нашої наукової розвідки.

Водночас варто зауважити, що до прикметних характеристик проблематики правових процедур належать її міжгалузевість та достатність рівня науково-теоретичної розробленості. Останнє, у свою чергу, зумовлене підвищеним науковим інтересом з боку значної кількості вчених, серед яких: В. Авер'янов, О. Андрійко, О. Безпалова, І. Бойко, В. Галуцько, Н. Губернська, Т. Гуржій, І. Картузова, Т. Коломоєць, В. Колпаков, О. Кузьменко, Р. Куйбіда, С. Кулинич, О. Лагода, В. Макачук, А. Манжула, Р. Мельник, О. Миколенко, В. Оксін, А. Осадчий, М. Смокович, Є. Соболев, С. Стеценко, В. Тимошук, А. Школик та інші. При цьому парадоксально, що, незважаючи на численні

наукові напрацювання, розуміння природи й особливостей правових процедур залишаються дискусійними. До цього ж доцільність розгляду означеної тематики обумовлена відсутністю предметних досліджень з питань адміністративних процедур міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки.

Міжгалузевий характер поняття «процедура» обумовлює розповсюдженість його використання у низці сфер суспільного життя й у різноманітних діяльнісних контекстах. Не становлять виключення і сфери юриспруденції загалом та адміністративного права зокрема.

У найзагальнішому трактуванні процедура закріплює зразки реалізації окремих видів діяльності [10, с. 34], у тому числі владної (управлінської) діяльності органів публічної влади. Підтвердження останнього міститься у Концепції адміністративної реформи в Україні, згідно з якою зміст управлінської діяльності розкривається, зокрема, через поняття «процедури» [111]. Проте визначення цього поняття у Концепції не наводиться.

За таких обставин закономірно, що для більшості науковців відправною точкою у пошуках найбільш повних і точних дефініцій адміністративно-правової процедури зазвичай слугує розгляд лексичного наповнення поняття «процедура» [66, с. 245]. Погоджуючись з цим твердженням, можемо відзначити, що у довідниковій літературі термін «процедура» (франц. *procedure*, від лат. *procedo* – просуваюсь, проходжу) тлумачиться як офіційно встановлений чи прийнятий за звичаєм порядок, послідовність дій для здійснення або оформлення якихось справ [141, с. 639; 140, с. 470]. З точки зору юридичної науки процедура – це врегульований законом, іншими нормативно-правовими актами порядок, що складається з послідовних дій і спрямований на досягнення правового результату [176, с. 185]. Як бачимо тлумачення зазначених понять здійснюється через сутнісну категорію «порядок», що, як правило, також позначає послідовність вчинення певних дій.

У відповідному контексті І. Бойко [9, с. 116], В. Макарчук [66, с. 245], І. Наконечна [77, с. 191] наголошують, що категорія «порядок», під якою розуміють сукупність послідовно вчинюваних дій та прийнятих рішень, логічно поєднаних і спрямованих на досягнення певного результату, є ключовою. Тобто визначається, що до головних ознак правових процедур належать упорядкованість, послідовність та цілеспрямованість.

На думку С. Кулинича, правова (юридична) процедура є окремим видом процедури, під якою він розуміє послідовні дії, врегульовані нормами права та спрямовані на досягнення правового результату (виникнення, зміну чи припинення правовідносин) [59, с. 16]. Поряд з цим учений слушно зауважує, що для позначення порядку діяльності публічної адміністрації використовується поняття «адміністративна процедура» (один із видів правових (юридичних) процедур) [59, с. 13, 19].

У діяльності суб'єктів публічного управління процедура, як зазначає І. Бойко, займає центральне місце, оскільки основним призначенням цих суб'єктів є вирішення конкретних адміністративних справ шляхом прийняття адміністративних актів [9, с. 114]. Частково погоджуючись із наведеним твердженням, маємо зауважити, що зайняття відповідними процедурами центрального місця у діяльності суб'єктів публічного адміністрування насамперед пов'язане із конституційним принципом законності, який зобов'язує таких суб'єктів діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, передбачені Конституцією та законами України (ч. 2 ст. 19 Конституції України). Водночас зведення адміністративних процедур до вирішення конкретних адміністративних справ шляхом прийняття адміністративних актів, на нашу думку, є коректним виключно у контексті вузького розуміння їх природи.

Так, розглядаючи проблематику адміністративних процедур, ученими відзначається, що дослідники доволі часто розходяться у своїх поглядах, проте все ж таки розглядають ці процедури в двох аспектах – вузькому та широкому [13, с. 164; 66, с. 250; 77, с. 192].

У загальному вигляді вузьке розуміння адміністративних процедур зводиться до трактування їх як офіційно (нормативно) встановленого порядку розгляду, вирішення органами публічної влади (адміністративними органами) індивідуальних справ, що здійснюється з метою забезпечення прав, свобод, законних інтересів фізичних і юридичних осіб та передбачає прийняття відповідного адміністративного акта чи укладення адміністративного договору. Прихильниками цього підходу є О. Будь [13, с. 165], В. Колпаков, А. Шарая, Н. Галіцина [53], І. Бойко [9], В. Тимощук [151], М. Джафарова [34] та інші.

При цьому прикметно, що саме вузький підхід покладено в основу довгоочікуваного Закону України «Про адміністративну процедуру» від 17.02.2022 р. № 2073-ІХ. Відповідно до ч. 1 ст. 3 цього Закону:

– адміністративна процедура – це визначений законом порядок розгляду та вирішення справи;

– справа (адміністративна справа) – це справа, що стосується публічно-правових відносин щодо забезпечення реалізації права, свободи чи законного інтересу особи та/або виконання нею визначених законом обов’язків, захисту її права, свободи чи законного інтересу, розгляд якої здійснюється адміністративним органом [96].

Поряд з цим у Науково-практичному коментарі до Закону України «Про адміністративну процедуру» вказується наступне: 1) ідентифікатором справи як адміністративної є те, що вона виникає між адміністративним органом та не підпорядкованими йому особами; 2) у визначенні поняття «адміністративна процедура» акцент робиться на тому, що це визначений законом порядок (певна послідовність дій і рішень); 3) всі відносини, у яких реалізуються «функції публічної адміністрації» органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, інших суб’єктів – з «фізичними та юридичними особами» «щодо прийняття адміністративного акта», підпадають під предмет регулювання Закону України «Про адміністративну процедуру» [78, с. 18, 29, 36]. Отже, законодавче розуміння адміністративної процедури

частково узгоджується із загальною дефініцією правової процедури (в частині трактування як нормативно впорядкованої діяльності), проте у цілому стосується публічно-правових відносин з приводу прав, свобод, законних інтересів та обов'язків фізичної чи юридичної особи. Водночас за такого підходу значна кількість адміністративно-процедурних правовідносин, зокрема не пов'язаних із розглядом індивідуальних справ, залишається не охопленою.

Так, у самому Законі України «Про адміністративну процедуру» від 17.02.2022 р. № 2073-IX визначається перелік правовідносин, на які його дія не поширюється (ч. 2 ст. 1) [96]. До відповідних виключень, зокрема, належать відносини, що виникають під час застосування законодавства про національну безпеку і оборону.

Принагідно погоджуємося із думкою І. Наконечної, що законодавчо визначений підхід до розкриття поняття та сутності адміністративних процедур не повною мірою може бути застосовним для апелювання в межах сфери забезпечення національної безпеки України, оскільки основна його спрямованість – «забезпечення реалізації прав, свобод чи законного інтересу особи та/або виконання нею визначених законом обов'язків, захисту її права, свободи чи законного інтересу» [77, с. 198]. До цього ж слушним є твердження В. Макарчука про те, що метою проведення адміністративної процедури більшість авторів називають захист та відновлення прав, свобод і законних інтересів окремих осіб та суспільства. Але щодо адміністративних процедур реалізації державної політики у сфері національної безпеки і оборони, ключовою особливістю такої діяльності є охорона та захист національних інтересів [66, с. 253-254], до яких, зокрема, належать життєво важливі для суспільства й особи інтереси, права і свободи людини та громадянина.

У зв'язку з вищевказаним, на протипагу окресленому вузькому розумінню адміністративних процедур, вченими-адміністративістами був вироблений широкий підхід наукового тлумачення цієї правової категорії. На який, відповідно, орієнтуємось і ми.

Згідно із широким розумінням адміністративна процедура визначається як порядок здійснення органами публічної влади, їх посадовими особами встановлених для них повноважень [29, с. 131; 45, с. 186].

На основі цього підходу, як приклад, О. Безпалова та І. Осипчук адміністративну процедуру в діяльності Служби безпеки України щодо забезпечення критичної інфраструктури визначили як законодавчо визначену юридичну конструкцію послідовно здійснюваних дій, що закріплена адміністративно-процедурними нормами і спрямована на виконання позитивної діяльності щодо запобігання посяганням на об'єкти критичної інфраструктури [7, с. 148]. У свою чергу В. Макарчук дійшов до висновку, що адміністративна процедура реалізації державної політики у сфері національної безпеки та оборони – це визначений адміністративно-процедурними нормами порядок реалізації суб'єктами сектору безпеки й оборони конкретного напрямку державної політики у цій сфері [66, с. 250]. І. Наконечна під адміністративними процедурами забезпечення національної безпеки в умовах євроінтеграції розуміє законодавчо встановлений порядок адміністративної діяльності суб'єктів системи її забезпечення, що регламентує поетапність реалізації організаційних, практико-реалізаційних та технічних аспектів формування режиму законності у цій сфері [77, с. 198].

Отже, враховуючи вищевикладене, можемо зробити висновок, що адміністративна процедура міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки – це адміністративно-правова категорія, що окреслює нормативно встановлений порядок здійснення уповноваженими суб'єктами заходів міжнародного співробітництва з метою охорони та захисту національних інтересів від реальних і потенційних загроз.

Із запропонованої дефініції та викладеного попередньо матеріалу простежується, що нормативно-правова регламентація є обов'язковою ознакою адміністративної процедури. Означене прямо обумовлене вже згаданим приписом ч. 2 ст. 19 Конституції України, що зобов'язує органів публічної влади діяти лише на підставі, в межах повноважень й у спосіб,

передбачені Конституцією та законами України. Тож убачається, що адміністративні процедури, у тому числі міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки, повинні врегульовуватися законодавчим актом. Проте, як зауважує А. Школик, регламентація порядку прийняття органами виконавчої влади і місцевого самоврядування рішень та вчинення інших дій відбувається здебільшого традиційно для нашого права – на підзаконному рівні. При цьому, на думку вченого, виникає проблема не лише формальної суперечності описаного стану правового регулювання з нормою Конституції України, а й змістовної недосконалості чинних законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів [173, с. 102-103]. З чим ми повністю погоджуємося.

Разом з цим, як вже відзначалося у попередніх підрозділах, у цілому проблематика міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки не має предметної та системної правової регламентації. Навпаки, такі питання регулюються фрагментарно та доволі поверхово низкою нормативно-правових актів.

У профільному Законі України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII відповідному міжнародному співробітництву присвячено виключно ст. 24, згідно з якою:

1) міжнародне співробітництво з питань національної безпеки є однією з форм реалізації державної політики у сфері національної безпеки і спрямовується на захист національних інтересів України;

2) засади міжнародного військово-технічного співробітництва визначаються законодавством України;

3) міжнародне співробітництво з питань національної безпеки здійснюється під загальним керівництвом Президента України [117].

Тобто законодавець все-таки заклав законодавчі основи для здійснення досліджуваного міжнародного співробітництва, однак не надав їм змістовної визначеності, обмежившись недосконалими бланкетними нормами. Так, викликає запитання виокремлення вказаним Законом (у ч. 2 ст. 24) лише

військово-технічного міжнародного співробітництва, адже за такого підходу можна зробити висновок, що визначення засад інших напрямків міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки законодавством України не є обов'язковим. На наше переконання, такий порядок речей свідчить про наявність правових прогалин та, як наслідок, незавершеність відповідного правового регулювання.

Серед іншого, варто відзначити, що використане у ч. 2 ст. 24 Закону України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII формулювання «засади ... визначаються законодавством України» вказує на можливість регламентації адміністративних процедур військово-технічного міжнародного співробітництва нормативно-правовим актом, відмінним за юридичною силою від закону. Незважаючи на це, належні правові засади військово-технічного міжнародного співробітництва станом на сьогодні системно не сформовані. Аналогічне можна сказати і про інші напрямки міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки.

Варто уточнити, що питання, пов'язані з військово-технічним міжнародним співробітництвом та іншими суміжними напрямками, урегульовані побіжно. Зокрема, відповідні положення містять:

– закони України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 р. № 959-XII, «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» від 20.02.2003 р. № 549-IV, «Про особливості управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі» від 16.06.2011 р. № 3531-VI, «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII, «Про оборонні закупівлі» від 17.07.2020 р. № 808-IX;

– укази Президента України «Про заходи щодо вдосконалення військово-технічного співробітництва України з іноземними державами» від 21.04.1999 р. № 422/99, «Про розмежування повноважень центральних органів виконавчої влади у сфері військово-технічного співробітництва з іноземними державами» від 20.03.2002 р. № 276/2002;

– постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Міністерство оборони України» від 26.11.2014 р. № 671, «Про затвердження Положення про Міністерство закордонних справ України від 30.03.2016 р. № 281, «Деякі питання Міністерства з питань стратегічних галузей промисловості України» від 07.09.2020 р. № 819 та інші.

Наявність великої кількості нормативно-правових актів, що регулюють питання в одній сфері, ускладнює їх практичне застосування, а тому існує необхідність відповідної систематизації.

Поряд з цим, на основі положень наведених вище нормативно-правових актів, а також матеріалу, викладеного у підрозділі 2.1 нашого дослідження (щодо системи суб'єктів), простежується, що профільну компетенцію з питань реалізації військово-технічного міжнародного співробітництва мають Міністерство оборони України, Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості України та Міністерство закордонних справ України. При цьому варто пам'ятати про роль Президента України (міжнародне співробітництво здійснюється під його загальним керівництвом) та Верховної Ради України (має виключні повноваження з визначення законодавчих засад міжнародного співробітництва).

Розмежування повноважень означених міністерств проведено згідним Указом Президента України «Про розмежування повноважень центральних органів виконавчої влади у сфері військово-технічного співробітництва з іноземними державами» від 20.03.2002 р. № 276/2002. Відповідно до п. 3 цього Указу підготовка пропозицій щодо розроблення і реалізації єдиної державної політики у сфері військово-технічного співробітництва та розроблення проєктів законів, інших нормативно-правових актів, міжнародних договорів з питань військово-технічного співробітництва є загальними повноваженнями для означених суб'єктів [125]. Проте норм, необхідних для належного впорядкування відповідних взаємовідносин між зазначеними суб'єктами, такий Указ не містить. У зв'язку з цим станом на сьогодні в національному законодавстві відсутній нормативно-правовий акт, який би комплексно

визначав правові засади військово-технічного співробітництва й адміністративні процедури його здійснення.

Принагідно відзначити, що у Концепції військово-технічного співробітництва України з іноземними державами на період до 2010 року, схваленій Указом Президента України від 27.08.2003 р. № 913/2003, закріплювалось, що для вдосконалення нормативно-правової бази державного регулювання у сфері військово-технічного співробітництва необхідно розробити проєкт закону про військово-технічне співробітництво України з іноземними державами [56]. Проте означений законодавчий акт так і не був прийнятий. Таке, на нашу думку, є цілком виправданим, адже міжнародне співробітництво у сфері забезпечення національної безпеки потребує предметного врегулювання у цілому, а не в частині його окремо взятого напрямку.

Низький рівень військово-технічного співробітництва й узгодженості військово-технічної політики як негативні чинники виокремлені в актуальній Стратегії розвитку оборонно-промислового комплексу України, затвердженій Указом Президента України від 20.08.2021 р. № 372/2021. У зв'язку з цим підвищення ефективності військово-технічного співробітництва з іноземними державами планується досягти шляхом розроблення і прийняття нормативно-правових актів щодо удосконалення засад державної політики у сфері військово-технічного співробітництва, зокрема, Стратегії військово-технічного співробітництва України з іноземними державами [148]. Зі свого боку маємо вчергове зауважити, що вдосконалення засад військово-технічного співробітництва необхідно проводити не відокремлено, а в рамках єдиної державної політики з питань національної безпеки та міжнародного співробітництва у цій сфері.

Таким чином, всупереч низці нормативно-правових приписів адміністративно-процедурні аспекти міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки (як у цілому, так і частинах його спеціальних напрямків) визначені або доволі поверхово, або ж взагалі

не мають ні законодавчих основ, ні предметної регламентації. У зв'язку з чим можливість проведення якісного дослідження відповідних адміністративних процедур є ускладненою.

Попри це, своєрідну цінність, у контексті проблематики адміністративних процедур досліджуваного міжнародного співробітництва, має Інструкція з організації та здійснення міжнародного співробітництва в системі Міністерства оборони України, затверджена наказом Міністерства оборони України від 23.07.2021 р. № 218 [112]. Ця Інструкція визначає механізм організації та здійснення міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки як самим Міністерством оборони України (через уповноважені структурні підрозділи), так і підпорядкованими йому Збройними Силами України та Державною спеціальною службою транспорту, з відповідними органами іноземних держав за воєнно-політичним, військово-технічним, військовим й іншими напрямками. Тобто вказаний документ є відомчим підзаконним нормативно-правовим актом, що предметно регламентує адміністративно-процедурні аспекти вказаної діяльності, однак виключно в системі Міністерства оборони України.

Водночас доцільно відзначити, що механізм організації та здійснення міжнародного співробітництва в системі Міністерства оборони України:

по-перше, побудований на основі загальноновизнаних принципів і норм міжнародного права;

по-друге, передбачає проведення заходів міжнародного співробітництва на підставі правил дипломатичного протоколу й етикету, а також з урахуванням національних традицій іноземної держави та вимог, визначених Державним Протоколом та Церемоніалом України [112].

У відповідному контексті маємо деталізувати, що саме по собі міжнародне співробітництво у міжнародному праві визначається як один із основоположних принципів, на основі якого відбувається його розвиток. Цей принцип виник як звичай у міжнародних відносинах, а його формування відбувалося як наслідок практичної діяльності держав [19, с. 49]. У сучасному

світі застосування принципу міжнародного співробітництва відбувається на основі вироблених правил і процедур. В їх основі перебувають звичаєві правила взаємодії держав, закладені в первинних документах з часів Стародавнього Риму, інших первісних держав і спільнот. Із бурхливим розвитком міжнародного права, з його стандартизацією і кодифікацією можна казати про існування універсальної моделі застосування принципу міжнародного співробітництва [144, с. 604].

У свою чергу загальній уніфікації процедур міжнародного співробітництва сприяє явище дипломатичного протоколу – сукупність загальноприйнятих правил, традицій і умовностей, яких дотримуються уряди, відомства закордонних справ, дипломатичні представництва, офіційні особи держав у міжнародному спілкуванні [171, с. 76]. Зрозуміло, що в кожній державі можуть бути свої особливості, обумовлені її історичним розвитком, національною культурою, обрядовістю тощо, які іноді накладають відбиток на сталі протокольні норми, на той чи інший ритуал. Однак у цілому сутність протокольних вимог зберігається [171, с. 10].

При цьому дипломатичний протокол є сукупністю як писаних, так і неписаних правил, що існують у міжнародному спілкуванні й обов'язкові для тих суб'єктів, котрі вступають у правовідносини та бажають отримати позитивний результат від таких відносин [90, с. 251]. Визначальну роль у дипломатичному протоколі також відіграють принципи міжнародної ввічливості і взаємності (*comitas gentium*). Нормативною ж основою дипломатичного протоколу насамперед є Віденська конвенція про дипломатичні зносини (1961 р.), Віденська конвенція про консульські зносини (1963 р.) та Конвенція про спеціальні місії (1969 р.).

В Україні основні положення дипломатичної протокольної практики встановлені Указом Президента України від 22.08.2002 р. № 746/2002 «Про Державний Протокол та Церемоніал України», виданим Главою держави на виконання конституційного повноваження щодо здійснення керівництва зовнішньополітичною діяльністю (п. 3 ч. 1 ст. 106 Конституції України) та з

метою забезпечення додержання загальноприйнятих міжнародних норм, правил і традицій організації офіційних заходів.

Відповідно до вищевказаного Указу Державний Протокол та Церемоніал України – це сукупність вимог щодо забезпечення єдиного порядку проведення офіційних заходів за участю Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України, Міністра закордонних справ України, інших вищих посадових осіб України з урахуванням загальноприйнятих міжнародних норм, правил і традицій, а також національних традицій України [97].

Таким чином, міжнародне співробітництво в системі Міністерства оборони України може мати певні особливості, пов'язані з функціональною компетенцією цього суб'єкта. Проте в цілому воно організовується та здійснюється згідно із загальними й уніфікованими для всіх органів публічної влади адміністративними процедурами міжнародного співробітництва, що ґрунтуються на принципах і нормах міжнародного права та правилах дипломатичного протоколу.

Поряд з цим слід вказати, що будь-яка адміністративна процедура має свою внутрішню структуру, яка становить певну сукупність окремих елементів. Основними складовими адміністративної процедури є стадії, етапи й окремі дії, здійснення яких визначається логікою діяльності суб'єктів влади. Результат попередньої стадії є основою для наступної. Кожній стадії властиві специфічні компоненти: склад суб'єктів правовідносин; інформація, що збирається та використовується; документи, які складаються; рішення, що приймаються (проміжні, остаточні) тощо [11, с. 33; 82, с. 32].

Так, на думку С. Пауло, міжнародне співробітництво можна розглядати як стандартний політичний процес, що включає стадії:

- 1) визначення проблеми та формування порядку денного (ідентифікація певного виклику, визначення його як проблеми, що вимагає здійснення заходів міжнародного співробітництва);

2) переговорних процедур та процедур ухвалення відповідних рішень (як приклад, укладання міжнародного договору, підписання заключного документа тощо);

3) імплементації (упровадження ухвалених рішень, тобто процес їх практичної реалізації);

4) моніторингу відповідності й оцінки (взаємна перевірка сторонами міжнародного співробітництва дотримання взятих на себе зобов'язань та їх виконання) [190, с. 17-20].

У свою чергу, згідно з Інструкцією з організації та здійснення міжнародного співробітництва в системі Міністерства оборони України, затвердженою наказом Міністерства оборони України від 23.07.2021 р. № 218, вбачається, що визначена стадійність відповідних адміністративних процедур міжнародного співробітництва є дещо подібною до вищевказаного та включає етапи: 1) планування; 2) підготовки; 3) реалізації; 4) звітування. Проте вважаємо, що стадійність, наведена за С. Пауло, є більш повною, оскільки охоплює і процедурні аспекти, здійснення яких обумовлюється результатами реалізованого заходу співробітництва.

Планування міжнародного співробітництва передбачає взаємодію між уповноваженими національними й іноземними публічно-владними суб'єктами з метою попереднього визначення термінів, порядку проведення, учасників (виконавців), пріоритетності заходів міжнародного співробітництва, обсягу необхідних ресурсів тощо. У цьому контексті з метою належної організації міжнародного співробітництва розробляються планувальні документи (насамперед плани заходів, цільові програми співробітництва).

Підставами для такого планування можуть бути: міжнародні договори (угоди); програми співробітництва; пропозиції від іноземних держав і міжнародних організацій; пропозиції національних органів міжнародного співробітництва, погоджені відповідними органами іноземних держав; політичні (військово-політичні) вказівки щодо забезпечення реалізації державної політики у сфері національної безпеки тощо.

Водночас суттєво, що забезпечення єдності зовнішньополітичного курсу держави передбачає узгодження органами публічної влади своєї зовнішньополітичної діяльності із Міністерством закордонних справ України [145]. Тому, приміром, зведений план заходів міжнародного співробітництва Міністерства оборони України та Збройних Сил України на наступний рік затверджується Міністром оборони України, а його копія надсилається до Міністерства закордонних справ України [112].

Що ж стосується стадії підготовки, то її процедурна конкретизація, насамперед, залежить від форми заходу міжнародного співробітництва. Проте у будь-якому випадку підготовка до проведення того чи іншого заходу розпочинається завчасно (зазвичай не пізніше ніж за один місяць). Підготовка до проведення позапланового заходу розпочинається невідкладно після досягнення сторонами (їх уповноваженими представниками) консенсусу стосовно всіх значимих питань.

При підготовці до проведення заходів міжнародного співробітництва відповідними уповноваженими суб'єктами враховуються поточні планувальні документи, пропозиції (ініціативи, звернення) іноземних держав, геополітичні обставини, зміни у складі вищих посадових осіб іноземних держав, актуальний стан відносин з конкретною державою, потенційні перспективи міжнародного співробітництва й інші чинники, що можуть свідчити про доцільність або недоцільність проведення заходів міжнародного співробітництва, а також позиція Міністерства закордонних справ України.

На цій стадії уповноважені національні суб'єкти міжнародного співробітництва, відповідно до п. 3 Указу Президента України від 22.12.2021 р. № 671/2021 «Питання координації зовнішньополітичної діяльності держави», зобов'язані погоджувати з Міністерством закордонних справ України (шляхом направлення письмових запитів):

– підготовку закордонних візитів керівників державних органів і візитів іноземних офіційних делегацій в Україну;

– підготовку міжнародних двосторонніх чи багатосторонніх документів незалежно від їх конкретного найменування (договір, меморандум, конвенція, угода, протокол, комюніке, додаток до протоколу тощо) та суб'єктів, з якими укладається такий документ [93].

Загальне організаційне забезпечення з питань підготовки та проведення заходів міжнародного співробітництва в органах публічної влади, як правило, здійснюється спеціальними структурними підрозділами, відповідальними за міжнародне співробітництво. Залежно від органу публічної влади, його сфери відання та зовнішньополітичної активності, таких спеціальних підрозділів у його структурі може бути декілька (відповідно до здійснюваних напрямків міжнародного співробітництва). Так, у структурі Офісу Президента України, зокрема, діють Служба Державного Протоколу та Церемоніалу, Департамент з питань зовнішньої політики та стратегічного партнерства [92]. У структурі Секретаріату Кабінету Міністрів України – Департамент з питань міжнародного співробітництва, Департамент координації міжнародної технічної допомоги, Управління протоколу [110]. У структурі Міністерства оборони України – Департамент міжнародного оборонного співробітництва, Департамент військово-технічної політики, розвитку озброєння та військової техніки [112]. У структурі Міністерства внутрішніх справ України – Департамент міжнародних зв'язків [31] тощо.

Серед основних етапів підготовчої стадії адміністративної процедури міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки можуть бути:

- 1) прийняття рішення про проведення заходу міжнародного співробітництва й інформування іноземної сторони щодо підтвердження проведення такого заходу. Таке рішення приймається керівником органу публічної влади, а в окремих випадках – іншою уповноваженою особою згідно з розподілом функціональних обов'язків (першим заступником, заступником, державним секретарем міністерства тощо), на підставі письмових пропозицій

(як приклад, доповіді, службової або доповідної записки) від структурних підрозділів, відповідальних за міжнародне співробітництво;

2) підготовка змістовної частини заходу міжнародного співробітництва та виконання відповідного документального оформлення (підготовка директив, вказівок, технічних завдань, програм проведення заходу, кошторису витрат).

У відповідному контексті підготовка директив, вказівок і технічних завдань є обов'язковою процедурною вимогою, що передусє участі представників або делегацій України, Кабінету Міністрів України, інших органів публічної влади у заходах міжнародного співробітництва.

Означена підготовка виконується після прийняття рішення про проведення заходу міжнародного співробітництва згідно з вимогами Порядку підготовки проєктів директив, вказівок і технічного завдання для участі у заходах міжнародного характеру та звітів за їх результатами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 04.11.2015 р. № 903, яким передбачається, що:

– директиви готуються для участі у переговорах, що стосуються особливо важливих питань міжнародного співробітництва, а також з метою укладення міжнародних договорів від імені України та Кабінету Міністрів України;

– вказівки готуються з окремих питань порядку денного заходу, що становить особливий інтерес для України (включаючи, зокрема, просування національних інтересів, зміцнення національної безпеки та обороноздатності), а також у разі укладення міжвідомчих договорів України;

– технічне завдання готується для участі у заходах міжнародного співробітництва, зокрема міжнародних конференціях, сесіях органів міжнародних організацій, засіданнях спільних міждержавних комісій тощо [109].

Проєкти директив, вказівок і технічного завдання готуються органом публічної влади, уповноваженим брати безпосередню участь у заходах міжнародного співробітництва, та підлягають затвердженню цим же органом

після погодження з Міністерством закордонних справ України. У разі невідповідності зовнішньополітичному курсу чи офіційній позиції України, зобов'язанням, що випливають із членства у міжнародних організаціях і міжнародних договорів, вимогам нормативно-правових актів у сфері зовнішніх відносин проекти директив, вказівок або технічного завдання повертаються без погодження відповідному органу разом із супровідним листом, в якому зазначаються причини відмови у погодженні або пропозиції щодо доопрацювання проекту [109].

Підготовка програми проведення заходу міжнародного співробітництва розробляється структурним підрозділом органу публічної влади, відповідальним за протокольне забезпечення, згідно з вимогами Указу Президента України від 22.08.2002 р. № 746/2002 «Про Державний Протокол та Церемоніал України». Функції щодо протокольного забезпечення в органі публічної влади можуть покладатися як на структурний підрозділ, що загалом відповідальний за міжнародне співробітництво, так і на спеціальну службу. Прикладом останньої є Служба Державного Протоколу та Церемоніалу Офісу Президента України, Управління протоколу Кабінету Міністрів України, Департамент державного протоколу Міністерства закордонних справ України.

Програма заходу міжнародного співробітництва, що передбачає візит в Україну глави іноземної держави, глави парламенту, глави уряду, міністра закордонних справ іноземної держави, затверджується відповідно Президентом України, Головою Верховної Ради України, Прем'єр-міністром України, Міністром закордонних справ України. У такі програми передбачається проведення переговорів, зустрічей та бесід, офіційного обіду (сніданку, вечері) на честь особи, яка очолює іноземну делегацію (на честь делегації), а також інших заходів з урахуванням побажань глави делегації, рівня та складу делегації [97].

Окрім протокольних аспектів, програма заходу міжнародного співробітництва може передбачати організаційне та матеріально-технічне забезпечення місць проведення заходів, організацію заходів безпеки та охорони

державної таємниці, готельне й автотранспортне забезпечення іноземної делегації, процедури проходження прикордонно-митного контролю, виготовлення необхідної протокольної атрибутики й інформаційних матеріалів, виготовлення та підготовку пам'ятних подарунків, сувенірів тощо [47];

3) організація взаємодії і координації, що передбачає обмін інформацією між суб'єктами міжнародного співробітництва України та іноземної держави, яка є необхідною для забезпечення належного проведення заходів міжнародного співробітництва.

У цьому контексті, як приклад, для підготовки зарубіжного візиту Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України до відповідної іноземної держави відряджається передова група у складі представників структурних підрозділів з питань протоколу відповідно Офісу Президента України, Апарату Верховної Ради України, Секретаріату Кабінету Міністрів України спільно з представниками Управління державної охорони України [97].

Якщо під час проведення заходу міжнародного співробітництва передбачається укладення міжнародних договорів, сторони обмінюються відповідними проєктами, інформаційно-аналітичними й іншими додатковими матеріалами. При цьому варто зазначити, що саме по собі укладення міжнародних договорів у міжнародному праві розглядається як самостійна і складна процедура, що має власні характерні особливості та стадії.

Ураховуючи теорію та практику виокремлюють такі стадії укладення міжнародних договорів: 1) призначення уповноважених осіб для ведення переговорів; 2) подання та перевірка повноважень; 3) узгодження тексту договору; 4) обговорення, ухвалення проєкту договору; 5) установлення автентичності, парафування договору; 6) підписання договору; 7) заява застережень; 8) ратифікація договору; 9) обмін ратифікаційними грамотами та їх депонування; 10) промульгація (опублікування) договору; 11) реєстрація договору; 12) передання ратифікаційних грамот депозитарію. Укладенню договору передують договірні ініціативи (пропозиція однієї держави, групи

держав укласти певний міжнародний договір). Розроблення тексту договору може відбуватися і на переговорах чи спеціально скликаних міжнародних конференціях [19, с. 112].

Серед іншого, маємо відзначити, що процедури, пов'язані з укладенням міжнародних договорів, на відміну від інших, мають достатню правову регламентацію. Так, відповідну міжнародно-правову основу складають Віденська конвенція про право міжнародних договорів (1969 р.), Віденська конвенція про право договорів між державами та міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями (1986 р.), Віденська конвенція про правонаступництво держав щодо договорів (1978 р.). У свою чергу в Україні прийнято:

а) Закон України «Про міжнародні договори України» від 29.06.2004 р. № 1906-IV, який встановлює порядок укладення, виконання та припинення дії міжнародних договорів України;

б) постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок укладення, виконання та денонсації міжнародних договорів України міжвідомчого характеру» від 17.06.1994 р. № 422, якою визначено відповідний адміністративно-процедурний механізм для міжнародних договорів, що укладаються від імені міністерств й інших центральних органів виконавчої влади.

Повертаючись до підготовчої стадії адміністративної процедури міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки, узагальнено можемо сказати, що її закономірним результатом має бути створення всіх необхідних умов для реалізації заходу міжнародного співробітництва.

Стадія реалізації передбачає безпосереднє здійснення заходу міжнародного співробітництва у заздалегідь визначеній формі. Підсумком заходу (візиту, зустрічі, бесіди, переговорів, консультацій, конференції тощо) має бути підписання спільного документа, яким оформлюються домовленості сторін та/або прийняті рішення з питань національної безпеки, а також

визначаються взаємні зобов'язання, наміри, рекомендації та інше. За своєю сутністю такий документ може бути проміжним або заключним.

Підписання заключного документа, як приклад, обов'язково передбачається за результатами державного візиту в Україну глави іноземної держави [99]. Також заключним документом (завершальним актом) можуть оформлюватися результати міжнародних конференцій. До числа заключних документів належать і міжнародні договори, підписанню яких передувала серія переговорних раундів та/або консультацій.

За результатами проведення заходу (заходів) міжнародного співробітництва передбачається звітування, що доцільно розуміти як окрему процедурну стадію. Так, відповідним органом публічної влади чи посадовою особою готується письмовий звіт, який повинен містити відомості про характер і підсумки реалізованого заходу, досягнуті домовленості, висновки та пропозиції щодо використання отриманої інформації та подальших необхідних дій. До звіту додаються копії документів, підписаних з іноземною стороною, а також можуть додаватися інформаційно-довідкові й інші матеріали, отримані під час проведення заходу [109; 112].

Означений звіт подається Міністерству закордонних справ України, а у випадках, передбачених законодавством, – також іншим органам публічної влади чи їх посадовим особам [109].

Щодо останнього, як приклад, звітний документ (у формі доповіді) за підсумками реалізованого заходу, що проводився за участі Міністра оборони України, подається Президенту України шляхом надсилання до Офісу Президента України. Також, якщо захід міжнародного співробітництва передбачав прийом іноземних делегацій, груп або окремих іноземців, про це структурні підрозділи Міністерства оборони України, відповідальні за міжнародне співробітництво, повідомляють Службу безпеки України шляхом надання примірника (копії) відповідного звіту [112].

Іншим прикладом є звітування делегацій і представників України для укладення міжнародного договору України, які повинні подавати Президенту

України чи Кабінету Міністрів України звіт про виконання директив. Такий звіт повинен містити погоджені з Міністерством закордонних справ України висновки та пропозиції щодо наступних дій з укладення міжнародного договору [116]. До такого звіту також додаються проекти планів заходів із забезпечення виконання укладених міжнародних договорів України, досягнутих домовленостей, вироблених документів [93].

Завершальною стадією є імплементація, у рамках якої сторонами міжнародного співробітництва здійснюється практична реалізація (упровадження) досягнутих домовленостей і виконання взятих на себе зобов'язань, закріплених у спільних документах, що були підписані за результатами та підсумками проведеного заходу міжнародного співробітництва. Водночас, на цій стадії і в подальшому, сторонами міжнародного співробітництва може здійснюватися взаємний моніторинг виконання досягнутих домовленостей і виконання взятих на себе зобов'язань.

Так, приміром, Указ Президента України від 22.12.2021 р. № 671/2021 «Питання координації зовнішньополітичної діяльності держави» встановлює, що за підсумками візитів Президента України до іноземних держав та глав іноземних держав в Україну Міністерство закордонних справ України разом із відповідними державними органами готує та подає у десятиденний строк Президентові України узгоджені з Кабінетом Міністрів України плани заходів щодо виконання укладених міжнародних договорів України та досягнутих домовленостей. При цьому персональна відповідальність за належне виконання міжнародних договорів України, інших двосторонніх та багатосторонніх документів, з яких випливають права і зобов'язання України, покладається на керівників державних органів, які відповідно до компетенції забезпечують виконання зобов'язань українською стороною та аналізують виконання іншими сторонами їх зобов'язань за такими договорами і документами [93].

Отже, підсумовуючи викладений матеріал, можемо зробити наступні висновки:

по-перше, адміністративна процедура міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки – це адміністративно-правова категорія, яка окреслює нормативно встановлений порядок здійснення уповноваженими суб'єктами заходів міжнародного співробітництва з метою охорони та захисту національних інтересів від реальних і потенційних загроз.

по-друге, такі адміністративні процедури мають внутрішню структуру, представлену сукупністю окремих елементів – хронологічно впорядкованих стадій. На основі проведеного аналізу встановлено, що адміністративна процедура міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки має п'ять стадій, а саме: 1) планування; 2) підготовки; 3) реалізації; 4) звітування; 5) імплементації;

по-третє, адміністративно-процедурні аспекти міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки (як у цілому, так і частинах його спеціальних напрямків) визначені або доволі поверхово, або ж взагалі не мають ні законодавчих основ, ні предметної регламентації. Такий порядок речей свідчить про незавершеність відповідного правового регулювання та доцільність здійснення додаткових заходів адміністративно-правового забезпечення.

Висновки до розділу 2

1. Зовнішньополітична діяльність здійснюється уповноваженими суб'єктами виключно з метою забезпечення національних інтересів і безпеки України. При цьому спектр суб'єктів вказаної діяльності є розгалуженим. У зв'язку з цим зовнішньополітичний курс держави має реалізовуватися на засадах керованості та єдності.

2. Здійснення загального керівництва міжнародним співробітництвом у сфері забезпечення національної безпеки є прерогативою Президента України, адміністративно-правовий статус якого характеризується функціональною

дуальністю Він, по-перше, самостійно реалізує відповідні заходи міжнародного співробітництва, по-друге, не відносячись до системи органів виконавчої влади, фактично здійснює публічне адміністрування зовнішньополітичною діяльністю держави, що спрямовується на забезпечення єдності зовнішньополітичного курсу держави та скоординованості суб'єктів міжнародного співробітництва.

3. Забезпечення єдності зовнішньополітичного курсу, тобто узгодженості діяльності всієї системи суб'єктів міжнародного співробітництва у сфері зовнішніх зносин, віднесено до виключних повноважень Міністерства закордонних справ України.

4. Основу інституційної сукупності суб'єктів міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки формують державні органи, що наділені спеціальними повноваженнями відповідного спрямування та входять до складу сектору безпеки і оборони України.

5. Види та форми міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки – це сутнісно відмінні, проте взаємопов'язані категорії. Види реалізуються у відповідних формах і позначають конкретизоване міжнародне співробітництво, виокремлене із загального за певною ознакою чи критерієм.

6. Основні види міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки класифіковано за такими критеріями: у залежності від кількості суб'єктів міжнародного співробітництва (двостороннє та багатостороннє), за суб'єктним складом (відомче та міжвідомче), залежно від території (просторової сфери), на якій здійснюється міжнародне співробітництво (універсальне, регіональне, локальне), залежно від особливостей міждержавної взаємодії (стратегічне партнерство, партнерські відносини, тісні добросусідські відносини, прагматичні відносини, союзництво), за напрямками реалізації міжнародного співробітництва (воєнно-оборонне, глобально-безпекове, економічне, інтеграційне, публічно-безпекове, цивільно-безпекове й інше), у залежності від рівня представництва (за участю

глав держав, очільників парламентів, очільників урядів, міністрів закордонних справ та/або органів дипломатичної служби держав, керівників національних органів влади, зокрема інституцій, що входять до складу сектору безпеки та оборони, за участю інших уповноважених органів і посадових осіб, змішане), залежно від основи, що слугує підставою для здійснення міжнародного співробітництва (договірне та бездоговірне), за часовим фактором, тривалістю (короткострокове, довгострокове, безстрокове);

7. Форма міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки – це зовнішній вираз (прояв) заходів його здійснення.

Вищою організаційною варіацією форми є формат, яким позначаються виважені й узгоджені моделі та механізми спільної діяльності держав, що мають конкретно-цільовий характер. Формат є інструментом міжнародного співробітництва, що дозволяє визначити чіткі рамки й умови, згідно з якими здійснюватиметься відповідна спільна діяльність держав. Від його вибору залежить ефективність та результативність міжнародного співробітництва.

8. Форми (формати) міжнародного співробітництва міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки доцільно систематизувати наступним чином: 1) за ознакою універсальності – на універсальні та спеціальні; 2) за рівнем формалізації – на інституційні й неінституційні; 3) у залежності від кількості і складу суб'єктів – на дуальні та мультисторонні.

9. Розглядаючи адміністративні процедури міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки, необхідно виходити із широкого науково-теоретичного підходу до їх розуміння. Це дозволило сформулювати авторську дефініцію цього поняття.

Визначено, що адміністративна процедура міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки – це адміністративно-правова категорія, яка окреслює нормативно встановлений порядок здійснення уповноваженими суб'єктами заходів міжнародного співробітництва з метою охорони та захисту національних інтересів від реальних і потенційних загроз.

10. Адміністративні процедури міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки є внутрішньо структурованими, тобто представлені сукупністю хронологічно впорядкованих стадій, а саме:

1) стадією планування – передбачає взаємодію між уповноваженими вітчизняними й іноземними публічно-владними суб'єктами з метою попереднього визначення термінів, порядку і програм проведення, учасників (виконавців), пріоритетності заходів міжнародного співробітництва, обсягу необхідних ресурсів тощо;

2) стадією підготовки – передбачає завчасне виконання сторонами підготовчих дій, необхідних для проведення (реалізації) певного заходу міжнародного співробітництва. До основних етапів цієї стадії належать: а) прийняття рішення про проведення заходу міжнародного співробітництва й інформування іноземної сторони щодо підтвердження проведення такого заходу; б) підготовка змістовної частини заходу міжнародного співробітництва та виконання відповідного документального оформлення (підготовка директив, вказівок, технічних завдань, програм проведення заходу, кошторису витрат); в) організація взаємодії і координації, що передбачає обмін інформацією між суб'єктами міжнародного співробітництва України та іноземної держави, яка є необхідною для забезпечення належного проведення заходів міжнародного співробітництва;

3) стадією реалізації – передбачає безпосереднє здійснення заходу міжнародного співробітництва у заздалегідь визначеній формі (візит, зустріч, бесіда, переговори, консультація, конференція тощо). Результатом і підсумком такого заходу має бути підписання спільного документа, яким оформлюються домовленості сторін та/або прийняті рішення з питань національної безпеки, а також визначаються взаємні зобов'язання, наміри, рекомендації та інше;

4) стадією звітування – передбачає підготовку відповідним органом публічної влади чи посадовою особою звітної документації за результатами проведеного заходу міжнародного співробітництва. У звітах відображаються відомості про характер і підсумки реалізованого заходу, досягнуті

домовленості, висновки та пропозиції щодо використання отриманої інформації та подальших необхідних дій;

5) стадією імплементації – передбачає діяльність сторін міжнародного співробітництва з метою практичної реалізації (упровадження) досягнутих домовленостей і виконання взятих на себе зобов'язань, закріплених у спільних документах, що були підписані за результатами та підсумками проведеного заходу міжнародного співробітництва.

11. Станом на сьогодні належні правові засади, у тому числі адміністративно-процедурні, здійснення міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки (як у цілому, так і частинах його спеціальних напрямків) на національному рівні системно не сформовані. Ці питання регламентуються фрагментарно та доволі поверхово, що дає підстави констатувати незавершеність відповідного правового регулювання та потребу у додаткових заходах адміністративно-правового забезпечення.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЗДІЙСНЕННЯ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

3.1 Глобальний геополітичний контекст як визначальний чинник розвитку та спрямованості адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки

Станом на сьогодні не викликає сумнівів, що становлення України як суверенної, незалежної, демократичної держави нерозривно пов'язане із забезпеченням її національної безпеки. Водночас досягти останнього без провадження активної зовнішньополітичної діяльності фактично неможливо. Будь-які зусилля держави, спрямовані на утвердження всього спектру власних національних інтересів в умовах відірваності від системи міжнародних безпекових відносин та/або без урахування поточних геополітичних тенденцій, є заздалегідь марними.

Проголошуючи Декларацію тисячоліття Організації Об'єднаних Націй (2000 р.), світові лідери висловили цілковиту впевненість, що завдяки спільним злагодженим зусиллям держав у наступні роки людству вдасться досягти суттєвого прогресу в напрямках забезпечення миру, безпеки, роззброєння, прав людини, демократії і належного врядування. Тому вони, зокрема, закликали до формування глобального партнерства з метою розвитку та досягнення вказаних цілей [194]. Проте всього через рік після проголошення вказаної Декларації (11.09.2001 р.) на території Сполучених Штатів Америки було здійснено найбільший в історії за кількістю жертв терористичний акт, що сколихнув світ та, окрім цього, продемонстрував вразливість системи колективної безпеки. У зв'язку з цим, у Доповіді Групи

високого рівня з питань загроз, викликів і змін «Більш безпечний світ: наша спільна відповідальність» (2004 р.) констатувалося, що загрози не мають кордонів. Вони, як ніколи раніше, стають взаємопов'язаними так, що загроза для одного є загрозою для всіх. Взаємна вразливість слабких і сильних стає очевидною. Масштабний терористичний акт, здійснений у будь-якому місці розвинутої країни, матиме катастрофічні наслідки для добробуту мільйонів людей у країнах, що розвиваються. Аналогічно цьому, безпека найбагатшої держави може залежати від здатності найбіднішої держави стримувати поширення нової інфекційної хвороби [177, с. 14].

У Доповіді Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй «До більшої свободи: на шляху до розвитку, безпеки та прав людини для всіх» (2005 р.), у свою чергу, наголошувалося, що у нашому світі, де загрози та виклики є взаємозалежними, кожна країна зацікавлена у тому, щоб реагувати на них ефективно. Тому досягти відповідного забезпечення можливо лише шляхом сталого і глобального міждержавного співробітництва. Таке співробітництво стане здійсненим виключно тоді, коли кожна країна у своїй політиці враховуватиме потреби не лише своїх громадян, а й потреби всіх інших людей. Вказаний тип співробітництва не лише відповідає інтересам кожного, але й засвідчує загальну приналежність до людського роду [182, с. 6-7]. Незважаючи на те, що наведені твердження були висловлені майже двадцять років тому, вони залишаються вкрай актуальним сьогодні.

Так, у Річному звіті Міжнародного валютного фонду «Стійкість перед викликами змін» (2024 р.) зазначається, що наразі ми як ніколи потребуємо глобального співробітництва для того, щоб упоратися з тенденціями, котрі торкаються і стосуються нас всіх, – від змін клімату до революції штучного інтелекту [191]. Проте концепція глобального міждержавного співробітництва заради добробуту всіх і кожного все ще залишається недосяжною. Геополітичні та гео економічні амбіції окремих держав, прагнення до реалізації яких супроводжується нехтуванням норм міжнародного права та національних

інтересів інших країн, унеможлиблюють консолідацію всієї світової спільноти і підривають систему міжнародної безпеки.

Загалом вихідні засади безпекового світоустрою, сформовані під егідою Організації Об'єднаних Націй, здавалося б складно піддати сумніву, зважаючи на їх об'єктивність та свого роду аксіоматичність. Проте численні деструктивні обставини, що мали місце протягом останнього десятиліття, засвідчують протилежне. Так, навіть до подій 24.02.2022 р., початку широкомасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України, було зрозуміло, що створена після Другої світової війни система міжнародної безпеки вже не спроможна ефективно відповідати на виклики сучасності. Власне це і було констатовано у Стратегії національної безпеки України, затвердженій Указом Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020 [146], а також відзначалось значною кількістю вітчизняних та зарубіжних фахівців.

Зокрема, посягання Російської Федерації на суверенітет і територіальну цілісність сусідніх держав, передусім Грузії, Молдови й України, спостерігалися не один рік. Проте реакція з боку демократичних держав і міжнародних організацій, відповідальних за мир та безпеку, на відверті порушення норм міжнародного права й маніпулювання демократичними цінностями до цього часу була вкрай слабкою. Політика умиротворення агресора та символічні санкції не стали на заваді агресивним планам Кремля, що згодом призвело до розширення формату гібридної агресії Російської Федерації та повномасштабного вторгнення в Україну [130].

З початком російської агресії проти України (2014 р.) геополітична і безпекова ситуація в європейському регіональному контексті принципово змінилася практично в усіх вимірах. Вона характеризувалася виникненням «вакууму безпеки», що утворився внаслідок нівелювання договірно-правових основ архітектури європейської безпеки через грубе порушення норм міжнародного права та всього комплексу Гельсінських і низки інших міжнародних угод. Європейський Союз, сконцентрований на засобах «м'якої сили», опинився в ситуації застосування Російською Федерацією «жорсткої

сили» і комбінування воєнних і цивільних засобів під час гібридної війни [133, с. 449-450]. Проте так і не спромігся на ефективні контрзаходи для стабілізації безпекової ситуації в регіоні. Відповідні обставини продемонстрували неефективність і кволість як регіональної, так і глобальної систем міжнародної безпеки.

За таких обставин слушним є твердження О. Гусар про те, що у міжнародних зносинах позитивістський критерій правомірності не забезпечив міжнародне право адекватними засобами ефективного реагування на рішення й дії будь-якої держави, яка грубо й системно порушує інтереси міжнародного співтовариства, інших держав та їхніх чи й власних громадян [28, с. 321]. Такий порядок речей виявився екзистенційно небезпечним саме для нашої держави. Міждержавні системи та механізми міжнародної колективної безпеки, учасником яких є Україна, включаючи безпекові гарантії, передбачені за так званим Будапештським меморандумом [68], не завадили Російській Федерації з 2014 року вести проти України гібридну війну, а у 2022 році розпочати широкомасштабну збройну агресію.

Означений акт воєнної агресії підірвав європейську і глобальну безпеку, вкрай негативно вплинув на світову економіку, енергетичну та продовольчу безпеку, спричинив наймасштабнішу хвилю міграції в Європі з часів Другої світової війни [36, с. 5]. У спеціальному дослідженні Міжнародного валютного фонду вказується, що, окрім людських страждань і гуманітарної кризи, вторгнення Російської Федерації до України призвело до прискорення інфляції та сповільнення світового економічного росту, а також загалом викликало потрясіння і негативні наслідки для кожної країни світу [183]. При цьому суттєво, що наслідки російсько-української війни насамперед деструктивно впливають на недостатньо розвинені економічні ринки, адже саме для них інфляція та зростання світових цін на сировину є найбільш відчутним [180].

Водночас війна спричинила процес кардинальної трансформації безпекової політики Європейського Союзу, Організації Північноатлантичного договору (НАТО) й провідних західних держав, які зрештою збагнули загрозу

путінського режиму для всього демократичного світу [36, с. 5]. У цьому ж контексті історично нейтральні Швеція та Фінляндія, усвідомлюючи поточні загрози для національної безпеки, прийняли рішення стати членами Організації Північноатлантичного договору (НАТО). Тому повномасштабна війна в Україні, як відзначає Г. Палій, уже спричинила і швидкі та докорінні зміни в архітектурі європейської безпеки, зокрема в регіоні Балтійського моря, що у зв'язку з розширенням території євроатлантичної спільноти має стратегічне значення в регіональному і континентальному вимірах [84, с. 136].

Враховуючи вищевказане, погоджуємося з думкою В. Горбуліна, що зовнішня та безпекова політика України має передбачати можливості задля формування Балто-Чорноморської підсистеми міжнародної безпеки і співробітництва з метою активізації процесів європейської та євроатлантичної інтеграції, організації спільної протидії імперським амбіціям Російської Федерації, врегулювання локальних конфліктів і подолання їх наслідків [133, с. 455]. Тому реалізація означеного обумовлює провадження відповідними державами виваженої зовнішньополітичної діяльності із застосування різноманітних форм консолідованого міжнародного співробітництва.

Іншим прикладом є трансформація світового порядку у контексті Індотихоокеанського регіону. Так, унаслідок широкомасштабної російсько-української війни: по-перше, виникли передумови для посилення на світовій арені ролі Китаю на тлі ослаблення Російської Федерації; по-друге, існують об'єктивні ризики для посилення конкуренції між Індією та Китаєм; по-третє, Центральна Азія стає зоною активної стратегічної конкуренції, де внаслідок втрати Російською Федерацією своїх позицій посилиться суперництво інших гравців за вплив та ресурси; по-четверте, зростають темпи мілітаризації на теренах материкової частини Індотихоокеанського регіону й островних держав, насамперед ідеться про Японію [27].

Таким чином, зокрема, виокремлені обставини підтверджують те, що російсько-українська війна стала каталізатором змін щодо трансформації

існуючого світового порядку. Разом з цим, як зазначає, Г. Ситник, стало очевидно, що спроби вибудувати глобальну систему безпеки після розпаду СРСР під гаслами реалізації принципу пошуку компромісу національних інтересів (пошуку їх балансу) зазнали фіаско. Тому на порядку денному стоїть питання щодо спроможності політичних еліт адекватно реагувати на очевидні загрози глобальній та національній безпеці [136, с. 60-61]. У зв'язку з цим, політики з питань національної безпеки чи безпекові концепції ключових міжнародних інституцій (Організації Північноатлантичного договору (НАТО), Європейського Союзу) і демократичних держав (Сполучених Штатів Америки, Великої Британії, Німеччини, Франції, Японії та ін.) зазнають або вже зазнали якісних змін внаслідок адаптованих поглядів на міжнародне безпекове середовище. Відображенням цього слугують оновлені стратегічні документи окреслених інституцій і держав.

У цьому контексті, як приклад, новий стратегічний документ Сполучених Штатів Америки – Стратегія національної безпеки (2022 р.) – визначає двох основних суперників та пропонує напрями політики: випередити Китайську Народну Республіку і стримати Російську Федерацію, адже вони продукують різні виклики. Росія є безпосередньою загрозою для вільної, відкритої міжнародної системи, а Китай – єдиною державою, що має потенціал до змін міжнародного порядку. Також у Стратегії вказується, що Сполучені Штати Америки й надалі всебічно підтримуватимуть Україну у боротьбі проти агресії Російської Федерації та сприятимуть консолідації світової спільноти у цьому напрямі [186].

У позачерговому Стратегічному звіті Франції (2022 р.), документі, який закріплює військову доктрину країни до 2030 р., Російська Федерація вже фігурує як деструктивна сила, що порушила світовий порядок і прагне переписати історію. Водночас у документі простежується чітке усвідомлення поточного міжнародного безпекового середовища. Зокрема, вказується, що донедавна відносно стримана ядерна багатополярність може набути дерегульованої форми. У свою чергу наголошується, що Франція залишається

єдиною ядерною державою у Європейському Союзі, а тому має необхідний потенціал стримування [72, с. 7].

В оновленій Стратегічній концепції НАТО – 2022 визначаються три основоположних завдання інституції, а саме: 1) стримування і оборона; 2) запобігання і врегулювання криз; 3) безпека шляхом співпраці. Ці завдання є взаємодоповнюючими і слугують забезпеченню колективної оборони і безпеки усіх держав Альянсу. Також документ відбиває докорінні зміни в оцінці стратегічного безпекового середовища. Євроатлантичний простір вже не визначають як мирний, а Російська Федерація вказується як агресор, що порушує норми і принципи порядку у галузі безпеки в Європі, та є найбільш значною і прямою загрозою безпеці держав-членів Альянсу, миру і стабільності в євроатлантичному регіоні. Відзначається вірогідність нападу, здатного порушити суверенітет і територіальну цілісність держав-членів Альянсу [188].

Серед іншого, у контексті нашого дослідження, суттєвим є те, що Стратегічна концепція НАТО – 2022 акцентує увагу на важливості забезпечення безпеки на основі співробітництва. Так, у документі констатується невіддільність безпеки держав-членів Альянсу від держав, які претендують на вступ до нього. Проголошується курс на активізацію співробітництва з державами, які прагнуть вступити до НАТО, та надання їм допомоги задля підвищення стійкості і розбудови власних спроможностей [188]. При цьому суттєво, що роль безпеки на основі міждержавного співробітництва все ще відзначається вітчизняними та зарубіжними дослідниками як ключовий принцип забезпечення міжнародної безпеки в епоху після закінчення холодної війни [175, с. 43].

Отже, частково підсумовуючи вищевикладене, можемо зазначити, що наразі глобальний безпековий вимір, складовими якого є національні безпеки кожної окремо взятої держави, характеризується високим рівнем невизначеності та зростанням геополітичної напруженості. Збільшення кількості та різноманітності глобальних загроз ставить перед державами

завдання щодо повноцінного забезпечення національної безпеки як власними силами, так і шляхом посиленого міжнародного співробітництва. Останнє, у свою чергу, вимагає наявності розвинутого адміністративно-правового механізму.

В аналітичних дослідженнях Центру Разумкова зазначається, що динамічна картина різнорівневих зовнішніх процесів, які прямо чи опосередковано впливають на Україну, включає: 1) глобальний конфлікт демократичного світу і табору авторитарних країн; 2) девальвацію безпекових міжнародних структур; 3) протистояння США-Китай; 4) внутрішньополітичні процеси в США; 5) ескалацію війни на Близькому Сході; 6) вибори у країнах-партнерах і міжнародних інституціях; 7) низку регіональних подій і конфліктів [41; 42].

Погоджуючись з вищевказаним, доцільно деталізувати аспекти щодо поляризації світу на табори демократичних та авторитарних країн і девальвації міжнародних безпекових інституцій.

Так, наразі не викликає сумнівів, що широкомасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України, а також деякі інші кризові події, зумовили поляризацію світової спільноти на два блоки – союз демократичних держав (на чолі зі Сполученими Штатами Америки та Європейським Союзом) та союз автократичних держав (Росія, Китай, Північна Корея, Білорусь, Іран, Сирія та ін.). По суті, як зазначає В. Юрчишин, відбулося затвердження двох цивілізаційних угруповань – демократичного та автократичного [21, с. 66]. При цьому, загалом убачається, що ескалація конфронтації на рівні «демократія-авторитаризм» визначатиме особливості та динаміку світових безпекових тенденцій у найближчій перспективі [41, с. 5]. Тому цілком закономірно, що зовнішньополітична діяльність України має здійснюватися з урахуванням означеного.

У свою чергу, зі сторони України важливішою є поляризація світової спільноти у залежності від позиції та ставлення конкретних держав до російської агресії. Тобто на тих, хто: а) всіляко підтримує нашу державу,

засуджує дії Російської Федерації, вживає заходів з метою протидії їй та притягнення до юридичної відповідальності; б) відкрито, прямо чи опосередковано підтримує Російську Федерацію та її дії; в) займає нейтральну позицію. У цьому контексті погоджуємося із твердженням Д. Чопика та М. Бігус про те, що формування позиції щодо України стало своєрідним ідентифікатором за шкалою «свій-чужий» [170, с. 212]. Водночас чітке усвідомлення окресленої градації є об'єктивно необхідним, адже дозволяє визначати цільові вектори міжнародного співробітництва та формулювати зовнішньополітичні завдання щодо посилення (інтенсифікації), розвитку чи налагодження взаємодії з державами, здатними вплинути на захищеність національних інтересів України. У цьому ж контексті важливим питанням має стати налагодження прагматичного співробітництва з державами, які задекларували свою нейтральність щодо російсько-української війни, з метою трансформації їх позицій на проукраїнські.

Іншим важливим фактором, що за поточних умов детермінує міжнародне співробітництво у сфері забезпечення національної безпеки, є фактичне знецінення безпекових міжнародних структур та криза міжнародної (глобальної) безпеки. Як зазначалось попередньо, російсько-українська війна засвідчила неспроможність глобальних і регіональних безпекових інституцій в частині запобігання та дієвої протидії глобальним загрозам і викликам.

Так, парадоксальним приміром є те, що діяльність ключової безпекової структури – Ради Безпеки ООН – на українському напрямі заблокована країною агресором. Де-факто Росія перетворила цю інституцію на «дискусійний майданчик», трибуну для маніпуляцій, розповсюдження недостовірної та сфабрикованої інформації [41, с. 5]. Відтак Організація Об'єднаних Націй є фактично «паралізованою» у зв'язку з наявністю у Російської Федерації права вето щодо рішень Ради Безпеки. Таким чином, наразі постають цілком закономірні питання щодо життєздатності інституційної системи Організації Об'єднаних Націй та можливості її реформування.

У пропозиціях щодо проведення потенційних реформ Організації Об'єднаних Націй найбільший акцент робиться на таких аспектах як: збільшення кількості постійних членів Ради Безпеки ООН, радикальний перегляд практики застосування права вето, кардинальна зміна підходів до здійснення ключових напрямів діяльності ООН, наприклад миротворчої діяльності [25, с. 58]. На нагальності і пріоритетності реформування процедури застосування права вето було наголошено Президентом України В. Зеленським під час на засіданні Ради Безпеки ООН від 20.09.2023 р., яким запропоновано три відповідних кроки: 1) надати Генеральній Асамблеї ООН реальну можливість долати вето; 2) розширити представництво націй у складі Ради Безпеки ООН; 3) розробити систему запобігання та раннього реагування на агресію, спрямовану проти територіальної цілісності та суверенітету держав [39]. У цьому ж контексті принагідно відзначити, що вжиття заходів, спрямованих на реформування Ради Безпеки ООН, визначено одним із кроків у Плані пріоритетних дій Уряду на 2024 рік, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.02.2024 р. № 137-р [94]. Відтак, Україна повинна й надалі здійснювати заходи міжнародного співробітництва задля активізації трансформаційних перетворень провідних міжнародних організацій з питань безпеки, насамперед Ради Безпеки ООН.

Своєю чергою, у кризовому стані також перебуває Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ). Як і у випадку з Радою Безпеки ООН, її діяльність із зупинення війни на континенті паралізована країною-агресором. Росія використовує членство в ОБСЄ для здійснення інформаційних диверсій, виправдання агресії, для підриву ефективності та руйнування цієї організації зсередини [41, с. 6]. До цього ж можна додати й те, що гуманітарні місії Міжнародного комітету Червоного Хреста не мають доступу до окупованих територій, а Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ) де-факто позбавлена контролю над ситуацією довкола захопленої російськими військами Запорізької АЕС [155, с. 95].

Зважаючи на означене вище, вмотивованими є твердження вітчизняних дослідників про те, що на тлі безпорадності багатьох міжнародних інституцій пряма взаємодія між державами є чи не найбільш оперативним і дієвим засобом попередження суттєвих наслідків збройних конфліктів міжнародного і неміжнародного характеру [144; 24]. Своєю чергою, у Щорічній доповіді Мюнхенської безпекової конференції (2024 р.) також відзначається негативна динаміка глобального співробітництва та, як наслідок, констатується, що звичний порядок міжнародного співробітництва виявився неефективним і більше не забезпечує вирішення нових політичних криз [83; 185]. У зв'язку з цим, простежується поступова трансформація базових організаційних засад здійснення міжнародного співробітництва в сферах безпеки й оборони. Зокрема, започатковується та/або відроджується все більше форматів дво-, трьохстороннього міжнародного співробітництва держав, пов'язаних спільними кордонами, формуються нові регіональні коаліції (союзи), а також утверджується неінституалізований полюс безпеки (про що зазначалось у підрозділі 2.2).

У рамках означеного важливим завданням є вдосконалення національного адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки, зокрема в частинах його концептуального та нормативно-правового забезпечення. Так, по-перше, відносно досліджуваної проблематики давно назрілою потребою є оновлення й актуалізація двох базових документів довгострокового планування – Стратегії національної безпеки України та Стратегії зовнішньополітичної діяльності України. Функціонування України в умовах воєнного стану вимагає визначеності державної політики у сфері національної безпеки. Цілі, завдання й основні напрямки зовнішньополітичної діяльності держави щодо забезпечення національної безпеки мають відповідати поточним викликам і повинні отримати нормативно-правову фіксацію. По-друге, як зазначалося у підрозділі 2.3, існує необхідність розширеного законодавчого врегулювання основних засад здійснення міжнародного

співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки та, зокрема, окреслення основ інституту стратегічного партнерства з огляду на його критичну важливість як в умовах війни, так і в подальшому поствоєнному періоді.

З іншого боку, зокрема В. Горбулін, ще до початку повномасштабного російського вторгнення наголошував, що єдиним ефективним шляхом вирішення гострих безпекових проблем, які постали перед Україною, є кардинальне нарощування власних оборонних і безпекових потужностей і продовження активної інтеграції з євроатлантичною системою колективної безпеки [133, с. 464]. Б. Парахонський та Г. Яворська, враховуючи глобальний геополітичний контекст і відсутність дієвих міжнародних інститутів, теж вважають, що кожна країна має дбати про власну безпеку самотужки або в складі інтегрованого угруповання держав, а також допускають третій варіант – покладання на протекцію з боку великої держави [88, с. 13]. Г. Лорткіпанідзе найефективнішими напрямками забезпечення національної безпеки вважає внутрішній розвиток системи безпеки й оборони та міждержавні форми співпраці [64, с. 160].

У цьому ж контексті принагідно підтримуємо думку про те, що держави у міжнародній системі не є цілком самодостатніми одиницями, але функціонують як елементи цілісності вищого рівня. Відносини між ними значною мірою визначені характером побудови системи, прийнятими правилами та кодами поведінки. Взаємодія таких суб'єктів відбувається за певними закономірностями – правилами протистояння або співробітництва [87, с. 164]. Тому вважаємо, що питання вибору між нарощуванням власних оборонно-безпекових потужностей і здійсненням відповідного міжнародного співробітництва загалом не повинно мати місця, адже ці два напрямки, по суті, є обов'язковими для будь-якої держави, що дбає про власну національну безпеку та/або зацікавлена у вигідному геополітичному позиціонуванні.

Також доцільно зазначити, що забезпечення національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного та взаємовигідного співробітництва з

членами міжнародного співтовариства – це ключова засада зовнішньої політики України [101]. Тож підстави (як нормативно-правові, так і політичні, економічні тощо) для послаблення активності зовнішньополітичної діяльності України наразі не простежуються. Навпаки, під час широкомасштабної агресії Російської Федерації проти України окреслилася стійка тенденція, коли заходи міжнародного співробітництва за участю глав чи іншого вищого керівництва провідних держав і міжнародних інституцій стали звичною практикою. Відповідні обставини свідчать про геополітичні зсуви в напрямку утвердження якісно нового статусу України на міжнародній арені.

Водночас доцільно зауважити, що процеси геополітичного позиціонування не матимуть належного результату, якщо українська сторона проявлятиме інертність та покладатиметься на ефект тимчасової прихильності зі сторони іноземних держав, обумовлений фактором широкомасштабної збройної агресії. Для того, щоб посісти чільне місце в системі майбутнього світоустрою, Україна повинна утримувати високі темпи здійснення міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки. Реалізація останнього, у свою чергу, потребуватиме модернізації системи забезпечення зовнішніх відносин та комплексного нарощування власних спроможностей, зокрема економічних, з метою становлення у якості стратегічного партнера для інших держав.

Враховуючи актуальний геополітичний контекст, у процесі розвитку і зміцнення стратегічного партнерства України з країнами світу визначальними пріоритетами міжнародного співробітництва залишатимуться: 1) забезпечення підтримки світовою спільнотою української «Формули миру»; 2) акумуляція зовнішньої воєнної допомоги для опору російській інтервенції; 3) зміцнення та розширення санкційного тиску проти Російської Федерації, сприяння її міжнародній ізоляції; 4) прискорення європейської та євроатлантичної інтеграцій; 5) здобуття безпекових гарантій; 6) відбудова України, її економічне відновлення тощо [37, с. 12-19].

Окрім іншого, важливе стратегічне значення мають питання інтеграції до Європейського Союзу й Організації Північноатлантичного договору (НАТО). Означені пріоритети, як у найближчій часовій перспективі, так і в подальшому, детермінуватимуть спрямованість міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки та сприятимуть його комплексному розвитку. Реалізація цих стратегічних курсів є і залишатиметься запорукою для сталого розвитку України у майбутньому.

У свою чергу, зважаючи на потенційну тривалість інтеграційних процесів, одним із головних завдань для України стає отримання не фіктивних (на кшталт тих, що передбачалися так званим Будапештським меморандумом), а реальних безпекових гарантій вже зараз. Цілком закономірно, що ключовим інструментарієм у цьому контексті є міжнародне безпекове співробітництво.

Так, 12.07.2023 р. лідерами G7 – Канади, Франції, Німеччини, Італії, Японії, Великої Британії, Сполучених Штатів Америки, а також президентами Європейської ради та Європейської комісії, була оприлюднена Спільна декларація про підтримку України [143]. У вітчизняному інформаційному просторі цей документ трактується як факт засвідчення довгострокових гарантій безпеки й економічної підтримки для України. Проте насправді нічого спільного із категорією «безпекові гарантії» він не має. Юридична сутність зазначеної Декларації мінімальна та стосується насамперед політичних безпекових зобов'язань і домовленостей. Водночас її суттєвим аспектом є передбачення процесу формалізації таких домовленостей шляхом укладання двосторонніх безпекових угод. Наразі відповідні угоди вже укладено з Великою Британією, Німеччиною, Францією, Сполученими Штатами Америки, Канадою, Японією та іншими державами.

Деякими фахівцями вказується, що процес укладення двосторонніх безпекових угод має стратегічно важливе значення для України – формується система юридично зобов'язуючих двосторонніх міждержавних угод у сфері безпеки з країнами світу, яка забезпечуватиме довгострокову, гарантовану воєнну та фінансово-економічну підтримку і допомогу Україні у протистоянні

російській агресії та сприятиме перемозі у війні [37, с. 17]. У свою чергу ми погоджуємося з позицією І. Тодорова, який зазначає, що всі згадані угоди набували чинності безпосередньо після підписання, тобто вони не потребували ратифікації у парламентах. Отже, це передусім політичні, а не юридичні домовленості. Вони не відповідають вимогам Закону України «Про міжнародні договори України» та Міжнародної конвенції про право міжнародних договорів (1969 р.), яка вимагає обов'язкового дотримання національних конституційних норм щодо ратифікації. Показово, що всі ці угоди опубліковані на сайті Президента України, а не Верховної Ради, Кабінету Міністрів чи Міністерства закордонних справ [153, с. 178-179]. Попри це на рівні вищого керівництва нашої держави продовжуються висловлюватися твердження, що такі угоди закріплюють «гарантії безпеки» для України.

Враховуючи вищевикладене, вважаємо, що реалізація Спільної декларація про підтримку України є безумовно значимим вектором міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки, проте українська сторона зобов'язана акцентувати свої зусилля на отриманні реальних (працюючих) безпекових гарантій. Останнє є принциповим, адже має екзистенційне значення у комплексному державному вимірі. Відтак, з огляду на глобальний геополітичний контекст, убачається, що найперспективнішим напрямком міжнародного співробітництва, спрямованого на забезпечення довгострокових і сталих безпекових гарантій, доцільно визначити набуття повноправного членства в Організації Північноатлантичного договору (НАТО).

Отже, узагальнюючи викладений матеріал, можемо зробити висновок, що глобальний геополітичний контекст є складним і системним явищем, яке детермінує розвиток і спрямованість адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки. Відповідний контекст формується під впливом як довготривалих, так і короткострокових тенденцій, а також характеризує позиціонування та поточну

розстановку суб'єктів міжнародних відносин крізь призму їх реального впливу на світові процеси.

Стосовно процесів розвитку адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки глобальний геополітичний контекст набуває статусу визначального чинника. Збройні конфлікти, гібридні війни, міжнародний тероризм, кіберзагрози, загострення і зростання міждержавної конкуренції, боротьба провідних держав за домінування тощо не лише впливають на внутрішню безпеку кожної окремої країни, а й визначають загальні напрямки безпекових тенденцій. Україна як держава, що знаходиться на перетині геополітичних інтересів, вимушена адаптуватися до нових реалій, враховувати національні інтереси країн-союзників, глобальні і регіональні фактори у своїй зовнішньополітичній діяльності. Водночас важливе геополітичне та геостратегічне місце України у міжнародних процесах, у свою чергу, зобов'язуватиме союзних держав до аналогічних зворотних дій.

Наразі глобальний безпековий вимір, складовими якого є національні безпеки кожної окремо взятої держави, характеризується високим рівнем невизначеності та зростанням геополітичної напруженості. Збільшення кількості та різноманітності глобальних загроз ставить перед державами завдання щодо повноцінного забезпечення національної безпеки як власними силами, так і шляхом посиленого міжнародного співробітництва. При цьому питання вибору між нарощуванням власних оборонно-безпекових потужностей і здійсненням відповідного міжнародного співробітництва загалом не повинно мати місця, адже ці два напрямки, по суті, є обов'язковими для будь-якої держави, що дбає про власну національну безпеку та/або зацікавлена у вигідному геополітичному позиціонуванні.

Російсько-українська війна стала каталізатором змін, спрямованих на трансформацію існуючого світового порядку. Тому саме Україна повинна зайняти чільне місце у процесах формування оновленої архітектури світоустрою. Водночас реалізація останнього потребує провадження активної

зовнішньополітичної діяльності, що, у свою чергу, неможливо без ефективно функціонуючого адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки.

У відповідному контексті проведені дослідження засвідчує, що розвиток і спрямованість адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки визначаються насамперед глобальним геополітичним контекстом, згідно з яким:

1) цільові вектори міжнародного співробітництва щодо інтенсифікації, розвитку чи налагодження взаємодії з державами, здатними вплинути на захищеність національних інтересів, доцільно визначати з огляду на їх позиції та ставлення до російської агресії проти України;

2) важливим зовнішньополітичним завданням має стати налагодження прагматичного міжнародного співробітництва з державами, які задекларували свою нейтральність щодо російсько-української війни, з метою трансформації їх позицій на проукраїнські;

3) одним із пріоритетних напрямків міжнародного співробітництва має стати трансформація провідних міжнародних безпекових інституцій, насамперед Ради Безпеки ООН, оскільки російсько-українська війна засвідчила неспроможність глобальних і регіональних безпекових інституцій в частині запобігання та дієвої протидії глобальним загрозам і викликам;

4) утвердження чільного місця України в системі майбутнього світоустрою, потребує модернізації системи забезпечення зовнішніх відносин та комплексного нарощування власних спроможностей;

5) стратегічне значення для України мають питання інтеграції до Європейського Союзу й Організації Північноатлантичного договору (НАТО), що як у найближчій часовій перспективі, так і в подальшому, мають детермінувати спрямованість і розвиток зазначеного адміністративно-правового механізму;

б) адміністративно-правовий механізм міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки потребує удосконалення в частинах

його концептуального та нормативно-правового забезпечення. Зокрема, назрілими є питання щодо оновлення й актуалізація двох базових документів довгострокового планування – Стратегії національної безпеки України та Стратегії зовнішньополітичної діяльності України, а також стосовно окреслення правових основ інституту стратегічного партнерства.

3.2 Розвиток адміністративного законодавства в частині вдосконалення адміністративно-правового регулювання організації та здійснення міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки

Проведене дослідження засвідчило, що вітчизняний адміністративно-правовий механізм міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки не позбавлений недоліків. Попри критичну важливість в сучасних умовах глобальної безпекової невизначеності, він залишається системно несформованим, що, насамперед, детерміновано відсутністю комплексного нормативно-правового забезпечення. У зв'язку з цим, вироблення пропозицій щодо розвитку адміністративного законодавства в частині удосконалення адміністративно-правового регулювання організації та здійснення міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки є закономірним заключним етапом нашого дослідження.

Перш за все у відповідному контексті доцільно зосередити увагу на питанні основних концептуальних засад. У сфері забезпечення національної безпеки вони формуються у рамках спеціального процесу планування та закріплюються у відповідних планувальних документах, ключовими з-поміж яких є стратегії. Останні мають основоположне значення, адже визначають шляхи формування та реалізації державної безпекової політики як у середньострокових, так і довгострокових перспективах.

Концептуальні політичні документи, зокрема стратегії національної безпеки, як зауважують О. Резнікова та С. Сьомін, мають особливе значення для системи забезпечення національної безпеки будь-якої країни. Такі документи висвітлюють систему офіційних поглядів на роль та місце держави в сучасному світі, її національні цінності, інтереси і цілі, а також сили, засоби й способи попередження та знешкодження зовнішніх і внутрішніх загроз. Положення зазначених стратегічних документів, зазвичай, є базою для захисту національних інтересів, розробки окремих концепцій і доктрин забезпечення національної безпеки в міжнародній, військовій, економічній, соціальній, екологічній, інформаційній та інших сферах [131, с. 3]. Водночас, як неодноразово відзначалося у попередніх підрозділах нашого дослідження, саме оновлення й актуалізація базових концептуальних документів (стратегій національної безпеки та зовнішньополітичної діяльності) є нагальним завданням у напрямку вдосконалення національного адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки.

Відсіч і протидія широкомасштабній збройній агресії Російської Федерації наразі мають найвищий пріоритет для України та Українського народу. Ці виключні обставини вимагають визначеності державної політики у сфері забезпечення національної безпеки. Цілі, завдання, основні напрямки, пріоритети тощо як забезпечення національної безпеки загалом, так і зовнішньополітичної діяльності держави зокрема, мають відповідати поточним екзистенційним викликам і повинні отримати нормативно-правову фіксацію.

Принагідно відзначити, що ще в Стратегії національної безпеки України, затвердженій Указом Президента України від 12.02.2007 р. № 105/2007, констатовалося, що подальший розвиток і захист найвагоміших здобутків України потребує чіткої визначеності держави у стратегічних пріоритетах та цілях, які мають відповідати викликам і загрозам XXI століття, її взаємодії з сучасними системами міжнародної і регіональної безпеки [147].

На момент виконання цього дослідження Україна протистоїть широкомасштабній збройній агресії майже три роки. Попри це чинною залишається Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020. Незважаючи на те, що Російська Федерація в означеній Стратегії визнана державою-агресором і джерелом довгострокових системних загроз, визначені в ній прогнозовані загрози національній безпеці та національним інтересам України виявилися частково хибними і занадто оптимістичними, адже не передбачали найгірших сценаріїв, зокрема широкомасштабної збройної інтервенції зі сторони вказаної держави, та оперативних механізмів реагування і протидії їм.

У зв'язку з вищевказаним актуалізується думка про недосконалість теоретико-методологічних засад розроблення вітчизняних доктрин, концепцій і стратегій, зокрема з підстав недотримання принципу прийнятного ризику. Свого часу на цьому наголошувалося авторитетними фахівцями з питань національної безпеки В. Горбуліним й А. Качинським. Дослідники вказували, що процес розроблення Стратегії національної безпеки України потребує докорінної зміни його принципів і їх бачення в контексті сталого розвитку. До головних таких принципів вони відносили: безумовний примат безпеки; баланс інтересів людини, суспільства й держави в усіх сферах життєдіяльності; системний підхід; ненульовий (прийнятний) ризик. Також ними відзначалася важливість стратегічної оцінки, що має передбачати глибокий аналіз внутрішніх і зовнішніх умов для вивчення тенденцій і визначення сил, які мають вплив на національні інтереси, а також загроз і засобів, що безпосередньо стосуються питань національної безпеки, з обов'язковим використанням результатів SWOT-аналізу [23, с. 202-218]. Таким чином, вважаємо, що наразі існує необхідність перегляду теоретико-методологічних засад розроблення Стратегії національної безпеки, що використовувалися попередньо, з метою недопущення прорахунків при формуванні нової редакції цього документа.

У цьому контексті слушною є думка Г. Ситника, що за актуальних обставин процеси глобалізації та формування нового світового порядку надали принципового значення питанням про стратегію, зміст, ресурси та особливості забезпечення національної безпеки. Все це зумовлює необхідність адекватного визначення стратегічних цілей сфери національної безпеки у контексті геополітичного виміру та аналізу. Застосування геополітичного аналізу для розкриття сутності комплексної проблеми забезпечення національної безпеки надасть можливість обґрунтувати стратегічні цілі, а відтак і стратегію держави для адекватного реагування на виклики формування нового світового порядку [136, с. 67]. У зв'язку з чим також обумовлюється доцільність обов'язкового врахування висновків, зроблених нами у попередньому підрозділі, щодо глобального геополітичного контексту як чинника розвитку адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки.

З метою додаткового обґрунтування необхідності розроблення нової Стратегії національної безпеки України варто зазначити й те, що внаслідок російсько-української війни політики з питань національної безпеки низки держав (Сполучених Штатів Америки, Великої Британії, Німеччини, Франції, Республіки Кореї, Японії тощо) вже зазнали якісних змін, насамперед шляхом прийняття оновлених стратегічних документів.

Враховуючи, що Україна ще не прийняла нової Стратегії національної безпеки, процес формування відповідних концептуальних основ і стратегічного курсу держави, на нашу думку, повинен передбачати використання релевантного зарубіжного досвіду, зокрема вищевказаних країн. Водночас варто додати, що особливо корисним у цьому напрямку може бути досвід держав, які зіштовхнулися або продовжують зіштовхуватися з воєнними загрозами.

Так, першочергово уваги заслуговує Ізраїль. Ця країна тривалий час перебуває в оточенні ворожих країн, а тому постійно працює задля ефективного забезпечення власної безпеки. Щоб протистояти загрозам, Ізраїль діє

відповідно до спеціально вироблених принципів національної безпеки, що мають як воєнний, так і соціальний вимір, а саме таких як: 1) ужиття активних воєнних і політичних зусиль для збереження миру; 2) запобігання війні й уникнення конфронтацій; 3) надання переваги якості над кількістю (Ізраїль перебуває в не вигідному становищі в порівнянні зі своїми ворогами, це має компенсуватися якісною перевагою); 4) ведення бойових дій на території противника; 5) мінімізація тривалості бойових дій для зменшення шкоди власному населенню та інфраструктурі; 6) забезпечення захищеності державного кордону; 7) виховання бойового духу збройних сил і населення. При цьому прикметно, що Стратегію національної безпеки Ізраїлю ніколи не затверджували офіційно. Натомість у державі діє унікальна оперативна стратегія, яку успішно реалізують на практиці й постійно вдосконалюють [18].

Отже, маємо вчергове наголосити, що необхідність оновлення поточної Стратегії національної безпеки України наразі є особливо назрілою. При цьому, говорячи про оновлення, нами мається на увазі не внесення змін і доповнень до чинної Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020, а прийняття змістовного нового та виваженого документа довгострокового планування.

Поряд з цим суттєво, що Стратегія національної безпеки слугує основою для розроблення всіх інших стратегій, концепцій, програм, планів у сфері національної безпеки, включаючи Стратегію зовнішньополітичної діяльності. Відтак, вироблення оновлених концептуальних основ міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки без прийняття нової Стратегії національної безпеки України є неможливим.

Іншим важливим аспектом, пов'язаним зі Стратегією національної безпеки України, є її законодавча регламентація. Зокрема, викликають запитання положення абзаців 2, 4 та 5 ч. 1 ст. 26 Закону України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII, згідно з якими:

– Стратегія національної безпеки України розробляється за дорученням Президента України протягом шести місяців після його вступу на пост;

– Президент України у разі необхідності може вносити зміни до Стратегії національної безпеки України в установленому порядку;

– до підготовки проєкту Стратегії національної безпеки України залучаються Апарат Ради національної безпеки і оборони України, Національний інститут стратегічних досліджень, державні органи, інституції громадянського суспільства, а також можуть залучатися іноземні експерти [117].

Тобто, по-перше, необхідність розробки нової Стратегії національної безпеки пов'язується не зі змінами (викликами, загрозами) у національному чи глобальному безпековому середовищі або конкретним (об'єктивним) часовим періодом, а з внутрішньополітичним процесом виборів Президента України, який, як демонструє сьогоднішня реальність, може не настати у визначений час внаслідок дії воєнного стану. До цього ж, убачається, що законодавець заклав механізм визначення найважливішої Стратегії, залежний не від загальнодержавного курсу, а від особи Президента. З одного боку, такий порядок можна пояснити конституційним статусом Глави держави як гаранта державного суверенітету, територіальної цілісності України, прав і свобод людини та громадянина, а з іншого – можуть мати місце обставини щодо дострокового припинення його повноважень. У разі останнього, Президент України, обраний на позачергових виборах, на виконання абз. 2 ч. 1 ст. 26 Закону України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII буде зобов'язаний доручити уповноваженим суб'єктам розроблення нової Стратегії національної безпеки України (незалежно від того, коли була прийнята поточна).

По-друге, як бачимо, вищевказаний Закон передбачає, що Президент України у разі необхідності може вносити зміни до Стратегії національної безпеки в установленому порядку, проте він не містить норм про виключні обставини, які можуть обумовлювати необхідність повного оновлення (перегляду) Стратегії, а не лише внесення змін до неї.

По-третє, до підготовки проєкту Стратегії національної безпеки, зокрема, передбачається залучення Національного інституту стратегічних досліджень й іноземних експертів, однак ігнорується можливість використання потенціалу інших українських закладів вищої освіти чи наукових установ, а також вітчизняних експертів. У цьому контексті погоджуємо з думкою Н. Сіцинського, що з метою вдосконалення законодавства України з питань забезпечення національної безпеки необхідно активніше залучати наукові установи, заклади вищої освіти й інституції громадського суспільства. Це сприятиме зростанню рівня сприйняття і підтримки суспільством державної політики національної безпеки України, забезпеченню належного демократичного парламентського та громадського контролю за її реалізацією, підвищуватиме ефективність застосування відповідного законодавства [139, с. 478].

Отже, враховуючи окреслене вище, пропонуємо внести зміни до Закону України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII, виклавши ч. 1 ст. 26 у такій редакції:

«1. Стратегія національної безпеки України є основним документом довгострокового планування, що розробляється за дорученням Президента України, яким визначаються основні напрями державної політики у сфері національної безпеки.

Стратегія національної безпеки України розробляється на п'ять років.

До підготовки проєкту Стратегії національної безпеки України залучаються Апарат Ради національної безпеки і оборони України, державні органи, Національний інститут стратегічних досліджень, інші заклади вищої освіти і наукові установи відповідного спрямування, інституції громадянського суспільства, а також можуть залучатися вітчизняні й іноземні експерти.

Стратегія національної безпеки України схвалюється рішенням Ради національної безпеки і оборони України і затверджується указом Президента України.

Стратегія національної безпеки України періодично переглядається та оновлюється кожні п'ять років. За результатами періодичного перегляду відповідно до змін у безпековому середовищі Стратегія національної безпеки України оновлюється у цілому або в окремих частинах, які цього потребують.

Стратегія національної безпеки України, окрім вищезазначеного випадку, підлягає перегляду й оновленню у разі суттєвих змін у національному чи глобальному безпековому середовищі.

У разі перегляду й оновлення Стратегії національної безпеки України, всі інші документи щодо планування у сферах національної безпеки і оборони підлягають відповідному перегляду й оновленню у розумний строк.»

У свою чергу, як зазначалося на початку, у контексті нашого дослідження принципове значення має оновлення й актуалізація чинної Стратегії зовнішньополітичної діяльності України, затвердженої Указом Президента України від 26.08.2021 р. № 448/2021. Поряд із загальними обґрунтуваннями, які наводилися відносно Стратегії національної безпеки, варто зазначити, що по цей час мета, завдання та напрямки зовнішньої політики України цілісно не сформовані.

Окремі цілі та завдання зовнішньополітичного характеру у період війни декларувалися у заявах і виступах вищого керівництва України для внутрішньої аудиторії та на міжнародних майданчиках. Зокрема, на сесії Генеральної Асамблеї ООН, саміті Україна-ЄС, на засіданнях G7, Європейської Ради тощо. П'ять базових орієнтирів зовнішньої політики були визначені Президентом України на позачерговій нараді послів від 02.08.2023 р., а саме: 1) формула миру; 2) зброя та санкції; 3) інтеграція України із Європейським Союзом та Організацією Північноатлантичного договору (НАТО), безпекові гарантії та політика сусідства; 4) економіка та відновлення, трансформація; 5) захист життя, людей як в Україні, так і в різних країнах світу [15; 37, с. 12]. Проте належної нормативно-правової фіксації означене не отримало. Тож з огляду на геополітичну парадигму,

детерміновану російсько-українською війною, потреба в новій Стратегії зовнішньополітичної діяльності України постає як цілком об'єктивна.

Поряд з цим, як і у випадку зі Стратегією національної безпеки України, важливим аспектом Стратегії зовнішньополітичної діяльності України є її законодавча регламентація. Проте у цьому випадку запитання викликає саме її відсутність.

Так, по-перше, Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII взагалі не містить згадок про Стратегію зовнішньополітичної діяльності України. По-друге, з положень абз. 2 ч. 3 ст. 25 вказаного Закону випливає, що Стратегія зовнішньополітичної діяльності до переліку документів довгострокового планування (понад п'ять років) законодавцем не включається. Це ж підтверджується п. 253 самої Стратегії зовнішньополітичної діяльності України, затвердженої Указом Президента України від 26.08.2021 р. № 448/2021, згідно з яким така Стратегія є документом середньострокового планування (до п'яти років) [145]. Такий порядок речей, на нашу думку, є недоліком чинного законодавства, що прямо зумовлює недосконалість адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки. За сучасних обставин, як засвідчує наше дослідження, зовнішньополітична складова діяльності держави є вкрай важливою та, відповідно, потребує забезпеченості належними концептуальними основами на рівні закону.

Таким чином, вважаємо за доцільне запропонувати доповнити Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII новою ст. 31-2 такого змісту:

«Стаття 31-2. Стратегія зовнішньополітичної діяльності України

1. Стратегія зовнішньополітичної діяльності України є документом довгострокового планування, яким визначаються зовнішні виклики та загрози, цілі й основні напрямки зовнішньої політики держави.

Відповідно до Конституції України зовнішньополітична діяльність України спрямовується на забезпечення її національних інтересів і безпеки

шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загально визнаними принципами і нормами міжнародного права.

2. Стратегія зовнішньополітичної діяльності України розробляється за дорученням Президента України Міністерством закордонних справ України після затвердження Стратегії національної безпеки України.

До підготовки проєкту Стратегії зовнішньополітичної діяльності України залучаються Національний інститут стратегічних досліджень, інші заклади вищої освіти і наукові установи відповідного спрямування, інституції громадянського суспільства, вітчизняні й іноземні експерти у сфері зовнішньої політики.

Стратегія зовнішньополітичної діяльності України схвалюється рішенням Ради національної безпеки і оборони України та затверджується указом Президента України.

3. Стратегія зовнішньополітичної діяльності України є основою для розроблення програмних документів за окремими напрямками зовнішньополітичної діяльності, середньострокового плану дій та щорічних планів роботи Міністерства закордонних справ України.».

Окрім зовнішніх загроз і викликів, цілей та напрямків зовнішньої політики, при розробленні нової Стратегії зовнішньополітичної діяльності України окрему увагу доцільно приділити питанню стратегічного партнерства. Зокрема, необхідно враховувати висновки, зроблені нами у попередньому підрозділі щодо налагодження співробітництва з державами з огляду на їх позиції та ставлення до російської агресії проти України. Водночас окреслення основ інституту стратегічного партнерства у зазначеній Стратегії сприятиме визначеності відповідної державної політики та процесам його правої регламентації.

Варто відзначити й те, що стратегічне партнерство з міжнародними партнерами на багатосторонній та двосторонній основі сприятиме побудові в Україні прогресивної моделі економічного розвитку на засадах європейських

стандартів. Зовнішня допомога відграватиме важливу роль в утвердженні соціально, фіскально й екологічно відповідальної господарської культури, укріпленні європейських стандартів в урядуванні. Саме завдяки залученню потужного зовнішнього ресурсу Україна матиме змогу досягти швидких темпів відновлення житлових, інфраструктурних об'єктів та базових виробництв, що принципово важливо для мінімізації соціальної та демографічної ціни сьогоденної війни [36, с. 134].

Слідом за означеним вище, питання стратегічного партнерства (з огляду на його об'єктивну важливість) має отримати закріплення у законодавчій площині. Як відзначалося у підрозділі 2.2 нашого дослідження, поняття «стратегічне партнерство» є широкоживаним у змісті зовнішньополітичної діяльності держави, ним позначаються міждержавні відносини особливого змісту. Проте конкретизованих положень про дефініцію та сутність цієї категорії чинне законодавство України не містить.

У Стратегії зовнішньополітичної діяльності України, затвердженій Указом Президента України від 26.08.2021 р. № 448/2021, зазначається, що:

а) розбудова з іншими державами системи відносин пріоритетного стратегічного характеру відображає особливий рівень і характер співробітництва, що ґрунтується на взаємних інтересах і цінностях демократії, верховенства права, поваги до прав людини (п. 96);

б) ключовими елементами системи таких відносин є двостороннє співробітництво у політичній, безпековій та військовій сферах, зокрема з метою протидії агресії Російської Федерації (п. 97) [145].

Тож, зокрема, фахівцями Центру Разумкова вказується, що з огляду як на попередній неоднозначний досвід використання інструментів стратегічного партнерства, так і на сучасні реалії війни, актуальним виглядає чітке правове визначення засад, цілей і механізмів міждержавних відносин стратегічного рівня. Водночас потребує правового унормування процедура визначення та офіційного запровадження формату стратегічного партнерства на двосторонньому рівні [155, с. 28]. У цьому контексті ними пропонується:

1) доповнити Закон України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики» від 01.07.2010 р. № 2411-V новою статтею такого змісту: «Стаття 11-1. Стратегічне партнерство України. Стратегічне партнерство України є невіддільною складовою її зовнішньополітичної діяльності, спрямоване на забезпечення національних інтересів і безпеки України шляхом підтримання взаємовигідного співробітництва з іноземними державами, міждержавними об'єднаннями та міжнародними організаціями на основі загально визнаних принципів і норм міжнародного права, неухильного дотримання демократії, верховенства права, прав та свобод людини, суверенітету та територіальної цілісності країн, а також забезпечення незворотності європейського та євроатлантичного курсу України.»;

2) перелік стратегічних партнерів України визначати Указом Президента України, що підлягатиме наступному затвердженню законом. Право на внесення пропозицій щодо кандидатів у стратегічні партнери України надати Раді національної безпеки і оборони, міністерствам й іншим центральним органам виконавчої влади, комітету (комітетам) Верховної Ради України, до відання якого (яких) належать питання зовнішньої політики, євроінтеграції, національної безпеки та оборони;

3) у перспективі прийняти окремий Закон України «Про засади зовнішньої політики», який враховуватиме сучасні інтереси та пріоритети України на світовій арені, її зовнішньополітичне становище, геополітичні реалії та тенденції тощо [155, с. 67].

У свою чергу, загалом погоджуючись з позицією щодо необхідності правового врегулювання проблематики стратегічного партнерства, вважаємо наведені вище пропозиції дискусійними та дещо спірними, адже:

по-перше, пропонується доповнити Закон України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики» від 01.07.2010 р. № 2411-V новою статтею, що визначатиме не засади відповідної політики, а окреслюватиме сутність категорії «стратегічне партнерство». Тобто правовою нормою, що буде суперечити предмету регулювання цього Закону. Натомість, на нашу

думку, більш коректним і доцільним буде доповнення ст. 11 цього Закону положеннями про стратегічне партнерство як засаду зовнішньої політики України. Статтю ж відповідного змісту під назвою «Стратегічне партнерство України» варто передбачити у Законі України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII;

по-друге, вбачається, що запропонований порядок, згідно з яким Президент України своїм указом визначає стратегічних партнерів, а Верховна Рада України законом його затверджує, суперечить Основному Закону, оскільки відповідно до конституційного розподілу повноважень: а) Президент України здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави (п. 3 ч. 1 ст. 106 Конституції України); б) Верховна Рада України визначає засади внутрішньої і зовнішньої політики держави (п. 5 ч. 1 ст. 85 Конституції України). У свою чергу, засади внутрішньої і зовнішньої політики, згідно зі ст. 1 Закону України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики» від 01.07.2010 р. № 2411-V, визначають принципи та пріоритети державної політики у відповідних сферах. Отже, участь у формуванні переліку стратегічних партнерів до повноважень Верховної Ради України не належить. Окрім цього, враховуючи мінливість і невизначеність безпекового середовища, вважаємо, що закріплення переліку стратегічних партнерів на рівні спеціального указу Президент України не матиме необхідного ефекту і сприятиме ще більшій фрагментації системи законодавства. На противагу цьому пропонуємо зберегти практику окреслення переліку держав-стратегічних партнерів у Стратегії національної безпеки України з конкретизацією ключових напрямків потенційного співробітництва з ними на рівні Стратегії зовнішньополітичної діяльності України;

по-третє, пропозиція щодо прийняття окремого Закону України «Про засади зовнішньої політики» потребує додаткового обґрунтування, зокрема з тих підстав, що ці питання вже належно врегульовані чинним Законом України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики» від 01.07.2010 р. № 2411-V.

Отже, на основі вищевказаного, вважаємо за доцільне запропонувати внести зміни до Закону України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики» від 01.07.2010 р. № 2411-V, а саме доповнити ч. 2 ст. 11 новим абзацом такого змісту:

«Розбудова системи відносин пріоритетного стратегічного характеру з іноземними державами на основі взаємних інтересів і цінностей демократії, верховенства права, поваги до прав людини та відповідно до пріоритетів зовнішньої політики України;».

Продовжуючи далі, маємо звернути особливу увагу на відсутність у чинному законодавстві України предметної і системної правової регламентації питань організації та здійснення міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки, що неодноразово обґрунтовувалося у попередніх підрозділах.

Насамперед, як констатувалося у підрозділі 2.3, у профільному Законі України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII комплексній категорії «міжнародне співробітництво у сфері забезпечення національної безпеки» присвячено лише ст. 24, положення якої: по-перше, є недосконалими, адже не забезпечують належної правової визначеності змісту законодавчого акта; по-друге, не відповідають реальним потребам у правовій регламентації. Зокрема, у частині, що стосується недосконалості вказаної норми, маємо зазначити таке:

1) ч. 1 ст. 24 Закону України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII має понятійно-категоріальні неузгодженості зі ст. 18 Конституції України. Наведені правові норми оперують категоріями «міжнародне співробітництво з питань національної безпеки» та «зовнішньополітична діяльність України», що мають однакову спрямованість на забезпечення (захист) національних інтересів, проте їх співвідношення не розкривається. У свою чергу, у підрозділі 1.1 нами було зроблено висновок, що міжнародне співробітництво у сфері забезпечення національної безпеки – це ключова форма реалізації зовнішньої політики та одна із форм реалізації

державної політики у сфері національної безпеки. Також у підрозділі 1.3 відзначалося, що зовнішньополітична діяльність охоплюється поняттям «сфери національної безпеки й оборони України»;

2) аналогічно вищевказаному у ч. 3 ст. 24 Закону України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII використовується формулювання «міжнародне співробітництво з питань національної безпеки здійснюється під загальним керівництвом Президента України», коли ж у п. 3 ч. 1 ст. 106 Конституції України передбачено, що Президент України «...здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави...»;

3) у ч. 1 ст. 24 зазначеного Закону визначено, що міжнародне співробітництво з питань національної безпеки є однією з форм реалізації державної політики у сфері національної безпеки, однак понятійного трактування означеної політики Закон не містить;

4) ч. 2 ст. 24 Закону України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII встановлює, що засади міжнародного військово-технічного співробітництва визначаються законодавством України. Щодо інших напрямків відповідного міжнародного співробітництва аналогічних приписів цей Закон не містить. При цьому логіка законодавця щодо виокремлення лише військово-технічного співробітництва залишається незрозумілою.

Інше проблемне питання полягає у тому, що обсяг правової регламентації, відведений у Законі України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII питанням міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки, є недостатнім. На практиці це призводить до того, що суб'єкти міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки не мають належного нормативно-правового підґрунтя для здійснення відповідної діяльності на засадах єдності й узгодженості. У свою чергу, як засвідчують результати нашого дослідження, реалізація Міністерством закордонних справ України повноважень щодо забезпечення єдності зовнішньополітичного курсу держави не відзначається

необхідною ефективністю, першочергово з підстав означеного. Виключенням у цьому контексті можна вважати Міністерство оборони України, яким затверджено спеціальний комплексний документ, що визначає механізм організації та здійснення міжнародного співробітництва, – Інструкцію з організації та здійснення міжнародного співробітництва в системі Міністерства оборони України [46].

Враховуючи вищевикладене, а також напрацювання з попередніх підрозділів, вважаємо, що з метою удосконалення адміністративно-правового регулювання міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII доцільно доповнити новим розділом під номером і назвою «IV-1. Міжнародне співробітництва у сфері національної безпеки». Натомість ст. 24 цього ж Закону, яка стосується міжнародного співробітництва з питань національної безпеки, має бути виключена зі змісту цього акта. Запропонований розділ, на наше переконання, має комплексно визначати правові засади організації та здійснення відповідного міжнародного співробітництва, а його орієнтовна структура може виглядати так:

Стаття 24-1. Загальні засади міжнародного співробітництва у сфері національної безпеки.

Стаття 24-2. Організаційно-правові засади міжнародного співробітництва у сфері національної безпеки.

Стаття 24-3. Основні напрямки міжнародного співробітництва у сфері національної безпеки.

Стаття 24-4. Система основних суб'єктів міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки.

Стаття 24-5. Стратегічне партнерство як особливий вид міжнародного співробітництва у сфері національної безпеки.

Стаття 24-6. Планування міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки.

Стаття 24-7. Фінансове забезпечення міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки.

Стаття 24-8. Система міжнародної безпеки та Україна.

Задля певної конкретизації означеного вище варто уточнити, що:

1) загальні засади міжнародного співробітництва у сфері національної безпеки мають розкривати понятійно-категоріальні аспекти цього співробітництва, першочергово його поняття, мету та принципи;

2) організаційно-правові засади, зокрема, мають встановлювати, що: правові засади організації та здійснення цього співробітництва визначаються законодавством України; таке співробітництво здійснюється під загальним керівництвом Президента України; єдність та узгодженість системи суб'єктів міжнародного співробітництва у здійсненні заходів міжнародного співробітництва забезпечується Міністерством закордонних справ України; відповідальність за організацію та здійснення міжнародного співробітництва відповідно до компетенції уповноваженого органу публічної влади покладається на його керівника;

3) окреслення взаємозв'язку системи міжнародної безпеки й України доцільно здійснювати крізь призму багаторічної участі нашої держави у забезпеченні такої безпеки, а також з огляду на важливе геополітичне та геостратегічне значення України для глобальних і регіональних безпекових процесів. Зокрема, варто закріпити, що Україна є і залишатиметься активним учасником міжнародного співробітництва та здійснюватиме необхідні заходи задля формування нової архітектури глобальної безпеки; укладатиме міжнародні договори та налагоджуватиме стратегічне партнерство у сферах національної безпеки й оборони; прийматиме участь у міжнародних безпекових організаціях і форматах співробітництва, спрямованість яких відповідатиме національним інтересам.

Окрім цього, як відзначалося попередньо, Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII не містить

трактування поняття «державна політика у сфері національної безпеки».

У зв'язку з цим пропонуємо:

1) ст. 3 зазначеного Закону доповнити новою частиною такого змісту:

«Державна політика у сферах національної безпеки і оборони – системна та впорядкована діяльність держави, що формується та реалізується з метою забезпечення та захисту національних інтересів України від реальних і потенційних загроз воєнного та невоєнного характеру.»;

2) назву ст. 3 цього ж Закону викласти у такій редакції:

«Стаття 3. Поняття та принципи державної політики у сферах національної безпеки і оборони».

У свою чергу також вважаємо, що у напрямку удосконалення правового регулювання організації та здійснення міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки необхідним є вжиття заходів адміністративно-правового забезпечення задля уніфікації відповідних процедур.

Так, у попередніх підрозділах у якості позитивного прикладу предметної правової регламентації питань, пов'язаних зі здійснення досліджуваного міжнародного співробітництва, відзначалася Інструкція з організації та здійснення міжнародного співробітництва в системі Міністерства оборони України, затверджена наказом Міністерства оборони України від 23.07.2021 р. № 218. Обґрунтовувалося, що така практика що має наслідуватися й іншими суб'єктами міжнародного співробітництва.

Таким чином, у відповідному контексті вбачаємо за доцільне запропонувати розробити і прийняти Типове положення про організацію та здійснення міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки. На наше переконання, відповідальним за розробку такого Типового положення варто визначити Міністерство закордонних справ України. Підготовка проєкта відповідного нормативно-правового акта має здійснюватися за дорученням Президента України та із залученням

зацікавлених сторін. У свою чергу, затверджуватися означене Типове положення повинно указом Президента України, що узгоджується з його виключними конституційними повноваженнями щодо здійснення керівництва зовнішньополітичною діяльністю держави.

Орієнтовні структура і зміст Типового положення про організацію та здійснення міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки можуть визначатися за прикладом Інструкції з організації та здійснення міжнародного співробітництва в системі Міністерства оборони України, затвердженої наказом Міністерства оборони України від 23.07.2021 р. № 218.

Отже, підсумовуючи викладений матеріал, можемо зробити висновок, що проблематика організації і здійснення міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки та загалом відповідного адміністративно-правового механізму потребує удосконалення нормативно-правового регулювання засобами адміністративного права. Першочергово назрілими є питання щодо оновлення ключових концептуальних документів – Стратегії національної безпеки України та Стратегії зовнішньополітичної діяльності України, розроблення яких має здійснюватися на основі переглянутих теоретико-методологічних засад, релевантного зарубіжного досвіду та з урахуванням глобального геополітичного контексту. Низки змін і доповнень потребує профільний Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. Окрім цього, актуалізується питання щодо вжиття заходів адміністративно-правового забезпечення задля уніфікації процедур організації і здійснення міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки. Останнє пропонується вирішити шляхом прийняти Типового положення про організацію та здійснення міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки.

Висновки до розділу 3

1. Глобальний геополітичний контекст є складним і системним явищем, яке детермінує розвиток і спрямованість адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки. Відповідний контекст формується під впливом як довготривалих, так і короткострокових тенденцій, а також характеризує позиціонування та поточну розстановку суб'єктів міжнародних відносин крізь призму їх реального впливу на світові процеси.

2. Стосовно процесів розвитку адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки глобальний геополітичний контекст набуває статусу визначального чинника. Збройні конфлікти, гібридні війни, міжнародний тероризм, кіберзагрози, загострення і зростання міждержавної конкуренції, боротьба провідних держав за домінування тощо не лише впливають на внутрішню безпеку кожної окремої країни, а й визначають загальні напрямки безпекових тенденцій. Україна як держава, що знаходиться на перетині геополітичних інтересів, вимушена адаптуватися до нових реалій, враховувати національні інтереси країн-союзників, глобальні і регіональні фактори у своїй зовнішньополітичній діяльності. Водночас важливе геополітичне та геостратегічне місце України у міжнародних процесах, у свою чергу, зобов'язуватиме союзних держав до аналогічних зворотних дій.

3. Російсько-українська війна стала каталізатором змін, спрямованих на трансформацію існуючого світового порядку. Тому саме Україна повинна зайняти чільне місце у процесах формування оновленої архітектури світоустрою. Реалізація останнього потребує провадження активної зовнішньополітичної діяльності, що, у свою чергу, неможливо без ефективно функціонуючого адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки.

4. З метою удосконалення адміністративно-правового регулювання організації та здійснення міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки автором пропонується:

– задля встановлення належних концептуальних основ міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки, зважаючи на актуальні екзистенційні загрози і виклики, – розробити і прийняти нові Стратегію національної безпеки України та Стратегію зовнішньополітичної діяльності України. Розроблення таких Стратегій здійснювати на основі переглянутих теоретико-методологічних засад, релевантного зарубіжного досвіду та з урахуванням глобального геополітичного контексту.

– задля уніфікації процедур організації і здійснення міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки, – розробити і прийняти Типове положення про організацію та здійснення міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки. Відповідальним за розробку вказаного Типового положення призначити Міністерство закордонних справ України. Підготовку проекту відповідного нормативно-правового акта здійснювати за дорученням Президента України та із залученням зацікавлених сторін. Затверджувати таке Типове положення указом Президента України.

– внести низку змін і доповнень до Закону України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII, а саме:

1) викласти ч. 1 ст. 26 у такій редакції:

«1. Стратегія національної безпеки України є основним документом довгострокового планування, що розробляється за дорученням Президента України, яким визначаються основні напрями державної політики у сфері національної безпеки.

Стратегія національної безпеки України розробляється на п'ять років.

До підготовки проекту Стратегії національної безпеки України залучаються Апарат Ради національної безпеки і оборони України, державні органи, Національний інститут стратегічних досліджень, інші заклади вищої

освіти і наукові установи відповідного спрямування, інституції громадянського суспільства, а також можуть залучатися вітчизняні й іноземні експерти.

Стратегія національної безпеки України схвалюється рішенням Ради національної безпеки і оборони України і затверджується указом Президента України.

Стратегія національної безпеки України періодично переглядається та оновлюється кожні п'ять років. За результатами періодичного перегляду відповідно до змін у безпековому середовищі Стратегія національної безпеки України оновлюється у цілому або в окремих частинах, які цього потребують.

Стратегія національної безпеки України, окрім вищезазначеного випадку, підлягає перегляду й оновленню у разі суттєвих змін у національному чи глобальному безпековому середовищі.

У разі перегляду й оновлення Стратегії національної безпеки України, всі інші документи щодо планування у сферах національної безпеки і оборони підлягають відповідному перегляду й оновленню у розумний строк.»;

2) доповнити новою ст. 31-2 такого змісту:

«Стаття 31-2. Стратегія зовнішньополітичної діяльності України

1. Стратегія зовнішньополітичної діяльності України є документом довгострокового планування, яким визначаються зовнішні виклики та загрози, цілі й основні напрямки зовнішньої політики держави.

Відповідно до Конституції України зовнішньополітична діяльність України спрямовується на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права.

2. Стратегія зовнішньополітичної діяльності України розробляється за дорученням Президента України Міністерством закордонних справ України після затвердження Стратегії національної безпеки України.

До підготовки проєкту Стратегії зовнішньополітичної діяльності України залучаються Національний інститут стратегічних досліджень, інші заклади вищої освіти і наукові установи відповідного спрямування, інституції громадянського суспільства, вітчизняні й іноземні експерти у сфері зовнішньої політики.

Стратегія зовнішньополітичної діяльності України схвалюється рішенням Ради національної безпеки і оборони України та затверджується указом Президента України.

Стратегія зовнішньополітичної діяльності України є основою для розроблення програмних документів за окремими напрямками зовнішньополітичної діяльності, середньострокового плану дій та щорічних планів роботи Міністерства закордонних справ України.»;

3) доповнити новим розділом під номером і назвою «IV-1. Міжнародне співробітництва у сфері національної безпеки» з наступною орієнтовною структурою:

Стаття 24-1. Загальні засади міжнародного співробітництва у сфері національної безпеки.

Стаття 24-2. Організаційно-правові засади міжнародного співробітництва у сфері національної безпеки.

Стаття 24-3. Основні напрямки міжнародного співробітництва у сфері національної безпеки.

Стаття 24-4. Система основних суб'єктів міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки.

Стаття 24-5. Стратегічне партнерство як особливий вид міжнародного співробітництва у сфері національної безпеки.

Стаття 24-6. Планування міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки.

Стаття 24-7. Фінансове забезпечення міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки.

Стаття 24-8. Система міжнародної безпеки та Україна;

4) ст. 24 виключити;

5) доповнити ст. 3 новою частиною такого змісту:

«Державна політика у сферах національної безпеки і оборони – системна та впорядкована діяльність держави, що формується та реалізується з метою забезпечення та захисту національних інтересів України від реальних і потенційних загроз воєнного та невоєнного характеру.»;

б) назву ст. 3 викласти у такій редакції:

«Стаття 3. Поняття та принципи державної політики у сферах національної безпеки і оборони».

– внести зміни до Закону України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики» від 01.07.2010 р. № 2411-V, а саме доповнити ч. 2 ст. 11 новим абзацом такого змісту:

«Розбудова системи відносин пріоритетного стратегічного характеру з іноземними державами на основі взаємних інтересів і цінностей демократії, верховенства права, поваги до прав людини та відповідно до пріоритетів зовнішньої політики України;».

ВИСНОВКИ

У **висновках** наведено нове розв'язання наукової задачі щодо розв'язання проблем реалізації адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки в умовах реалій сьогодення, що представлені в теоретичних положеннях, пропозиціях та рекомендаціях практичного й нормотворчого спрямування.

1. Визначено, що адміністративно-правовий механізм міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки – це термінологічно-правова абстракція, якою позначають сукупність сутнісно відмінних, однак взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих складових адміністративно-правового характеру (нормативно-правова, інституційна, інструментальна, процедурна), синергізм яких уможливорює здійснення державами спільних взаємовигідних заходів щодо охорони та захисту відповідних національних інтересів від реальних і потенційних загроз.

Сутність адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки розкривається крізь призму об'єкта національної безпеки, яким в узагальненому вигляді слугують національні інтереси.

З огляду на динамічність і невичерпність національних інтересів, сформульовано висновок про доцільність закріплення конкретних національних інтересів у нормативному акті, який буде періодично переглядатися й оновлюватися. У зв'язку з цим запропоновано внести зміни до Закону України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року № 2469-VIII, виклавши ч. 3 ст. 3 в такій редакції:

«Пріоритети національних інтересів України визначаються в Стратегії національної безпеки України з урахуванням положень Конституції України, цього Закону й інших нормативно-правових актів».

2. Окреслено структуру адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки, яка

представлена чотирма взаємопов'язаними і взаємодоповнюючими складовими:

1) нормативно-правова складова – передбачає сукупність адміністративно-правових норм, які регламентують весь спектр суспільних відносин, пов'язаних з таким міжнародним співробітництвом і його механізмом;

2) інституційна – містить узгоджену систему суб'єктів, до компетенції яких належить реалізація міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки та/або формування умов для його практичної реалізації (передусім правові й організаційні);

3) інструментальна складова – представлена сукупністю правових засобів, форм і методів, які є необхідними для досягнення цілей такого співробітництва й використовуються суб'єктами, що входять до інституційної складової цього механізму;

4) процедурна складова – об'єднує та комплексно характеризує конкретні порядки практичної реалізації міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки.

3. З'ясовано основні напрями реалізації адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки. З метою впорядкування цих напрямів, з урахуванням екзистенційного фактора збройної агресії російської федерації, запропоновано поділяти на два умовні блоки:

1) екзогенні – напрями зовнішньодержавного характеру, що передбачають реалізацію заходів задля зміцнення авторитету й утвердження провідної ролі України на міжнародній арені, забезпечення її національних інтересів (передусім державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу, життєво важливих інтересів суспільства й держави) та їх захисту від зовнішніх загроз. До блоку екзогенних доцільно віднести євроінтеграційний, інтеграційний, євроатлантичний, воєнно-оборонний, протиінтервенційний, глобально-безпековий, глобально-безпековий

(перебудовувальний), дипломатичний, економічний, юрисдикційно-санкційний напрями;

2) ендогенні – напрями внутрішньодержавного характеру, що передбачають реалізацію заходів задля забезпечення національних інтересів України та їх захисту від внутрішніх загроз, утвердження і сприяння розвитку України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної, правової держави, у якій створено належне безпекове середовище, умови для сталого розвитку людського капіталу й економіки. До блоку ендогенних зараховано публічно-безпековий, цивільно-безпековий, енергетично-безпековий, критично-інфраструктурний, публічно-управлінський, антикорупційний, трансформаційний, відновлювальний і людиноцентричний напрями.

4. Систему суб'єктів міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки визначено як сукупність різногалузевих і взаємодоповнюючих публічно-владних інституцій, організованих засобами адміністративного права, що уповноважені на здійснення заходів міжнародного співробітництва від імені та виключно в національних інтересах України.

Окреслено систему суб'єктів міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки, яку залежно від функціональної спрямованості й особливостей адміністративно-правового статусу варто поділяти на: 1) суб'єкта загального керівництва; 2) суб'єктів загальної компетенції; 3) суб'єктів спеціальної компетенції, що включають: а) спеціалізованих суб'єктів; б) галузевих суб'єктів; 4) субсидіарних суб'єктів.

5. Розкрито види та форми міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки як сутнісно відмінні, проте взаємопов'язані категорії. Види реалізуються у відповідних формах і позначають конкретизоване міжнародне співробітництво, виокремлене із загального за певною ознакою чи критерієм. Основні види міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки диференційовано на: 1) двостороннє та багатостороннє (залежно від кількості суб'єктів міжнародного

співробітництва); 2) відомче та міжвідомче (за суб'єктним складом); 3) універсальне, регіональне, локальне (залежно від території (просторової сфери), на якій здійснюється міжнародне співробітництво); 4) стратегічне партнерство, партнерські відносини, тісні добросусідські відносини, прагматичні відносини, союзництво (залежно від особливостей міждержавної взаємодії); 5) воєнно-оборонне, глобально-безпекове, економічне, інтеграційне, публічно-безпекове, цивільно-безпекове й інше (за напрямками реалізації міжнародного співробітництва); 6) за участю глав держав, очільників парламентів, очільників урядів, міністрів закордонних справ та/або органів дипломатичної служби держав, керівників національних органів влади, зокрема інституцій, що входять до складу сектору безпеки й оборони, за участю інших уповноважених органів і посадових осіб, змішане (залежно від рівня представництва); 7) договірне та бездоговірне (залежно від основи, що слугує підставою для здійснення міжнародного співробітництва); 8) короткострокове, довгострокове, безстрокове (за часовим фактором, тривалістю).

Запропоновано форми (формати) міжнародного співробітництва міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки систематизувати таким чином: 1) за ознакою універсальності – на універсальні та спеціальні; 2) за рівнем формалізації – на інституційні й неінституційні; 3) залежно від кількості і складу суб'єктів – на дуальні та мультисторонні.

6. Адміністративною процедурою міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки визнано адміністративно-правову категорію, яка окреслює нормативно встановлений порядок здійснення уповноваженими суб'єктами заходів міжнародного співробітництва з метою охорони та захисту національних інтересів від реальних і потенційних загроз.

Адміністративні процедури міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки є внутрішньо структурованими, тобто представлені сукупністю хронологічно впорядкованих стадій, а саме:

1) стадією планування – передбачає взаємодію між уповноваженими вітчизняними й іноземними публічно-владними суб'єктами з метою попереднього визначення термінів, порядку і програм проведення, учасників (виконавців), пріоритетності заходів міжнародного співробітництва, обсягу необхідних ресурсів тощо;

2) стадією підготовки – передбачає завчасне виконання сторонами підготовчих дій, необхідних для проведення (реалізації) певного заходу міжнародного співробітництва. До основних етапів цієї стадії належать: а) прийняття рішення про проведення заходу міжнародного співробітництва й інформування іноземної сторони щодо підтвердження проведення такого заходу; б) підготовка змістової частини заходу міжнародного співробітництва та здійснення відповідного документального оформлення (підготовка директив, вказівок, технічних завдань, програм проведення заходу, кошторису витрат); в) організація взаємодії та координації, що передбачає обмін інформацією між суб'єктами міжнародного співробітництва України й іноземної держави, яка є необхідною для забезпечення належного проведення заходів міжнародного співробітництва;

3) стадією реалізації – передбачає безпосереднє здійснення заходу міжнародного співробітництва в заздалегідь визначеній формі (візит, зустріч, бесіда, переговори, консультація, конференція тощо). Результатом і підсумком такого заходу має бути підписання спільного документа, яким оформлюються домовленості сторін та/або прийняті рішення з питань національної безпеки, а також визначаються взаємні зобов'язання, наміри, рекомендації тощо;

4) стадією звітування – передбачає підготовку відповідним органом публічної влади чи посадовою особою звітної документації за результатами проведеного заходу міжнародного співробітництва. У звітах відображаються відомості про характер і підсумки реалізованого заходу, досягнуті домовленості, висновки та пропозиції щодо використання отриманої інформації та подальших необхідних дій;

5) стадією імплементації – передбачає діяльність сторін міжнародного співробітництва з метою практичної реалізації (упровадження) досягнутих домовленостей і виконання взятих на себе зобов'язань, закріплених у спільних документах, що були підписані за результатами й підсумками проведеного заходу міжнародного співробітництва.

7. Обґрунтовано, що розвиток і спрямованість адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки визначаються передусім глобальним геополітичним контекстом, згідно з яким:

1) цільові вектори міжнародного співробітництва щодо інтенсифікації, розвитку чи налагодження взаємодії з державами, здатними вплинути на захищеність національних інтересів, доцільно визначати з огляду на їх позиції та ставлення до російської агресії проти України;

2) важливим зовнішньополітичним завданням має стати налагодження прагматичного міжнародного співробітництва з державами, які задекларували свою нейтральність щодо російсько-української війни, з метою трансформації їх позицій на проукраїнські;

3) одним з пріоритетних напрямів міжнародного співробітництва має стати трансформація провідних міжнародних безпекових інституцій, передусім Ради Безпеки ООН, оскільки російсько-українська війна засвідчила неспроможність глобальних і регіональних безпекових інституцій у частині запобігання та дієвої протидії глобальним загрозам та викликам;

4) утвердження чільного місця України в системі майбутнього світоустрою потребує модернізації системи забезпечення зовнішніх відносин і комплексного нарощування власних спроможностей;

5) стратегічне значення для України мають питання інтеграції до Європейського Союзу й Організації Північноатлантичного договору (НАТО), що як у найближчій часовій перспективі, так і в подальшому мають детермінувати спрямованість і розвиток зазначеного адміністративно-правового механізму;

б) адміністративно-правовий механізм міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки потребує вдосконалення в частині його концептуального та нормативно-правового забезпечення. Зокрема, нагальним є питання щодо оновлення й актуалізації двох базових документів довгострокового планування – Стратегії національної безпеки України та Стратегії зовнішньополітичної діяльності України, а також стосовно окреслення правових основ інституту стратегічного партнерства.

8. Доведено, що вітчизняний адміністративно-правовий механізм міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки має низку недоліків, детермінованих передусім відсутністю комплексного нормативно-правового забезпечення.

З метою вдосконалення адміністративно-правового регулювання організації та здійснення міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки запропоновано:

1) виробити нові Стратегію національної безпеки України та Стратегію зовнішньополітичної діяльності України;

2) розробити Типове положення про організацію та здійснення міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки;

3) внести низку змін і доповнень до Закону України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року № 2469-VIII, а саме: 1) назву ст. 3 викласти в новій редакції та доповнити новою частиною; 2) ст. 24 виключити; 3) ч. 1 ст. 26 викласти в новій редакції; 4) Закон доповнити новою ст. 31-2; 5) доповнити його новим розділом за номером і назвою «IV-1. Міжнародне співробітництво у сфері національної безпеки»;

4) внести зміни до Закону України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики» від 1 липня 2010 року № 2411-V, а саме доповнити ч. 2 ст. 11 новим абзацом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративне право : підручник / за заг. ред. Ю. П. Битяка, В. М. Гаращука, В. В. Зуй. Харків : Право, 2010. 624 с.
2. Адміністративне право та адміністративний процес України в умовах воєнного стану : кол. монографія / [В. Галунько, С. Стеценко, А. Берлач, О. Буханевич, О. Ситников та ін.] ; за заг. ред. В. Фелика, В. Курила. Київ : Видавництво Людмила, 2023. 704 с.
3. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник у 2 т. / [ред. кол. : В. Авер'янов (голова) та ін.]. Київ : Юрид. думка, 2007. Т. 1. Загальна частина. 592 с.
4. Алфьоров С. М. Адміністративно-правовий механізм протидії корупції в органах внутрішніх справ : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2011. 38 с.
5. Баймуратов М. Теоретичні аспекти конституційно-правового забезпечення зовнішньо-політичної діяльності держави в умовах глобалізації та європейської інтеграції. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія : Право. 2014. Вип. 7. С. 10–27.
6. Безпалова О. І. Адміністративно-правовий механізм реалізації правоохоронної функції держави : монографія. Харків : Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2014. 544 с.
7. Безпалова О., Осипчук І. Сутність адміністративних процедур в діяльності Служби безпеки України як суб'єкта забезпечення критичної інфраструктури. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2021. № 2 (16). С. 143–156.
8. Біла книга 2021. Оборонна політика України : інформаційний бюлетень. Київ : Міністерство оборони України, 2022. 118 с.
9. Бойко І. Адміністративна процедура: поняття, ознаки й види. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2017. № 33. С. 113–124.
10. Бойко І. В., Зима О. Т., Соловійова О. М. Адміністративна процедура : конспект лекцій / за заг. ред. І. Бойко. Харків : Право, 2017. 132 с.

11. Бойко І., Різун Р., Тарадуда О. Ініціювання адміністративної процедури. *Журнал східноєвропейського права*. 2019. № 62. С. 30–37.
12. Буга В. Доктринальні підходи до визначення адміністративно-правового механізму запобігання правопорушенням у сфері будівництва. *Правова позиція*. 2022. № 2 (35). С. 151–155.
13. Будь О. Загальна характеристика адміністративних процедур в діяльності Національної поліції України. *Актуальні питання у сучасній науці*. Серія : Право. 2022. № 3 (3). С. 162–171.
14. Вархов А. Адміністративно-правовий механізм взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки: питання теорії та практики : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Кропивницький, 2023. 226 с.
15. Ваше завдання – щоб світ завжди був разом з Україною : виступ Президента України В. Зеленського на нараді з керівниками закордонних дипломатичних установ України від 02 серп. 2023 р. *Президент України* : [сайт]. URL: <https://www.president.gov.ua/news/vashe-zavdannya-shob-svit-zavzhdi-buv-razom-z-ukrayinoyu-vis-84665>.
16. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / [уклад. і голов. ред. В. Бусел]. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
17. Власюк О. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики : Вибрані наукові праці. Київ : Національний інститут стратегічних досліджень, 2016. 528 с.
18. Войтовський К. Досвід Ізраїлю щодо формування стратегії національної безпеки. *Національний інститут стратегічних досліджень* : [сайт]. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/natsionalna-bezpeka/dosvid-izrayilyu-shchodo-formuvannya-stratehiyi-natsionalnoyi>.
19. Войціховський А. Міжнародне право : підручник / МВС України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2020. 544 с.

20. Гагач В. Повноваження прокурора при організації проведення негласних слідчих (розшукових) дій. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. Спец. вип. № 1. С. 34–42.

21. Геополітичні та гео економічні зміни, формовані під впливом російської агресії, та оновлення місця України у світовому просторі / наук. ред. В. Юрчишин. Київ : Центр Разумкова, 2022. 102 с.

22. Горбулін В. П., Качинський А. Б. Засади національної безпеки України : підручник. Київ : Інтертехнологія, 2009. 272 с.

23. Горбулін В. П., Качинський А. Б. Стратегічне планування: вирішення проблем національної безпеки : монографія. Київ : Національний інститут стратегічних досліджень, 2010. 288 с.

24. Горovenko С. Неінституалізовані міжнародні альянси безпеки: на варті глобального миру та регіональної стабільності. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 1. С. 557–562.

25. Грачевська Т., Гірман А. Проблеми та перспективи реформування ООН: позиція України. *Геополітика України: історія і сучасність*. 2023. № 1 (30). С. 56–66.

26. Григоренко Є., Журавель А. Правові засади організації та функціонування органів дипломатичної служби у сфері забезпечення національної безпеки сучасної держави. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 3. С. 204–207.

27. Гриценко А. Вплив широкомасштабної російсько-української війни на баланс сил в Індо-Тихоокеанському регіоні. *Національний інститут стратегічних досліджень* : [сайт]. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/vplyv-rosiysko-ukrayinskoji-viynny-na-balans-syl-v-indo>.

28. Гусар О. Право міжнародного співробітництва в системі міжнародного права. *Věda a perspektivy*. 2022. № 9 (16). С. 315–328.

29. Демський Е. Ф. Адміністративне процесуальне право України : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 495 с.

30. Денисов В. Вхідження незалежної держави Україна в систему сучасного міжнародного правопорядку. *Право України*. 2012. № 3 (4). С. 51–66.
31. Департамент міжнародних зв'язків Міністерства внутрішніх справ України. *Міністерство внутрішніх справ України* : [сайт]. URL: <https://mvs.gov.ua/struktura/departament-miznarodnogo-spivrobotnictva>.
32. Депутатські групи Верховної Ради України з міжпарламентських зв'язків з іноземними державами. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/mpz2/organizations.dep_groups.
33. Деякі питання Міністерства з питань стратегічних галузей промисловості України : постанова Кабінету Міністрів України від 07 верес. 2020 р. № 819. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/819-2020-%D0%BF#Text>.
34. Джафарова М. В. Адміністративні процедури прийняття та здійснення управлінських рішень органів внутрішніх справ у відносинах з населенням : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2008. 20 с.
35. Директорат стратегічного планування та європейської інтеграції Міністерства внутрішніх справ України. *Міністерство внутрішніх справ України* : [сайт]. URL: <https://mvs.gov.ua/struktura/direktorat-strategicnogo-planuvannia-ta-jevropeiskoyi-integraciyi>.
36. Доповідь до щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України». Київ : Національний інститут стратегічних досліджень, 2022. 135 с.
37. Завдання та пріоритети зовнішньої політики в умовах війни. *Національна безпека і оборона*. 2023. № 3–4. С. 12–19. URL: https://razumkov.org.ua/images/2023/10/11/NSD193-194_2023_ukr_all.pdf.
38. Заключний акт Народи з безпеки та співробітництва в Європі : прийнятий 01 серп. 1975 р. *Офіційний вісник України*. 2005. № 4. Ст. 266. URL: https://www.reestrnpa.gov.ua/REESTR/RNAweb.nsf/wpage/doc_card?OpenDocument&ID=6EEA3967C2F6C55BC2256FA400411174.

39. Застосування права вето потребує реформування, і це може стати ключовою реформою ООН : виступ Президента України В. Зеленського на засіданні Ради Безпеки ООН від 20 верес. 2023 р. *Президент України* : [сайт]. URL: <https://president.gov.ua/news/zastosuvannya-prava-veto-potrebuye-reformuvannya-i-ce-mozhe-85745>.

40. Зауваження Головного юридичного управління Апарату Верховної Ради України до проекту Закону України «Про національну безпеку України», реєстр. № 8068. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=8068&skl=9.

41. Зовнішня політика України в контексті геополітичних процесів. Київ : Центр Разумкова, 2024. 18 с.

42. Зовнішня політика України в умовах війни: особливості, пріоритети, перспективи. *Національна безпека і оборона*. 2023. № 1–2. С. 17–29.

43. Зовнішня політика України як фактор забезпечення національної безпеки держави та відстоювання її інтересів на міжнародній арені : звіт про науково-дослідну роботу. Київ : Національний інститут стратегічних досліджень, 2018. 25 с.

44. Золотухіна Л. Адміністративно-правовий механізм забезпечення реалізації публічного інтересу. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2019. № 4 (38). С. 61–64.

45. Ігонін Р., Вікторчук М. Поняття та особливості адміністративних процедур. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2019. № 2. С. 182–190.

46. Інструкція з організації та здійснення міжнародного співробітництва в системі Міністерства оборони України : затв. наказом Міністерства оборони України від 23 лип. 2021 р. № 218. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0218322-21#top>.

47. Інструкція про порядок проведення протокольних заходів у Міністерстві внутрішніх справ України : затв. наказом Міністерства внутрішніх справ України від 24 трав. 2011 р. № 233. Київ : МВС України, 2011.

48. Калатур М. Адміністративно-правове регулювання організації та функціонування слідчих підрозділів державного бюро розслідувань та слідчих підрозділів у державних органах, які функціонують до його створення. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 1 (2). С. 222–227.

49. Калатур М. Ключові завдання діяльності слідчих підрозділів правоохоронних органів держави. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 12. С. 192–196.

50. Каракуц О. Гельсінський акт: 47 років по тому. *Національний інститут стратегічних досліджень* : [сайт]. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/helsinskyu-akt-47-rokiv-po-tomu>.

51. Кіссинджер Г. Дипломатія. Київ : Група КМ БУКС, 2020. 864 с.

52. Кобко Є. В. Адміністративно-правовий механізм забезпечення національної безпеки держави : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2023. 400 с.

53. Колпаков В. К., Шарая А. А., Галіцина Н. В. Адміністративна процедура як базова категорія для з'ясування сутності адміністративно-процедурного права. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського*. Серія : Юридичні науки. 2021. Т. 32 (74), № 4. С. 55–62.

54. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

55. Концептуальні засади розвитку системи забезпечення національної безпеки України : аналіт. доп. / [О. Резнікова, В. Цюкало, В. Паливода, С. Дрьомов, С. Сьомін]. Київ : Національний інститут стратегічних досліджень, 2015. 58 с.

56. Концепція військово-технічного співробітництва України з іноземними державами на період до 2010 року : схв. Указом Президента

України від 27 серп. 2003 р. № 913/2003. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/913/2003#top>.

57. Корнійченко А. О. Адміністративно-правовий механізм запобігання булінгу в Україні : дис. ... д-ра філос. : 081. Кропивницький, 2021. 270 с.

58. Кривицький Ю. В. Спеціалізовані норми права в механізмі правового регулювання : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2010. 260 с.

59. Кулинич С. А. Управлінські процедури в діяльності органів прокуратури України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2007. 191 с.

60. Куліш А. М. Правоохоронна система України: адміністративно-правові засади організації та функціонування : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2009. 432 с.

61. Леган І. М. Міжнародне співробітництво у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності : монографія. Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2021. 328 с.

62. Лекарь С. І. Структура адміністративно-правового механізму забезпечення економічної безпеки держави. *Європейські перспективи*. 2013. № 1. С. 33–36.

63. Ліпкан В. А. Адміністративно-правові основи забезпечення національної безпеки України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2008. 643 с.

64. Лорткіпанідзе Г. Адміністративні інструменти у сфері забезпечення національної безпеки : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2024. 224 с.

65. Ляшенко О. М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства : монографія. [2-ге вид., переробл.]. Київ : Національний інститут стратегічних досліджень, 2015. 348 с.

66. Макарчук В. В. Правоохоронні органи як суб'єкти формування та реалізації державної політики у сфері національної безпеки і оборони:

адміністративно-правовий аспект : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2023. 426 с.

67. Мельник Р. С., Бевзенко В. М. Загальне адміністративне право : навч. посіб. / за заг. ред. Р. С. Мельника. Київ : Ваіте, 2014. 376 с.

68. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї : підписаний 05 груд. 1994 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_158#Text.

69. Миргород-Карпова В. В. Адміністративно-правовий механізм забезпечення контролю за міжнародними фінансами в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Суми, 2018. 258 с.

70. Міжнародна конференція з питань відновлення України : [сайт]. URL: <https://ua.unc-international.com>.

71. Міжнародне співробітництво Служби зовнішньої розвідки України. *Служба зовнішньої розвідки України* : [сайт]. URL: <https://szru.gov.ua/about/mizhnarodne-spivrobotnytstvo>.

72. Міцніший союз: консолідація демократій унаслідок широкомасштабної агресії Росії проти України : аналіт. доп. / [О. Александров, О. Борділовська, А. Веселовський та ін.] ; за ред. О. Александрова. Київ: Національний інститут стратегічних досліджень, 2023. 75 с.

73. Могілевська Л. До проблеми взаємодії Національної поліції з громадськістю та з іншими органами державної влади у сфері забезпечення прав і свобод дитини. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 2. С. 225–229.

74. Могілевська Л. Форми діяльності Національної поліції у сфері забезпечення прав і свобод дитини. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 1. С. 128–132.

75. Нагорічна О. С., Слободян В. В. Основні форми міжнародного співробітництва України в митній справі. *Приазовський економічний вісник*. 2020. № 3 (20). С. 34–42.
76. Назарова Г. Теоретичні аспекти визначення сутності поняття «безпека». *Економічний розвиток і спадщина Семена Кузнеця* : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 31 трав. – 1 черв. 2018 р.) / ХНЕУ ім. С. Кузнеця. Харків, 2018. С. 109–110.
77. Наконечна І. В. Адміністративно-правовий механізм забезпечення національної безпеки в умовах євроінтеграції: питання теорії і практики : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2023. 412 с.
78. Науково-практичний коментар до Закону України «Про адміністративну процедуру» / [О. Ф. Андрійко, В. М. Бевзенко, Т. О. Гуржій та ін.] ; за заг. ред. В. П. Тимошука. Київ, 2023. 545 с.
79. Науменко С. М. Щодо змісту адміністративно-правового механізму взаємодії експертних установ з правоохоронними органами. *Юридичний бюлетень*. 2018. № 6. С. 116–122.
80. Національна безпека: світоглядні та теоретико-методологічні засади : монографія / за заг. ред. О. Дзьобань. Харків : Право, 2021. 776 с.
81. Новий тлумачний словник української мови : у 3 т. / [уклад. В. Яременко, О. Сліпушко]. 2-е вид. Київ: Аконіт, 2004. Т. 3. П–Я. 862 с.
82. Оксін В. Сутність адміністративних процедур вирішення питань місцевого значення в Україні. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2020. № 3–4. С. 26–34.
83. Основні положення Щорічної доповіді Мюнхенської безпекової конференції. *Національний інститут стратегічних досліджень* : [сайт]. URL: <https://www.niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/osnovni-polozhennya-shchorichnoyi-dopovidi-myunkhenskoji>.
84. Палій Г. Зміни безпекової конфігурації і оборонної політики в країнах балтійського регіону та підтримка ними України. *Україна в умовах*

трансформації міжнародної системи безпеки : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 16 трав. 2024 р.) / ЛНУ ім. І. Франка. Львів, 2024. С. 135–143.

85. Палій Л. Л. *Форми і методи адміністративної діяльності щодо забезпечення митної безпеки в Україні* : дис. ... д-ра філос. : 081. Запоріжжя, 2020. 219 с.

86. Папаяні С. В. *Конституційно-правовий механізм реалізації зовнішньої політики України в умовах європейської міждержавної інтеграції: проблеми теорії та практики* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Маріуполь, 2014. 211 с.

87. Парахонський Б. О., Яворська Г. М. *Онтологія війни і миру: безпека, стратегія, смисл* : монографія. Київ : Національний інститут стратегічних досліджень, 2019. 560 с.

88. Парахонський Б. О., Яворська Г. М. *Російська війна проти України як тригер змін міжнародної безпеки: базові наративи* : аналіт. доп. Київ : Національний інститут стратегічних досліджень, 2024. 49 с.

89. Парахонський Б. О., Яворська Г. М. *Стратегічне партнерство України* : аналіт. записка. *Національний інститут стратегічних досліджень* : [сайт]. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosini/strategichne-partnerstvo-ukraini-analitichna-zapiska>.

90. Пелех І., Свіденко А. *Особливості здійснення окремих дипломатичних процедур за протоколом у міжнародному праві*. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 3. С. 250–253.

91. Перепьолкін С. М., Паршутін Є. Г. *Міжнародне співробітництво у сфері правоохоронної діяльності* : навч. посіб. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 112 с.

92. *Питання забезпечення діяльності Президента України* : указ Президента України від 20 черв. 2019 р. № 417/2019. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/417/2019#Text>.

93. Питання координації зовнішньополітичної діяльності держави : указ Президента України від 22 груд. 2021 р. № 671/2021. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671/2021#Text>.

94. План пріоритетних дій Уряду на 2024 рік : розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 лют. 2024 р. № 137-р. *Урядовий портал* : [сайт]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-planu-prioritytetnykh-dii-uriadu-na-2024-rik-137r-160224>.

95. Подковенко Т. Національна безпека України: аксіологічний та правовий аспекти. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. № 1 (25). С. 11–18.

96. Про адміністративну процедуру : Закон України від 17 лют. 2022 р. № 2073-IX. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text>.

97. Про Державний Протокол та Церемоніал України : указ Президента України від 22 серп. 2002 р. № 746/2002. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/746/2002#Text>.

98. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 03 квіт. 2003 р. № 661-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text>.

99. Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України : Закон України від 23 лют. 2006 р. № 3475-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3475-15#Text>.

100. Про дипломатичну службу : Закон України від 07 черв. 2018 р. № 2449-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2449-19#n6>.

101. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики : Закон України від 01 лип. 2010 р. № 2411-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>.

102. Про затвердження Положення про Адміністрацію Державної прикордонної служби України : постанова Кабінету Міністрів України від 16

жовт. 2014 р. № 533. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/533-2014-%D0%BF#Text>.

103. Про затвердження Положення про Адміністрацію Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України : постанова Кабінету Міністрів України від 03 верес. 2014 р. № 411. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/411-2014-%D0%BF#Text>.

104. Про затвердження Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій : постанова Кабінету Міністрів України від 16 груд. 2015 р. № 1052. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1052-2015-%D0%BF#Text>.

105. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України : постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовт. 2015 р. № 878. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-%D0%BF#top>.

106. Про затвердження Положення про Міністерство закордонних справ України : постанова Кабінету Міністрів України від 30 берез. 2016 р. № 281. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/281-2016-%D0%BF#top>.

107. Про затвердження Положення про Міністерство оборони України : постанова Кабінету Міністрів України від 26 листоп. 2014 р. № 671. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/671-2014-%D0%BF#top>.

108. Про затвердження Положення про Національну поліцію : постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовт. 2015 р. № 877. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF#Text>.

109. Про затвердження Порядку підготовки проектів директив, вказівок і технічного завдання для участі у заходах міжнародного характеру та звітів за їх результатами : постанова Кабінету Міністрів України від 04 листоп. 2015 р.

№ 903. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/903-2015-%D0%BF#Text>.

110. Про затвердження структури Секретаріату Кабінету Міністрів України : постанова Кабінету Міністрів України від 23 серп. 2016 р. № 564. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/564-2016-%D0%BF#top>.

111. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні : указ Президента України від 22 лип. 1998 р. № 810/98. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/810/98#Text>.

112. Про здійснення міжнародного співробітництва Міністерством оборони України та Збройними Силами України : наказ Міністерства оборони України від 23 лип. 2021 р. № 218. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0218322-21#n10>.

113. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27 лют. 2014 р. № 794-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>.

114. Про комітети Верховної Ради України : Закон України від 04 квіт. 1995 р. № 116/95-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/116/95-%E2%F0#top>.

115. Про Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України : постанова Верховної Ради України від 16 січ. 1997 р. № 3/97-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3/97-%D0%B2%D1%80/ed19970116>.

116. Про міжнародні договори України : Закон України від 29 черв. 2004 р. № 1906-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>.

117. Про національну безпеку України : Закон України від 21 черв. 2018 р. № 2469-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.

118. Про Національну гвардію України : Закон України від 13 берез. 2014 р. № 876-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18#Text>.

119. Про Національну поліцію : Закон України від 02 лип. 2015 р. № 580-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

120. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19 черв. 2003 р. № 964-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.

121. Про Положення про депутатські групи Верховної Ради України з міжпарламентських зв'язків : розпорядження Голови Верховної Ради України від 28 груд. 1998 р. № 580. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580/98-%D1%80%D0%B3#top>.

122. Про Положення про Офіс Президента України : указ Президента України від 25 черв. 2019 р. № 436/2019. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436/2019#top>.

123. Про Регламент Верховної Ради України : Закон України від 10 лют. 2010 р. № 1861-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#n1559>.

124. Про розвідку : Закон України від 17 верес. 2020 р. № 912-IX. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20#Text>.

125. Про розмежування повноважень центральних органів виконавчої влади у сфері військово-технічного співробітництва з іноземними державами : указ Президента України від 20 берез. 2002 р. № 276/2002. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276/2002>.

126. Про Службу безпеки України : Закон України від 25 берез. 1992 р. № 2229-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#n14>.

127. Про Спеціального уповноваженого Президента України з питань реалізації міжнародних безпекових гарантій та розвитку сил оборони України : указ Президента України від 22 лют. 2024 р. № 88/2024. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/88/2024#Text>.

128. Про статус народного депутата України : Закон України від 17 листоп. 1992 р. № 2790-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12#top>.

129. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини : Закон України від 23 груд. 1997 р. № 776/97-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

130. Резнікова О. О. Стратегічний аналіз безпекового середовища України. *Стратегічна панорама*. 2022. Спец. вип. С. 45–53. URL: <https://niss.gov.ua/news/statti/strategichnyu-analiz-bezpekovo-ho-seredovyshcha-ukrayiny>.

131. Резнікова О. О., Сьомін С. В. Забезпечення безперервності процесу управління у сфері національної безпеки»: аналіт. записка. *Національний інститут стратегічних досліджень* : [сайт]. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/zabezpechennya-bezperernosti-procesu-upravlinnya-u-sferi>.

132. Рябовол Л. Т. Національна безпека України: структурно-функціональний аналіз. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля*. Серія : Право. 2020. № 1 (1). С. 25–30.

133. Світова гібридна війна: український фронт : монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. Київ : Національний інститут стратегічних досліджень, 2017. 496 с.

134. Седляр Ю. О., Кравченко Н. В. Міждержавне співробітництво: концептуальні засади дослідження та підходи до класифікації. *S.P.A.C.E. Society, Politics, Administration in Central Europe*. 2017. № 3. С. 72–76.

135. Серединський І. В. Міжнародне співробітництво у сфері підготовки поліцейських: адміністративно-правовий аспект : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2021. 252 с.
136. Ситник Г. П. Виклики національній безпеці у контексті формування нового світового порядку : курс лекцій. Київ : САК ЛТД, 2023. 103 с.
137. Ситник Г. П., Орел М. Г. Національна безпека в контексті європейської інтеграції України : підручник / за ред. Г. П. Ситника. Київ : Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2021. 372 с.
138. Ситник Г. П., Ситник М. Г. Про один із підходів визначення ієрархії національних інтересів в процесі розробки стратегії національної безпеки України. *Університетські наукові записки*. 2005. № 3. С. 309–313.
139. Сіцинський Н. А. Державне управління забезпеченням національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері в умовах європейської та євроатлантичної інтеграції : дис. ... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.02. Київ, 2020. 545 с.
140. Словник іншомовних слів / [уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута]. Київ : Наукова думка, 2000. 680 с.
141. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. Київ : Голов. ред. УРЕ АН УРСР, 1974. 865 с.
142. Смолій І. В. Організаційно-правові засади міжнародного співробітництва у сфері адміністративного судочинства : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2020. 238 с.
143. Спільна декларація про підтримку України. *Президент України* : [сайт]. URL: <https://www.president.gov.ua/news/spilna-deklaraciya-pro-pidtrimku-ukrayini-84277>.
144. Степаненко К. В. Принцип міжнародного співробітництва в сучасних міжнародних відносинах. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 4. С. 602–606.

145. Стратегія зовнішньополітичної діяльності України : затв. Указом Президента України від 26 серп. 2021 р. № 448/2021. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/2021#Text>.

146. Стратегія національної безпеки України : затв. Указом Президента України від 14 верес. 2020 р. № 392/2020. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020>.

147. Стратегія національної безпеки України : затв. Указом Президента України від 12 лют. 2007 р. № 287/2015. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/105/2007#Text>.

148. Стратегія розвитку оборонно-промислового комплексу України : затв. Указом Президента України від 20 серп. 2021 р. № 372/2021. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/372/2021#Text>.

149. Теоретичні та інформаційно-правові засади забезпечення національної безпеки в умовах євроінтеграції України : звіт про виконання науково-дослідної роботи. Київ : Інститут інформації, безпеки і права НАПрН України, 2022. 547 с.

150. Теорія держави і права : Академічний курс : підручник / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 688 с.

151. Тимошук В. П. Адміністративні акти: процедура прийняття та припинення дії : монографія. Київ : Конус-Ю, 2010. 296 с.

152. Тиндик Н. П. Адміністративно-правовий механізм регулювання міграції в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Львів, 2009. 526 с.

153. Тодоров І. «Безпекові» угоди не альтернатива членства України в НАТО. *Україна в умовах трансформації міжнародної системи безпеки* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 16 трав. 2024 р.) / ЛНУ ім. І. Франка. Львів, 2024. С. 176–184.

154. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : учинено в м. Брюссель 27 черв. 2014 р. ; ратифікована Законом України від 16 верес. 2014 р. № 1678-VII.

Верховна Рада України : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

155. Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова. Стратегічні партнери України (реалії та пріоритети в умовах війни). *Національна безпека і оборона*. 2023. № 3–4 (193–194). 153 с.

156. Урба С. Теоретичні аспекти дослідження суті економічної безпеки. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 34. С. 33–38.

157. Федчишин С. А. Дипломатичне представництво України за кордоном: сучасні проблеми організації та правового забезпечення : монографія / за заг. ред. Н. П. Матюхіної. Харків : ФІНН, 2011. 264 с.

158. Формат – тлумачення. *Горох : онлайн-бібліотека словників української мови* : [сайт]. URL: <https://goroh.pp.ua/%D0%A2%D0%BB%D1%83%D0%BC%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F/%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%82>.

159. Хміль І. В. Види міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки. *Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 19–20 жовт. 2022 р.) / Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2022. С. 127–129.

160. Хміль І. В. Міністерство оборони України як суб'єкт міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки. *Актуальні проблеми імплементації наукових досягнень у практичну діяльність* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 19–20 січ. 2022 р.) / Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2022. С. 113–117.

161. Хміль І. В. Дефінітивна характеристика адміністративних процедур міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 843–846.

162. Хміль І. В. Ключові напрямки реалізації адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки. *Виклики сучасності та наукові підходи до їх вирішення* :

матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12–13 серп. 2020 р.) / Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2020. С. 232–234.

163. Хміль І. В. Конституційна основа адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки. *Науково-практичні засади розвитку наукової думки на сучасному етапі державотворення* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 22–23 верес. 2021 р.) / Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2021. С. 271–273.

164. Хміль І. В. Стадії адміністративних процедур міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки. *Актуальні проблеми взаємодії правової науки та практики її застосування* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 16–17 берез. 2022 р.) / Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2022. С. 118–120.

165. Хміль І. В. Адміністративно-правовий механізм міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки: поняття та сутність. *KELM*. 2024. № 1 (61). С. 121–127.

166. Хміль І. В. Національні інтереси як інтегруюча категорія у сфері забезпечення національної безпеки. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. Вип. 1. С. 85–90.

167. Хміль І. В. Структурна характеристика адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. Вип. 2. С. 127–133.

168. Хміль І. В. Форми міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. Вип. 4. С. 111–115.

169. Чекаленко Л. Д. Зовнішньополітичні механізми забезпечення національної безпеки України : дис. ... д-ра політ. наук : 23.00.04. Київ, 2007. 437 с.

170. Чопик Д., Бігус М. Вплив регіональних конфліктів на трансформацію світового порядку. *Україна в умовах трансформації міжнародної системи безпеки* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 16 трав. 2024 р.) / ЛНУ ім. І. Франка. Львів, 2024. С. 210–217.

171. Чугаєнко Ю. О. Дипломатичний і міжнародний діловий протокол та етикет : навч. посіб. Київ : Національна академія управління, 2011. 164 с.

172. Чуйко З. Д. Конституційно-правовий механізм забезпечення національної безпеки України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2006. № 8. С. 81–89.

173. Школик А. М. Адміністративно-процедурне законодавство в Україні: становлення та систематизація : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2021. 417 с.

174. Шляхи удосконалення системи державного управління забезпеченням національної безпеки України : монографія / за заг. ред. Г. П. Ситника, В. І. Абрамова. Київ : НАДУ, 2012. 590 с.

175. Штеба Р. Ю. Державна політика у сфері забезпечення національної безпеки України : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Харків, 2022. 234 с.

176. Юридична енциклопедія : в 6 т. / [редкол : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.]. Київ : Укр. енцикл., 1998. Т. 5. П–С. 736 с.

177. A moresecureworld: oursharedresponsibility : report of the Secretary-General's High-level Panel on Threats, Challenges and Change. [NewYork] : UN, Dept. ofPublicInformation, 2004. 154 p.

178. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/security>.

179. Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Cooperation among States in accordance with the Charter of the United Nations (A/RES/2625(XXV), 24 October 1970). *United Nations*. URL: [https://www.undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=A%2FRES%2F2625\(XXV\)&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False](https://www.undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=A%2FRES%2F2625(XXV)&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False).

180. Global operational risk review. How war is fuelling geopolitical uncertainty. *Economist Intelligence Unit (EIU)*, 2022. URL: <https://www.eiu.com/n/campaigns/operational-risk-review-2022>.
181. Gros Frédéric. *Le principe sécurité* Paris. Gallimard, 2012. 286 p.
182. In larger freedom: towards development, security and human rights for all: report of the Secretary-General. New York : UN, 2005. 62 p.
183. Kammer A., Azour J., Selassie A., Goldfajn I., Rhee C.Y. How War in Ukraine Is Reverberating across World's Regions. *International Monetary Fund (IMF)*, 2022. URL: <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2022/03/15/blog-how-war-in-ukraine-is-reverberating-across-worlds-regions-031522>.
184. Kitler W. Bezpieczeństwo narodowe Rzeczypospolitej Polskiej: podstawowe kategorie, uwarunkowania, system. Warszawa : Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej, 2011. 411 s.
185. Munich Security Report 2024. *Münchener Sicherheitskonferenz*. URL: <https://securityconference.org/en/publications/munich-security-report-2024>.
186. National Security Strategy (2022). *The White House*. URL: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/11/8-November-Combined-PDF-for-Upload.pdf>.
187. National security, UNBIS Thesaurus. URL: <https://metadata.un.org/thesaurus/1004328?lang=en>.
188. NATO 2022 Strategic Concept. *NATO*. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_210907.htm.
189. North Atlantic Treaty Organization (NATO). Relations with Ukraine. *NATO*. URL: https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37750.htm
190. Paulo S. International Cooperation and Development: A Conceptual Overview : Discussion Paper. Bonn : German Development Institute/Deutsches Institut für Entwicklungspolitik, 2014. 40 p.

191. Resilience in the Face of Change: International Monetary Fund (IMF) Annual Report 2024. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/ar/2024/resilience-in-the-face-of-change/>.

192. Summit on Peace in Ukraine. URL: <https://www.eda.admin.ch/eda/en/dfa/fdfa/aktuell/dossiers/konferenz-zum-frieden-ukraine.html>.

193. United Nations Charter (fulltext). URL: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>.

194. United Nations Millennium Declaration: Resolution Adopted by the General Assembly (A/RES/55/2). UN General Assembly. 2000. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/united-nations-millennium-declaration>.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ***в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:***

1. Хміль І. В. Дефінітивна характеристика адміністративних процедур міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 843–846.

2. Хміль І. В. Адміністративно-правовий механізм міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки: поняття та сутність. *KELM*. 2024. № 1 (61). С. 121–127 (Республіка Польща).

3. Хміль І. В. Національні інтереси як інтегруюча категорія у сфері забезпечення національної безпеки. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. Вип. 1. С. 85–90.

4. Хміль І. В. Структурна характеристика адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. Вип. 2. С. 127–133.

5. Хміль І. В. Форми міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. Вип. 4. С. 111–115.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Хміль І. В. Ключові напрямки реалізації адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки. *Виклики сучасності та наукові підходи до їх вирішення* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12–13 серп. 2020 р.). Київ : Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2020. С. 232–234.

7. Хміль І. В. Конституційна основа адміністративно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки. *Науково-практичні засади розвитку наукової думки на сучасному етапі*

державотворення : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 22–23 верес. 2021 р.). Київ : Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2021. С. 271–273.

8. Хміль І. В. Стадії адміністративних процедур міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки. *Актуальні проблеми взаємодії правової науки та практики її застосування* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 16–17 берез. 2022 р.). Київ : Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2022. С. 118–120.

9. Хміль І. В. Види міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки. *Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 19–20 жовт. 2022 р.). Київ : Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2022. С. 127–129.

10. Хміль І. В. Міністерство оборони України як суб'єкт міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки. *Актуальні проблеми імплементції наукових досягнень у практичну діяльність* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 19–20 січ. 2022 р.). Київ : Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2022. С. 113–117.